EROL MANİSALI

İçyüzü ve Perde Arkasıyla

AVRUPA ÇIKMAZI

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri

EROL MANİSALI

İçyüzü ve Perde Arkasıyla

AVRUPA ÇIKMAZI

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri

5. Basım / Mart 2003

otopsi
Nuhungemisi Kültür ve Sanat Ürünleri
Yayıncılık Reklamcılık Film San. Tic. Ltd. Şti.
Salkım Söğüt Sk. No: 8 D: 604-605 Cağaloğlu İstanbul
tel / faks: (0212) 5196848 - 49
otopsiyayinevi@hotmail.com

yapıtın adı:

İçyüzü ve Perde Arkasıyla

AVRUPA ÇIKMAZI

Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri

yayın hakları©: otopsi
birinci basım: Şubat 2001
otopsi yayınevi: 19 / bilimsel inceleme: 10
ISBN 975-8410-19-9
Dizgi: Otopsi yayınevi / (0212) 5196848
Baskı ve cilt: Kayhan matbaacılık / (0212) 5760136
Kapak filmleri: Epsilon / (0212) 2759175
Kapak tasarım: C. Özakıncı

Prof. Dr. Erol MANİSALI: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyesidir. Ayrıca fakültenin Avrupa ve Ortadoğu Araştırma Merkezi'nin de başkanıdır. Uluslararası ilişkiler, Türkiye-Avrupa ilişkileri, uluslararası ekonomi alanlarında uzmanlaşmıştır. İktisat Fakültesi'ni bitirip doktorasını aldıktan sonra Londra'da; London School of Economics'te çalışmalar yapmıştır. Uzmanlık alanlarında 15 dolayında kitabı vardır. Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, İsviçre, Avusturya, Norveç, ABD, Japonya, Çin ve Mısır'da konferanslar vermiş, seminerlerde tebliğ sunmuştur. İngiliz, Fransız, İtalyan, Alman, Avusturya, İsviçre, ABD, Japonya, G. Kore, Hindistan ve Mısır gazete ve dergilerinde çok sayıda makalesi yayımlanmıştır. Çok sayıda uluslararası TV kanalının konuğu olmuştur. Kendi uzmanlık alanında birçok derneğin ve vakfın yönetiminde bulunmuş ve bulunmaktadır. Köşe yazıları Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Manisalı'nın Şubat 2001'de Otopsi Yayınevi'nce yayımlanan *Avrupa Çıkmazı* ve *Küresel Kıskaç* adlı kitaplarından başka: Dinamik Entegrasyon Teorisi (1971, İ.Ü. İktisat Fak.) - The Foreign Economic Policy of Turkey (1977, İ.Ü. C.E.M.E.S.) - A Survey of Turkish Tourism Industry (1986, İ.Ü. C.E.M.E.S.) - İktisada Giriş (1978-1999) - Gümrük Birliğinde Sorunlar (1994, Bağlam) - Gümrük Birliğinin Siyasal ve Ekonomik Bedeli (1995-1996, Bağlam) - Türkiye-Avrupa İlişkileri (1997, Çağdaş) - Dünya ve Türkiye (1999-2000, Cumhuriyet) - Kırık Çizgiler (1999, Bağlam) - İnsanlar, İnsanlar (2000, Cumhuriyet) - Dünden Bugüne Kıbrıs (2000, Cumhuriyet) - Cyprus (2000, Der) – vb. yayınlanmış çok sayıda kitabı bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM:

TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA BAKIŞ

1. Geçmişten Bugüne Avrupa Algılaması

2. Türk Bağımsızlık Savaşı ve Avrupa'ya Yeni Bir Bakış

3. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası

İKİNCİ BÖLÜM:

AVRUPA'DAN TÜRKİYE'YE BAKIŞ

1. Tarihi Perspektif İçinde Avrupa'nın Türklere Bakışı

2. Birinci Dünya Savaşı Sonrası ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Avrupa'nın Türkiye'ye Bakışı

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye - Avrupa İlişkilerinde Avrupa'nın Bakışı

4. 1960'lar ve 1970'lerde Avrupa'nın Bakış Açısı

5. 1990 Sonrasında Avrupa'nın Türkiye'ye Bakışı

6. Avrupa İnsanı Türkiye'yi Nasıl Görüyor

7. Türkiye AB İçin Önemli, Ancak...

7.1- Ekonomik Bakımdan Türkiye'nin Önemi

Ekonomik Yönden Türkiye'nin Bölgesel Önemi

Petrol ve Doğalgaz Konusu

Su Konusu

Avrupa'da Türk Ekonomik ve Sosyal Varlığı ve AB

7.2 Politik Bakımdan Türkiye'nin AB İçin Önemi

8. AB Neden Türkiye'yi İçine Alamaz

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA NEDİR?

1. Giriş

2-İyimser Yaklaşıma Göre Yarının Avrupası

3-Kötümser Görüş

İyimser ve Kötümser Görüşlerin Sonuçları ve Türkiye

4- Dünden Bugüne AB'nin Gelişimi

4.1- Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı (Asli Kurumlar)

Bakanlar Konseyi Nedir?

Avrupa Birliği Komisyonu

Avrupa Parlamentosu

AB Adalet Divanı

4.2- Avrupa Birliği'nin Diğer Kurumları

Ekonomik ve Sosyal Komite

Sayıştay

Avrupa Yatırım Bankası

4.3- Tek Avrupa Pazarı

4.4- Maastricht Antlaşması

4.5- AB'nde Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB)

4.6- Siyasal Birlik Konusu

4.7- 1995-2000 Döneminde AB

5. Avrupa Birliği'nin Dış Dünya İle İlişki Düzeni

6. Yarının Avrupası

Yarının Avrupa Fotoğrafı

Yarının Avrupasında ABD ve AB İlişkileri

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. Giriş

2. 1963 Ankara Anlaşması ve Sonrası

Türkiye - AET Ortaklık Anlaşmasının Kurumları

Hazırlık Dönemi

Geçiş Dönemi

Son Dönem

Katma Protokolde Tarafların Yükümlülükleri

AET'nin Yükümlülükleri

Sanayi Mamulleri

Tarım Ürünleri

İşgücü Dolaşımı

1973 - 1995 Döneminde Türkiye'nin Yükümlülükleri

Sanayi Mamulleri

Tarım Ürünleri

Mevzuat Konuları

Türkiye - AET Ortaklığının Mali Yönleri

1987 Tam Üyelik Başvurusu ve Bugüne Kadar Olan Gelişmeler

Türkiye'nin Yerine getirdiği Yükümlülükler

3. Gümrük Birliği Belgesi Neden Tek Yanlı İdi?

İmzalanan Anlaşma, 1963 Ankara Anlaşmasının Doğal Sonucu Değildi

6 Mart 1995 Anlaşması Türkiye'yi Hangi Tek Yanlı Yükümlülükler Altına Soktu

Türkiye'nin Üstlendiği Yükümlülükler

Neler Yapılması Gerekiyordu? Neler Yapılmalı?

BEŞİNCİ BÖLÜM:

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NDE EKONOMİ - POLİTİKA İLİŞKİSİ

Anlaşmada Türkiye'yi Siyasi Olarak Tek Yanlı Bağlayan Ünsurlar Nelerdir?

1. Türkiye'nin Dış İlişkileri Üzerindeki Etkiler

2. Gümrük Birliği Mevzuatına Uyma Zorunluluğu

3. AB Adalet Divanının TBMM'nin Üzerindeki Konumu

Madde Bazında Bazı Değerlendirmeler

6 Mart Belgesinin Türkiye Üzerindeki Etkileri Nasıl İncelenmeli

ALTINCI BÖLÜM:

GÜMRÜK BİRLİĞİ İMZALANIRKEN İŞİN PERDE ARKASI

Ortaklık Konseyi Görüşmeleri ve Çelişkiler

İmza Öncesi Kritik Gelişmeler

Sait Halim Paşa'da Öğle Yemeği

Operasyondaki Diğer Taraf

Trajikomik Olaylar

YEDİNCİ BÖLÜM:

1995 - 2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ

1. 1995-2000 Arasında Türkiye-AB Etonomik İlişkileri

Beklenenlerin Tersi Oluyor

İş Çevreleri Üzerinde Olumsuz Etkiler

Ya İşçi Sendikaları?

Ekonomide Kazançlı Olan AB'dir.

2. 1995 - 2000 Arasında AB'nin Türkiye Politikasındaki Değişmeler

1995 Belgesinin Siyasi Sonuçlarından Mutlu Olanlar

Üç Siyasal Dönem: 1995-1997 / 1997-1999 / ve Sonrası

Lüksemburg Doruğu ve Sonuçları
AB'nin Büyük Hatası
Brüksel ve Türkiye'deki AB Lobisi Çare Arıyorlar
Dönem: 1997-1999
Ekim 1999 Komisyon Raporu
Helsinki Doruğunda Yaşananlar
Helsinki Sonrasında Durum
Katılım Ortaklığı Belgeleri ve Nice Doruğu
Ve Son Tango: Nice Doruğu

SEKİZİNCİ BÖLÜM:
TÜRKİYE'DEKİ AB LOBİSİ

DOKUZUNCU BÖLÜM
TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ
1. Sorun Türkiye'nin Ulusal Çıkarlarını Koruyamamak mı?
TSK, AGSK ve AB
2. Geleceğin Tahmini
3. Son Sözler

Kitabı Sunarken...

Kitabın adını *"İçyüzü ve Perde Arkasıyla: AVRUPA ÇIKMAZI"* koymam rasgele seçilmiş bir başlık değildir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri, bir ülke ile bir topluluk arasındaki serüveni yansıtmaktan çok ötede bir olaydır.

Türkiye–Avrupa Birliği ilişkilerinin, buzdağının su üzerindeki görüntüsünün yanında, ve bu görünen kısımdan çok daha büyük ve önemli olan yanları vardır. İlişkilerin özünü ve ağırlığını meydana getiren bu kısım ne kamuoyunda, ne de akademik çevrelerde pek ele alınmamıştır. Bu bir rastlantı değildir. Gizlenmeye çalışılmış ve büyük ölçüde de başarı sağlanmıştır.

Siyasiler, bürokratlar, bazı iş çevreleri ve medya, Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerini genellikle, "görülmesini istedikleri bir biçimde" kamuoyuna yansıtmışlardır. Bunun böyle yapılmasının gerisinde ise,

- Türkiye'nin dış ilişkilerindeki zaaflar,
- Bu zaafları hazırlayan "iç dengesizlikler",
- Türkiye'nin II Dünya Savaşı sonrasında Batı'ya olan tek yanlı bağımlılığı,

- Nihayet, Türkiye'de Toplumsal demokrasinin bir türlü işletilememiş bulunması gibi başlıca nedenler yatmaktadır.

Ben Avrupa Birliği (AET) ile ilişkileri, son otuz yıldır çalışan, inceleyen ve kendine göre değerlendirmeler yapan bir akademisyenim. 1970'li yıllarda başlayarak, bu konuda Brüksel'de, diğer ülke başkentlerinde, Ankara ve İstanbul'da bir çok açık ve kapalı toplantıya katıldım.

Nihat Erim, Turgut Özal, Tansu Çiller, Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit gibi siyasilerle, genellikle başbakanlıkları döneminde, "onların istekleri üzerine" ikili görüşmelerim oldu. Bir akademisyen olarak düşüncelerimi aktardım.

Ankara bürokrasisi ile yakın temaslarım oldu, gelişmeleri izledim. İş ve işçi çevrelerine de düşüncelerimi aktardığım dönemler oldu. Brüksel'de şahsen tanıdığın AB Bürokratları ile görüşmelerim oldu. AB ülkelerinin çok sayıda bakam ile de görüştüm; görüş ve değerlendirmelerini birinci elden öğrendim.

Türkiye-AB ilişkilerinde bugünkü noktaya nasıl geldiğimizi, moda deyimi ile "bire bir" izleme olanağını elde ettim.

Bu kitapta, sadece bir akademisyen olarak değil, "konuyu araştıran bir yazar olarak da" düşünce ve değerlendirmelerimi kaleme aldım. Başımdan geçen bazı olayları da anlatmak gerekiyordu: bunlar bir anı olmaktan çok öteye, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde düştüğü ve düşürüldüğü zaafları ortaya koymaları bakımından önem taşıyordu.

- Bazı siyasilerin devlet ciddiyetinden ne kadar uzak olduklarını kendi kulaklarımla duydum, kendi gözlerimle gördüm.

- Çok önemli kararların, nasıl ciddiyetten uzak bir biçimde ele alındığını yaşadım.

- Ve en önemlisi, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde, "gerçekte kararları kimlerin verdiğini" anladım.

Bütün bunları bu kitapta ortaya koymayı, "vazgeçemeyeceğim bir sorumluluk" olarak görüyorum. Türkiye'de yanlışların düzeltilmesi için her şeyden önce, yanlışların hangi güdülerle ve kimler tarafından yapıldığının ortaya konması gerekir. Aksi halde hatalar hiçbir zaman düzeltilemez.

Bugün Türkiye-AB ilişkileri çok kritik bir dönemden geçmektedir. Türkiye AB ile, diğer ülkelerin kurduğu ilişki düzenlerinden çok farklı bir zemin üzerinde yürümektedir.

Bu zeminin anormalliklerini ve yarın Türkiye'yi nasıl bir gelecek beklediğini, elle tutulur, somut bulgulara dayanarak ortaya koymaya çalıştım.

Bir akademisyenin, bir aydının en önemli görevinin, somut gerçekleri ortaya koyması gerektiğine inanan biriyim. Bu kitapta, yapabildiğim kadar bunları yapmaya çalıştım. Umarım yararlı olur.

Erol MANİSALI

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA BAKIŞ

1. Geçmişten Bugüne Avrupa Algılaması

Tarihte Türklerin Avrupa'ya bakışı Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselişi ile gerileme ve çöküş dönemleri arasında, kalın çizgilerle ayrılacak kadar büyük farklar gösterir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme ve olgunluk dönemlerinde Avrupa karşısında Türklerin ilerlemeleri ve üstünlükleri vardır.

Duraklama dönemini izleyen gerileme ve çöküş dönemleri sırasında Avrupa üstünlüğü ele geçirmiştir. Özellikle büyük Avrupa ülkelerinin denizaşırı sömürgelerinin yaygınlaşması, Avrupa'nın ekonomik, teknolojik ve kültürel öğelerde "dünyanın merkezi" durumuna gelmesinden sonra Türklerin Avrupa'ya bakışı, "Tanzimat anlayışı ve kültürünü" doğurmuştur.

Osmanlı imparatorluğu üzerinde ticari, mali, siyasi ve askeri üstünlüğü ellerine geçiren büyük Avrupa devletleri karşısında Türkler, Avrupa'ya özenmek ve ona ben-

zemek için çaba gösteren bir toplum durumuna gelmişlerdir.

Tanzimat dönemi "Avrupalılaşma" çabalarına sahne olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu üzerinde mali, siyasi ve askeri egemenliklerini genişleten büyük Avrupa devletleri, gayri müslim Osmanlıların kendi korumaları altına alınmalarını sağlamışlar, bunu esas alaraktan, Avrupa hukukunun ve yönetim biçiminin kabulü için baskı yapmışlardır.

Japonya'ya ikinci Dünya Savaşı sonrasında "dayatı-lan hukuki ve siyasal düzen" ile, Osmanlı İmparatorluğu'na 19.yüzyılın başından itibaren başlayan Avrupa'nın baskıları arasmda benzerlik gören Batı tarihçisi az değildir.

Tanzimat ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupalılaşma ve ona benzeme çabalarını her alanda yaygınlaştığını görüyoruz. Siyasetten sanata, edebiyattan kıyafete kadar her alanda.

Ancak, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentler ile yüksek gelir gurubu içindeki Türkler, varlıklı gayri müslim Osmanlıların yanında bu Avrupalılaşmayı, "biçimsel olarak" uygulama olanağına sahip olmuşlardır.

2. Türk Bağımsızlık Savaşı ve Avrupa'ya Yeni Bir Bakış

Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı İmparatorluğu Mondros Mütarekesi ile her şeyini vermişti. Artık

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'nın büyük devletleri tarafından paylaşılacaktı.

Tanzimat'la hızlanan "Avrupalı gibi olmak" anlayışının karışına, Avrupa'nın çizmeleri, savaş gemileri gelip yerleşmişti.

Avrupa artık "içimizde idi", hem de işgal orduları ile birlikte. Biz Avrupa'ya yaklaşalım derken, onlar bize gelmişti, hem de orduları ile birlikte.

Bu sonucu doğuran süreç asırlar önce, Osmanlı'nın gerileme ve çöküş dönemlerine girmesi ile başlamıştı. Ekonomik ve teknolojik alanlarda farkı kapatamayan Osmanlı imparatorluğu, denizaşırı ilişkileri ile de büyük zenginliğe kavuşan Avrupa karşısında çöküvermişti.

Ancak Anadolu'da Atatürk'ün önderliğinde başlayan bağımsızlık savaşı bütün parametreleri değiştirdi. Ne Yunanlılar, ne de Avrupa'nın büyük devletleri, işgal ettikleri topraklarda kalamadılar.

Avrupa Türkler karşısında, uzun yıllardan beri ilk defa geri adım atıyordu. Osmanlı'mn gerileme ve çöküş dönemlerinde Avrupalı karşısında ezik olan ve sömürülen Türkler, Avrupa'yı geri püskürtüyorlardı.

Türk Bağımsızlık Savaşı, sadece Türkler için değil, Avrupa'mn sömürgeci devletleri karşısında ezilen, Atatürk'ün deyimi ile, mazlum milletler için de bir umut ışığı olmuştu.

Demek ki o yenilmez sanılan sömürgeci Avrupa devletleri de yenilebilirdi. Türkiye Cumhuriyeti bunu kanıtlıyordu.

Türkiye Cumhuriyeti artık, Avrupa karşısında başı dik bir devletti. Atatürk'ün sağ olduğu Cumhuriyet döneminde, bu çizgi hiç değişmedi.

Uluslararası ilişkiler açısından bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk'ün hayatta bulunduğu dönem boyunca Avrupa ile ilişkilerinde, "karşılıklı saygı ve ulusal çıkarların karşılıklı olarak korunmasını" esas almıştır.

1923-1938 dönemine baktığımızda;

- Türkiye Avrupa ülkeleri ile ilişkilerinde saygınlığını kabul ettirmiştir.

- Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa ülkeleri ile olduğu kadar Sovyetler Birliği, Balkan ülkeleri ve bazı Orta Doğu ülkeleri ile, bölgesel işbirliğine ve ikili işbirliğine dayalı anlaşmalar içinde olmuştur.

- Türkiye sorunlu konularda, ulusal çıkarlarını sonuna kadar korumuştur (Hatay örneği). 1930'lu yıllarda Musso-lini, 12 adalara göz dikince, Atatürk, "gerekirse savaşırız" diyerek tepki göstermiştir.

1923-1938 döneminde görülen bu tutum, aynı zamanda, o dönemde Türkiye'nin Avrupa'ya ve bölgeye bakışını da ortaya koyar.

Atatürk döneminde "çağdaş uygarlık düzeyi" ile yapılan tanımlama, bilim, sanat, hukuk, insanlık alanlarındaki ölçüleri belirleyen bir tanımlamadır.

"Avrupalılaşma" değildir, çağdaş uygarlıktır. Hele Tanzimat taklitçiliği hiç olamaz. Tanzimat dönemi, Avrupa karşısında ezik ve Avrupa'nın egemen devletlerinin isteklerini yerine getiren bir anlayıştır.

Avrupa ve diğer devletlerle ilişkiler, "karşılıklılık" esasına göre yürütülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti yalnız Batı'da değil, Doğu'da da saygınlığı olan bir ülkedir.

3. İkinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrası

İkinci Dünya Savaşı sonrasında keskinleşen iki bloklu dünya'da Türkiye Batı yanında yer aldı. Sovyetler Birliği'nde Stalin yönetiminin bulunması, bu tercihte en önemli etkendi. Ayrıca Türkiye'nin bulunduğu coğrafya Doğu-Batı bloklarının kesişme noktasında idi.

1946'dan itibaren başlayan Marshall yardımı ile Türkiye zaten ABD'nin etki alanına fiilen girdi. 1950'deki iktidar değişimi, "Türkiye küçük bir Amerika olacaktır" anlayışını da güçlendirmişti. Türkiye'nin NATO'ya katılması ile birlikte halka tamamlanmış oldu.

1950'li yıllar, Türkiye'nin Batı Avrupa'da kurulmakta olan siyasal ekonomik ve kültürel örgütler içinde yer almaya başlaması Türkiye ile B.Avrupa arasındaki ilişkileri güçlendirdi. Güçlü ülke Amerika, her şeye rağmen, siyasilerin "gönlündeki" önceliğini koruyordu.

Amerika Türkiye'nin iç işlerine "tamamen dahil olmuştu". Sanayileşme yerine ithalat öne çıktı. Türkiye aynı zamanda dış borca sürükleniyordu. Dış borç da giderek "dış bağımlılığı" öne çıkardı.

1950'li yıllar, Türkiye'nin kendisini, ABD'nin inisiyatifini bıraktığı yıllardı. Demiryolu yerine karayolu, yerli üretim yerine ithalat, toprak reformu yerine toprak ağalarının egemen olduğu bir anlayış hakim olmuştu.

Bu arada Batı Avrupa kendisini toparlamaya başladı. Artık Almanya ve Fransa'nın "ortak ekonomik çıkarlarının egemen olduğu" bir Avrupa düzeni gerekiyordu. Büyük Savaşı hiç kimse bir daha yaşamak istemiyordu.

1957'de Roma antlaşması ile A.E.T. (Ortak Pazar) kuruldu. Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lük-semburg olarak, "Altılar" geleceğin Avrupası'nın temellerini attılar.

Bu sadece ekonomik ve ticari bir birleşme değildi. Uzun dönemde, her alanda bütünlemeler hazırlayan hükümler, Roma antlaşmasının içinde bulunuyordu.

Türkiye'nin B. Avrupa ile ilişkilerinde, 1950'li yıllarda da Türk-Yunan ilişkileri damgasını vurmuştu. Atina'nın Grivas adlı bir Yunan subayını 1955'te gizlice Kıbrıs'a çıkararak E.O.K.A. yeraltı teşkilatını kurması adanın Yunanistan'a ilhakı için faaliyetlerine başlaması Ankara'da rahatsızlık yaratmıştı.

Zaten 1947'de, tam Marshall yardımı başlarken, 12 adanın İngilizler ve Amerika tarafından, Yunanistan'a adeta hediye edilmesi Ankara'da huzursuzluk yaratmıştı. Şimdi de EOKA kanalı ile Kıbrıs'ta İngilizlere ve Türklere karşı eylem başlatılmıştı.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilk görüşmeleri Ankara ve Atina, hemen hemen aynı tarihlerde başlattılar. Ankara, Atina'nın AET'ye kendisinden önce katılmasını istemiyordu. İki ülke arasında rekabet vardı.

Ankara AET içinde yer almayı, Batı Bloku içinde bulunmasının bir parçası olarak gördü. 1963'te Ankara

Antlaşması imzalanınca Türkiye'deki Avrupa perspektifi, öne yavaş yavaş çıkmaya başladı.

Soğuk Savaş bütün şiddeti ile sürüyordu. Türkiye'deki füzeler, tamamen Amerika'nın inisiyatifinde idi. Ve sınırdaki ülke Türkiye, Batı'nın bu bölgedeki jandarması konumuna gelmişti.

1964'teki bir olay Türkiye'nin "Batı'ya güvenini" sarstı. ABD başkanı Johnson, Türklerin Kıbrıs'ta katledilmeleri karşısında müdahale etmek isteyen Ankara'yı tehdit ederek durdurmuştu. Bu, Batı'ya karşı Türkiye'nin savaş sonrasında geçirdiği ilk şoktu. Batı'ya güven sarsılmıştı. Ayrıca para yardımı da gelmiyordu.

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında önemli bazı yatırım projeleri için anlaşmalar yapıldı. İskenderun demir-çelik tesisleri ve Seydişehir alüminyum tesisleri bunların başında gelir.

Ancak iç yapı tamamen Batı'ya bağlı idi. Türkiye'nin iç işlerinde Batı egemen durumda idi.

Bu arada 1960'lı yıllarda Türk işçileri de Avrupa'nın yolunu tutmaya başlamışlardı. Türkiye ile Avrupa arasmda yeni bir köprü oluşuyordu.

Batı Avrupa ekonomik olarak kendini toparladıkça Türkiye'nin Batı Avrupa'ya olan bakışı da değişmeye başladı. Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya Türkiye'nin ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ülkelerin başında geliyorlardı.

Türkiye'de bir yandan ABD'nin doğrudan etkisi hakim bulunurken, "Avrupalılık" ya da Avrupalı gibi olmak halk arasmda çekiciliğini arttırdı.

Türk halkı için Avrupa, artık hayal edilen bir yerdi. Batı Avrupa'nın ekonomik ve kültürel etkisi her alanda hissediliyordu.

Türk halkında yaratılmış olan hayal dünyasını Avrupa süslüyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DAN TÜRKİYE'YE BAKIŞ

Tarihi Perspektif İçinde Avrupa'nın Türklere Bakışı

Avrupa için Türkler tarih boyunca Doğu'dan gelen bir tehdit olarak algılanmışlardır. Avrupa bölgesindeki topluluklarda Hıristiyanlığın benimsenmesinden sonra Asya'dan Avrupa'nın doğrusuna ve içlerine gelenler, Hıristiyanlığın etkisi ile, düşmanlığın ve farklılığın ve daha da keskinleştirdiği bir biçimde algılanmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğunun ilk kuruluş yıllardan hemen sonra Balkanlara geçen ve burada yerleşen Türkler ise, Avrupa bölgesinde yaşayan Hıristiyanlar için Müslüman-Türk tehdidi olarak değerlendirildi.

Balkanlarda Müslümanlığı kabul eden topluluklar, "Türk" olarak değerlendirildi.

Avrupa'daki devletler için Türkler, din başta olmak üzere, "tamamen farklı bir topluluk" olarak görüldü.

Türkler (ve Osmanlı), bir tehdit olarak algılanmıştır.

İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi, Avrupalı Hıristiyanlar için, "bir felaket" olarak görüldü. Os-

manlı İmparatorluğunun güçlü olduğu 16. ve 17. yüzyıllarda İmparatorluk, Orta Avrupa'ya kadar egemen olmuş ve buraya damgasını vurmuştu.

Avrupa'daki yaygın Türk düşmanlığına rağmen, Avrupa devletleri arasındaki ihtilaflar ve savaşlar, bazı Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu ile iyi ilişkilere içinde bulunmalarına yol açtı. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu askeri ve siyasi bakımlardan çok güçlü konumda idi. Bazı Avrupa devletleri de, bu güç karşısında, karşı koyamadıkları için iyi ilişkiler kurdular. En azından, açık bir düşmanlık sergilemediler. Hatta, Osmanlı İmparatorluğu'ndan yardım istemek zorunda kaldılar.

Ancak esas itibarıyla Türkler, Asya'dan, doğudan gelen Müslüman bir tehdit idiler ve Avrupa'nın Asya ile olan bütün kara ticaret yollarını kapatmışlardı.

Bugün Viyana'daki ulusal müze gezildiğinde, Viyana'ya kadar dayanan Türklerin nasıl algılandığı daha açık olarak görülür.

Osmanlı İmparatorluğu güçlü olduğu asırlar boyunca,

- Orta Avrupa'ya kadar girip Osmanlı sınırlarını Avrupa devletleri aleyhine genişleten bir düşmandı.

- Müslüman olarak da Hıristiyanlığı tehdit ediyordu.

- Asya ile kara ticaret yolları Avrupa'ya tamamen kapanmıştı.

Aynı tarihlerde bazı Avrupa devletleri, kapanan ticaret yollarını deniz yolu ile aşmak için Amerika'ya ve

yavaş yavaş da Asya'nın güneyine ve doğusuna ulaşmışlardır.

Türkler Avrupa'da fetihler yaparken, Avrupalılar da Osmanlı'nın kara yolu ile yaptığını deniz yollarını kullanarak gerçekleştiriyorlardı.

Türklerin, Osmanlı'nın güçlü olduğu asırlarda Avrupa'da algılanışı, "Avrupa'ya yabancı olan, Asya'dan gelen Orta Avrupa'ya kadar giren Müslüman bir tehdit" biçiminde idi. 14. yüzyılda güçlü bir biçimde başlayan bu algılama, son 600 yıla damgasını vurmuştur.

Avrupa kültürünün ve Avrupa Hıristiyanlığı'nın günümüze kadar izleri silinmeyen bir parçası olmuştur.

Finliler ve Macarlar da Asya'dan gelmelerine karşın, Hıristiyanlığı benimsemişler, Osmanlı'ya oranla, daha küçük topluluklar olarak, Avrupa içinde kabul edilmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa devletleri için,

- dinî,
- ekonomik,
- askeri,
- siyasi,
- ve kültürel bir tehdit olarak görüldü.

600 yıl boyunca Avrupa edebiyatında, müziğinde, resminde ve diğer kültürel öğelerinde, Türkiye'ye karşı düşmanlığın izleri, çok yaygın olarak ortaya kondu. Avrupa'da yayınlanan tarih kitapları da bunu açıkça ortaya koyar.

Ancak bu 600 yıl içinde Türklerin Avrupa'da varlığını sürdürmeleri, önemli sosyal ve kültürel kaynaşmalara da yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu geri çekildikten sonra bile, İmparatorluğun kalm çizgileri, Balkanlarda ve Orta Avrupa'da varlığını sürdürmüştür.

Buna rağmen bugün, özellikle Orta ve Batı Avrupa'nın Türklere bakışında, 600 yıldan gelen yoğun birikim, ektilerini hala sürdürmektedir. Üstelik Türkiye Müslüman bir ülkedir.

Son 600 yıl içinde Avrupa'yı Doğu'dan tehdit eden iki ülke vardır. Ruslar da Türkler gibi algılanmışlardır. Ancak Rusların Hıristiyan (Ortodoks) olmaları, Avrupa'nın Ruslar'a olan yaklaşımını, Türkler'den farklılaştırmıştır.

2. Birinci Dünya Savaşı Sonrası ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Avrupa'nın Türkiye'ye Bakışı

Birinci Dünya Savaşı'nda kaybedenler tarafında bulunan Osmanlı İmparatorluğu galip Avrupa devletleri için artık, "topraklarının paylaşılacağı" bir konumdadır.

Üstelik bu bölge, petrol ve ticaret yolları yüzünden ekonomik ve stratejik değeri çok büyük olan bir coğrafya üzerindedir.

Osmanlı İmparatorluğu parçalanmıştır; Toprakları İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Ruslar, Yunanlılar ve diğer Balkan ülkeleri tarafından paylaşılmaya başlanmıştır.

Atatürk'ün Anadolu'da başlattığı Türk Bağımsızlık Savaşı, Avrupa'nın hiç beklemediği ve hesap etmediği sonuçlar doğurur. Birinci Dünya Savaşı'nm galip devletle-

ri, işgal ettikleri Türk topraklarından geri püskürtülmüşlerdir. Yunanlıların Batı Anadolu'yu işgal girişimleri ise mutlak yenilgileri ile sonuçlandı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'te kuruluşu ardından 1924'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Avrupa devletleri, artık istemeden de olsa, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını kabul etmek zorunda kaldılar.

Atatürk döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği siyasal, sosyal ve ekonomik devrimler, Avrupa'da ve dünyada hayranlıkla izlendi. Dünya genelinde, özellikle sömürge durumunda bulunan az-gelişmiş dünyada Anadolu Devrimi güçlü Avrupa'ya karşı Türklerin kazandığı zafer, bir umut ışığı oldu. Avrupa'nın güçlü devletleri, içlerine sindirememelerine rağmen, Türkiye Cumhuriyeti'ni kabullenmek zorunda kaldılar. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Atatürk Türkiye'sinin başarısı, emperyal Avrupa devletlerine karşı tek örnek olarak dünya siyasal tarihindeki yerini aldı.

1923-1938 döneminde Atatürk'ün başında bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti karşısında Avrupa için Türkiye, saygı duyulan bir ülke konumunda bulunuyordu.

Atatürk Türkiye'si Avrupa Devletleri ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerini karşılıklılık esasına göre yürütmüştür. Bugünkü gibi, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı tek yanlı dayatmaları, kesinlikle söz konusu olmamıştır.

Atatürk Türkiye'si Balkanlar ve Ortadoğu'daki ülkelerle ilişkilerini geliştirerek, Avrupa ve Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri için, güç elde edebilmiştir.

Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan ikinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye, Avrupa'da savaşan iki taraf arasında dengeyi koruyarak, savaşın dışında kaldı. Bu dönemde Türkiye, savaşan tarafların kendi saflarına çekmek için çaba gösterdikleri bir ülke konumunda bulunuyordu.

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Avrupa'nın Bakışı

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, iki bloklu bir dünya ortaya çıktı. Batı ve Doğu Blokları. Daha önce de açıklanan nedenlerle Türkiye Batı Bloku içinde yer aldı.

Savaş sonrası Avrupa'nın (ve ABD'nin) Türkiye'yi Batı Bloku ve Avrupa'nın siyasal sınırları içinde kabul etmesinin, Avrupa bakımından temel gerçeklerin şunlardı;

a) Türkiye Doğu Bloku'na karşı bir "kanat ülke" görevini görecekti. En stratejik coğrafyanın üzerinde bulunuyordu. Türkiye'nin Avrupalılığının kararını, ABD verdi.

b) Türkiye, Avrupa'ya yardım programının (Marshall Yardımı) kapsamı içine alındı.

c) Türkiye, NATO içine alınarak, Sovyetler Birliği'ne karşı, Avrupa savunma sistemine dahil edildi.

d) Türkiye, bir Avrupalı ülke gibi, Avrupa Konseyi'nin üyesi yapıldı. Diğer Avrupa kurumlarına da dahil oldu.

Cumhuriyet'in başından beri gerçekleştirilen devrimler Avrupa (ve Batı) değerlerine yakın değişiklilerdi. Bu yeni yapılanma, Avrupa devletleri tarafından, Ortadoğu'daki diğer ülkelerden farklı ve "daha Avrupalı" bir devletin ortaya çıkmakta olduğu değerlendirmesine yol açtı.

Ancak, Türkiye'nin savaş sonrasında Avrupa (ve batı) şemsiyesi altında tutulmasında en önemli eten, iki bloklu dünyada Türkiye'yi Batı Bloku içinde tutmak amacı idi.

Çünkü Türkiye Batı çıkarları açısından çok stratejik bir coğrafyada bulunuyordu. Sovyetler Birliği'nin varlığı Avrupa'yı (ve Amerika'yı), Türkiye'yi Avrupa savunma sistemi içinde tutma sonucunu doğurmuştur.

Eğer dünya iki blok haline dönüşmese idi, Türkiye Avrupa (ve Amerika) tarafından Avrupa sınırlar ve kurumları içine alınmazdı. Dolayısıyla, o tarihlerde Türkiye'nin Avrupa içine "kabulü" Avrupa bakımından siyasal, tarihsel, ekonomik ve kültürel sürecin doğal bir sonucu değildi. Askeri ve stratejik nedenler önde idi.

Lozan Konferansı sırasındaki tartışmalar ve değerlenmeler göz önüne alındığında, bu gerçek daha açık olarak görülür.

4. 1960'lar ve 1970'lerde Avrupa'nın Bakış Açısı

1960'lar Doğu ve Batı blokları arasında soğuk savaşın en yoğun olduğu yıllardır. Batı bloku ve NATO içindeki Türkiye AB (A.E.T.) açısından da, stratejik ve ideolojik olarak "yanında tutulması gereken" bir ülke konumunda bulunuyordu.

AB (A.E.T.) Ankara ile 1963'te Ankara Antlaşması'nı imzalarken, "Türkiye'yi karşı bloka itmeme, yanında tutma" amacını güdüyordu.

1957'de kurulmuş olan AET, kendi geleceğini henüz tam olarak göremiyordu. A.E.T.'nin gelişme seyrine göre ve dünyadaki değişmelere göre yön verilecek bir oluşum söz konusu idi. Bu belirsizler içinde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın A.E.T.'nin ortak üyeleri (associate member) yapılmalarında bir sakınca yoktu. Türkiye içeri alınmıyor, ortak üyelik ile bir bakıma, A.E.T.'nin ilgi (ve nüfuz) alanı içine sokuluyordu.

Bu oluşum, Türkiye'de de "Avrupa perspektifinin" canlı tutulmasına yardımcı olacaktı. Öte yandan, Batı Avrupa üzerinde, o tarihlerde büyük etkisi bunun ABD de, Brüksel'i Türkiye'yi, Avrupa himayesi ve şemsiyesi altında tutmasını, stratejik nedenlerle destekliyordu.

AET'nin Türkiye'ye bakış açısına, "soğuk savaş koşulları" tam anlamı ile damgasını vurmuştu. II. Dünya Savaşı sonrasında batı Avrupa Kurumları içinde yer almaya başlayan Türkiye'nin A.E.T.'ye ortak üye yapılması, Brüksel açısından bu bağlamda algılanan bir gelişme idi.

Nihayet Türkiye, ortak üye (associate member) statüsünde idi, A.E.T. (ve Batı Avrupa) ileri yıllardaki iç ve dış gelişmeler göre, yeni değerlendirmeler yapabilir, Türkiye hakkında kesin kararını ileride verebilirdi.

Türkiye 1970 yılında AET ile Katma Protokol adı altında, 1963 Ankara Antlaşmasının devamı niteliğinde, kapsamlı bir anlaşma yaptı. Bu anlaşma, 1963'den bugüne kadar Türkiye ile AB arasmda, Türkiye'nin de çıkarlarını koruyan tek kapsamlı anlaşma idi.

Ancak daha sonra AET (AB) bu anlaşmanın Türkiye lehine olan hükümlerinin kaldırılmasını sağlıyordu. Bunlar içinde, 1986'ya kadar içgücü dolaşımının serbest olması, en önemli olanı idi.

1980'li yıllarda dünyanın ve Avrupa'nın hızla değişmesi ve 1985'ten itibaren Doğu ve batı blokları arasındaki yumuşama, Avrupa'nın (AT'nin) Türkiye'ye bakışını da değiştirmeye başladı. Öte yandan B. Almanya'ya 1960'lı yıllardan itibaren başlayan Türk işçi gücü başta F. Almanya olmak üzere batı Avrupa ülkelerinde, Avrupa'nın Türkiye'ye bakışını hızla değiştirmişti.

Türkiye'nin kırsal alanından F. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine giden insanların. "Batı Avrupa'dan çok faklı bir sosyal ve kültürel özellikte oldukları", bu ülkeler tarafından yoğun bir biçimde hissedilmeye başlandı.

F. Almanya'da ilk tepkiler daha 1978-1979 yıllarında görülmeye başladı. Bu yıllarda F. Almanya'da Türkler ile ilgili olarak hazırlanan raporlar, Türkiye'ye karşı tutumun ve bakış açısının hızla değişmesinde ektili oldu.

1980'li yıllarda Batı Avrupa,

- Bir taraftan ekonomik olarak hızla gelişiyordu, yavaş yavaş refah toplumu olmuştu.

- Öte yandan soğuk savaş koşulları ortadan kalkmaya başlamış, Sovyetler Birliği değişme süreci içine girmişti; 1985'te ABD ile Rusya, silahların sınırlandırılması ve azaltılması konusunda anlaşıyorlardı. Avrupa'nın "Doğu'dan tehdit algılaması ortadan kalkıyordu.

- Bu arada 1960'larda başlayan, 1970'lerde yoğunlaşan Türk iş gücü, F.Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa'da, Türkiye hakkındaki "bakış açısını hızla değiştiriyordu". Türkiye artık, AT (AB) içine alınması imkansız bir ülke olarak algılanmaya başlanıyordu.

Türkiye, Avrupalı olmayan "dışardaki" bir ülke olarak bakılmaya başlanmıştı. Zaten bu nedenle, 1987'de Ankara Hükümeti, tam üyelik için başvurusunu yapamaya hazırlanırken, Brüksel Ankara'ya, "başvuruyu yapmayın" diye talepte bulunuyor, bunun için Ankara'ya temsilcilerini gönderiyordu.

Üstelik o tarihlerde, başvuruda bulunan ülkeler açısından, ekonomik ölçüler esas alınıyordu. Bugün olduğu gibi siyasi koşullar bulunmuyordu.

5. 1990 Sonrasında Avrupa'nın Türkiye'ye Bakışı

1989'da Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile Avrupa'da yeni bir dönem ve anlayış başladı. 1990 sonrasında

Avrupa'yı hem çevre ile ilişkilerinde, hem de Dünya içindeki konumunda değiştiren faktörler şunlar oluşmuştur;

5.1. Avrupa için Sovyetler Birliği'nden askeri ve ideolojik tehdit algılaması ortadan kalktı. Avrupa artık kendi ekonomik siyasal ve kültürel kimliğini, "dış tehdit ve dış baskı unsurlarından soyutlanmış olarak" ele alıp değerlendirebilecekti.

Soğuk savaş döneminde Avrupa'nın üzerinde, "Sovyetler Birliği'nin olduğu kadar ABD'nin de baskı ve güdümü" söz konusu idi. Avrupa 1990 sonrasında, bu iki baskından birde kurtulmuş oluyordu. Avrupa bir bakıma, "kendine geliyordu".

1990-2000 arasmda Avrupa'daki gelişmelere baktığımız zaman şunları görüyoruz;

- "Avrupa Avrupalılarındır" görüşü öne çıkmaya başladı.

- Din ve kilise toplum içinde etkisini ve önemini arttırdı.

- Avrupa ülkelerinde yapılan seçimlerde sağcı ve tutucu partilerin oy oranları yükseldi. Hatta, aşırı milliyetçi partiler iktidara gelmeye başladılar.

Fransa başta olmak üzere bazı düşünürler, Avrupa'da yeniden "Münih zihniyeti" olarak adlandırılan anlayışın doğmakta olduğuna dikkatleri çekiyorlardı.

5.2. 1990 sonrasında dünya, "ekonomik çıkarların" öne çıkmaya başladığı bir döneme girdi. ABD, AB ve Japonya, iki bloklu dünyadan, "tek bloklu" dünyaya geçişin hazırlıklarına giriştiler. Bu tek boyutlu dünyanın merkezinin ise "Batı" olması isteniyordu.

Küreselleşme olarak gelişmiş Batı'nın empoze etmeye çalıştığı yeni dünya düzeninde artık, bütün dünya, ABD, AB ve Japonya için, aralarında ekonomik rekabetin ve ekonomik çıkar çatışmalarının yoğunlaşacağı bir yeniden yapılanma sürecini yaşamaya başlamıştı.

Avrupa, AB çatısı altında, ABD ve Japonya'ya karşı rekabet edecekti. Bunun için de, AB hızlı bir değişim süreci içine girdi.

- 1991'de Maastricht kararları ile ekonomik, mali, ticari ve siyasal bütünleşme hareketleri başlatıldı.

- AB'nin merkezi karar organlarının yetkileri arttırıldı.

- AB, "dış dünyaya karşı, bütünlüğünü her alanda derinleştirmeğe başladı.

- 1999'da AB, "AB askeri gücü, AB ordusu" alanında somut adımlar attı. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği adı altında düzenlemeler yapıldı. 2003'te 60.000 kişilik bir AB ordusunun kurulması planlandı.

Yukarıda anılan bütün bu gelişmeler, AB'nin Türkiye'ye bakış açısını da etkiledi. Türkiye artık, gündemden tamamen çıkarılmıştı. 1994 Essen doruğunda, geleceğin Avrupa Birliği'nin ülkeleri belirlendi.

Türkiye listede yoktu. Türkiye ile 1995'te Gümrük Birliği belgesinin imzalanması ile yetinildi. Bu belge, Türkiye'yi AB'ye tek yanlı olarak bağladı. Türkiye, AB dışında olduğu halde AB içindeki üyeler gibi, tek yanlı yükümlülükler üslendi. Bu ilişki düzeni AB için, Türkiye ile ilişkilerde ideal bir çözümdü. AB Türkiye'yi içine almadan, istediklerinin hepsini, tek yanlı olarak elde etmişti.

- Türk pazarı tamamen AB'ye açılmıştı.

- Türkiye'nin dış ticaret politikası, AB'nin belirlediği politikalara veya uygulamalara bağlı olacaktı.

1995'te AB açısından Türkiye ile ilişkiler, Gümrük Birliği belgesi ile noktalanmış oldu. Brüksel için bundan sonra, "Türkiye'yi bu tek yanlı ilişki düzeni içinde tutmak" önemli idi.

Türkiye'nin AB ile böylesine tek yanlı bir ilişki düzeni oluşturması tarihi bir hatadır. Siyasal, hukuki ve ekonomik bakımlardan tek yanlılığı, hiçbir kuşkuya meydan bırakmayacak bir biçimde ortadadır.

Türkiye'de hükümet ve bazı büyük sermaye çevreleri, bu tek yanlı ilişki düzenini sağlayarak, Türkiye'yi AB himayesi (mandası) altına sokmuşlardır. Gerek Ankara'da bazı siyasiler, gerekse bazı büyük sermaye çevreleri bu süreç içinde, "Brüksel'le çok yakın işbirliği sergilediler". Bu durum, AB'yi fazlası ile mutlu eden bir gelişme oldu. Öte yandan Türkiye içinde, bir "AB lobisinin" meydana gelmesi, Brüksel'in Ankara ile olan ilişkilerinde, Türkiye'den çok AB'nin çıkarlarına hizmet eden bir ortam yarattı.

1997 Lüksemburg doruğunda AB Türkiye'yi, yıllardır izledi politikanın doğal bir sonucu olarak, "AB genişlemesinin dışında tutuğunu" açıkladı. 1995'te tek yanlı olarak AB'ye bağlanan Türkiye'de bu durum tepkiye yol açtı.

- Ankara hükümeti, AB ile siyasi konuları konuşmayacağını açıkladı.

- Öte yandan AB, "Türkiye üzerinde etkisini" kaybetti. Türkiye'yi açık bir biçimde dışladığı için, Türkiye'den siyasi konularda talepte bulunamıyorlardı.

- Ayrıca Brüksel'i, "acaba Türkiye'de AB perspektifi kaybolur mu" kaygıları kaplamaya başladı.

AB'nin Türkiye üzerinde inisiyatifinin azalmaya başlaması, Türkiye'deki bazı büyük sermaye çevrelerini de rahatsız etti. Bu çevreler, AB merkezlerine düzenledikleri gezilerde siyasilere, "Türkiye'ye AB adaylığının verilmesi gerektiğini" belittiler. Bu telkinler, AB çevrelerinde de olumlu karşılandı. Çünkü Türkiye'ye adaylığın verilmesi, AB'yi hiçbir yükümlülük altına sokmuyordu. Buna karşılık Türkiye üzerinde AB etkisi tekrar elde edilmiş oluyordu. Bu husus, ekonomik konulardan çok, siyasal konularda AB için önemli idi.

- Kürt meselesi

- Kıbrıs ve Ege uyuşmazlıkları

- Ve Ermeni meselesinde, AB, Türkiye üzerinde baskı yapabilme olanaklarına kavuşacaktı.

Ayrıca Türkiye'de, "AB perspektifi, yeniden yerli yerine oturtuluyordu". Türk bürokrasisi ve siyasi çevreler, AB'ye üyelik beklentisi içinde tutularak, etki alanı içine alınacaklardı.

Bu düşüncelerle Aralık 1999 Helsinki doruğunda Türkiye aday ülke ilan edildi. Ancak burada, Yunanistan'ın talepleri doğrultusunda, Türkiye'nin önüne, Kıbrıs ve Ege konularında, "AB'nin ve Yunanistan'ın taleplerini yerine getirmesi koşulu konuyordu."

2000 yılı Kasım ve Aralık aylarında Katılım Ortaklığı Belgesi ile de, bu koşullar, Türkiye üzerinde baskı sağlayacak bir biçimde, açık talepler olarak yenileniyordu.

Aralık 2000'deki Nice doruğunda, 12 ülkeye takvim sunulmasına karşın, Türkiye tekrar dışlanıyor, takvimin 2010 yılında konuşulabileceği açıklanıyordu.

AB Türkiye konusunda bir gerçeği görmüştü; Türkiye içinde kurulmuş olan AB Lobisi kanalı ile hem Türkiye üzerinde siyasi konularda baskı yapmak, hem de Türkiye'yi çok uzun yıllar oyalamak olanağı vardı.

Ve AB bu olanağı çok iyi kullanıyordu. Türkiye AB ile ilişkilerinde, akılcı ve gerçekçi olmaktan çok, "kendi kendisini oyalayan, hatta kandıran" bir ülke durumuna gelmişti.

AB'nin Türkiye karşısında bu avantajları elde etmesinde, "Türkiye'nin kendi iç çelişkileri" çok ektili oldu. Bölücülerin, şeriatçıların, Atatürkçü düşünceye karşı olanların ve bazı büyük sermaye çevrelerinin "AB ile bir ittifak içinde bulunmaları", bu çelişkiler yumağının en önemli nedenidir.

6. Avrupa İnsanı Türkiye'yi Nasıl Görüyor?

Avrupa insanı Türkiye'yi, genellikle Avrupa'nın dışında görmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunda, 10.000 denek kullanılarak 10 AB ülkesinde yapılan bir araştırmada[1] halkın (%22)si olumlu bakmıştır.

[1] Avrupalılar Türkiye'nin AB üyeliğine Nasıl Bakıyor? Bileşim Int. 1999

Diğer aday ülkelerle ilgili olarak yapılan çeşitli araştırmalarda bu oran %50 ile %60 arasında, evet olarak görülmüştür. Bundan önceki bölümde de açıklandığı gibi, tarihi olaylardan dine kadar çeşitli faktörler bunda etkilidir.

Ancak bu da, "Avrupa'nın kendi gerçeği" olarak, Türkiye tarafında kabul edilmesi zorunlu olan bir olgudur.

Diğer taraftan Avrupa ülkelerindeki sivil toplum örgütlerini ve sendikaları göz önüne aldığımızda, daha da "olumsuz" bir tablo ortaya çıkıyor.

- İşçi sendikaları, işsizlik konusunda çok duyarlıdırlar. Türkiye gibi, nüfusu hem çok büyük, hem de genç nüfus oranı çok yüksek bulunan bir ülke, bu kesimler için, "büyük bir tehlike" olarak görülür.

- Avrupa Birliği ülkelerindeki siyasal partiler de, "kendi tabanlarının" ve temsil ettikleri grupların ve sınıfların çıkarlarını göz önünde tuttukları için, Türkiye'nin AB'ye üyeliğine olumsuz bakmaktadırlar.

Genel olarak bakıldığında, AB üyelerinin insanı için Türkiye, Avrupalı olmayan ve AB'nin içine alınmaması gereken bir ülkedir. Bu ülkelerdeki gazete ve televizyon yayınları incelendiği zaman Türkiye'ye karşı, "çok olumsuz önyargıların bulunduğu" açık olarak görülür. Bu önyargıların ileride *olumlu yönde değişmesini beklemek*, ne yazık ki olanak dışıdır.

7. Türkiye AB İçin Önemli, Ancak...

Türkiye AB'nin güneydoğusunda, AB için çok önemli bir tampon ve ara ülkedir. Türkiye AB için ekonomik, politik ve hatta kültürel olarak önem taşır ve vazgeçilmeyecek bir ülkedir. Batı Avrupalı birçok devlet adamı Türkiye'yi ziyaret ettiklerinde, "Türkiyesiz Avrupa olmaz" ifadesini sık sık kullanılırlar. Bu ifade sadece diplomatik bir nezaket gereği söylenmenin çok ötesinde, AB'nin ve bireysel olarak da Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya'nın Türkiye'ye yaklaşımlarını ortaya koyan bir anlam taşır.

AB için Türkiye, sadece, gelişme potansiyeli büyük olan bir pazar değildir. Bundan ayrı olarak, Doğu Akdeniz, Balkanlar, Karadeniz çevresi, Kafkasya ve Orta-Doğu politikaları bakımından da, vazgeçilmeyecek bir "ortak" konumundadır. Türkiye'ye arkasını dönmüş ve ülkeyi ABD, Japonya veya Rusya ile yakın ilişkilere itmiş bir Avrupa, Türkiye ve yakın çevresinin bulunduğu bölgede büyük zaaflara uğrar. Buna karşılık, Türkiye ile yakın ilişki içinde olan, hele Türkiye'yi kendi bölgesel politikaları doğrultusunda "kullanılabilen" bir Avrupa, ekonomik, politik, stratejik ve kültürel olarak bölgede büyük yararlar elde eder.

7.1- Ekonomik Bakımdan Türkiye'nin Önemi

Bir Pazar olarak Türkiye, nüfusu 66 milyon olan ve büyük genç nüfusa sahip, ayrıca, tüketim kalıpları imrendirici boyutlara varan Türk pazarı, AB için Japonya ve ABD'ye kaptırılamayacak kadar önemlidir. Bugün, toplam AB ihracatı içinde Türk pazarı 6. büyük pazardır. Ancak büyük nüfus artış oranı ve yüksek tüketim eğilimi ile, hiçbir zaman "marjinal" bir konumda olmayacaktır. 20-30 yıl sonrasının Türkiye pazarı AB için, büyük bir öneme sahiptir.

Bu nedenle, AB iş çevreleri, Türkiye-AB ilişkilerinin gelişmesine hep sıcak bakmışlardır. AB'nin ihracat, bankacılık, ulaştırma ve turizm şirketleri için Türkiye, yarın çok daha büyük ve önemli boyutlara ulaşacaktır. Dış ticareti AB'ye sıkı sıkıya bağlı, AB firmalarının önemli yatırımlarının bulunduğu Türkiye pazarı, AB için gerçekten önemlidir. Türkiye'deki yabancı yatırımların büyük çoğunluğunu, AB firmaları meydana getirir.

Türkiye bir geçiş bölgesidir ve Orta-Doğu, Kafkasya, hatta iç Asya pazarlarına ulaşmak için Türkiye'nin olanaklarından yararlanmak büyük önem taşır.

Bu yalnız ticari açıdan değil, ulaştırma ve ortak girişimler açısından da geçerlidir. 1990 körfez krizine kadar, Irak, İran ve Körfez ülkelerine geçiş, Türkiye üzerinden ve "Türk firmaları ile" yürütülüyordu. Mersin limanı, Doğu Akdeniz'in en işlek limanı haline gelmişti. TIR firmaları Anadolu'yu aşındırıyorlardı.

Irak'ın Avrupa ile ilişkilerinin normale dönmesi ile, eski canlılık, daha hızlı olarak gelişecektir.

Orta-Doğu yanında, Kafkasya'ya transit geçiş için de Türkiye AB açısından hayati öneme sahiptir. Mal geçişleri dışında, petrol, doğal gaz ve su konularını da göz önüne almak gerekir.

Petrol ve Doğal Gaz Konusu

Türkmenistan doğal gazının Avrupa'ya geçişi Türkiye üzerinden olabilir. Türkiye üzerinden doğal gaz alan Avrupa için Türkiye önem taşır.

Petrol boru hatlarında da, Azerbaycan, Hazar Denizi, petrollerinin, Türkiye üzerinden Akdeniz'e ulaştırılması söz konusudur. Bu da, Türkiye ile yakın ilişkinin önemli nedenlerinden birisidir.

Kerkük-İskenderun boru hattı yeniden açıldığında, Türkiye muslukları elinde tutmaya yeniden başlayacaktır.

Su Konusu

Önümüzdeki 10 yıllarda, Türkiye'nin güneyinde bulunan Orta-Doğu ülkeleri büyük su sorunu ile karşı karşıyadırlar. Dicle-Fırat yanında, Akdeniz'e akan üç Türk nehrinin de sularının Orta-Doğu'ya boru hatları ile nakli söz konusudur.

Türkiye'nin elinde olan stratejik su kozu (veya su kaynakları) AB dahil, Orta-Doğu ile ilgilenen her ülke için büyük önem taşır. Türkiye ile yakın ilişkiler içinde bulunan AB gelecekte, Orta-Doğu politikasında, Türkiye'yi

yanma alarak, su kozunu, hem ekonomik, hem de politik olarak yönlendirebilecektir.

Su ile bağlantılı olarak GAP konusunu da göz önünde tutmak gerekir. Ne kadar yavaş giderse gitsin, GAP geniş bir alanda, büyük bir ekonomik ve ticari potansiyel doğuracak ve bu potansiyel, yalnızca Türk hudutları ile sınırlı kalmayacaktır. Orta-Doğu'da siyasi sorunlar yavaş yavaş çözüldükçe, GAP da, bölge ülkelerine hitabeden dev bir ekonomik güç olarak kendini gösterecektir.

Bu Türkiye'nin kozu olduğu kadar, Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olan AB'nin de kozu olabilir. Başlangıçta GAP'a ilgi göstermeyen AB firmaları, GAP ortaya çıktıkça, devreye girmeye başlamışlardır. Bölgedeki politik sorunlar bile bu ekonomik cazibenin önemini düşürememiştir. Çünkü GAP, gerçekte çok büyük ekonomik sonuçlar doğuracak bir potansiyele sahiptir.

c) Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye'nin bölgesel önemi; yavaş da olsa, Türkiye ile Kafkasya ve İç Asya Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler gelişmektedir. Bütün sorunlara ve dış engellemeler rağmen, iç dinamikler ve ekonominin kuralları bu gelişmenin devamını zorunlu kılmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda, AB firmalarının, Türk firmaları ile birlikte, daha yaygın bir biçimde, Türk cumhuriyetlerinde ortak girişmelerde bulunmaları sürpriz olmayabilir.

Türkiye bir bakıma, AB için, Kafkasya ve İç Asya'ya açılan bir kapı konumundadır. Halen AB'nin yürütmekte olduğu Avrupa Otoyolları projesinin bir kanadı Türkiye üzerinden planlandı. Türkiye ile yeni Türk Cum-

huriyetleri arasında ekonomik ilişkiler geliştikçe, Türkiye'nin bu konumu, AB için, daha belirgin bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Avrupa'da Türk Ekonomik ve Sosyal Varlığı ve Avrupa Birliği

AB içinde bulanan 3.5 milyon Türk artık yalnızca işçi konumunda değildir. İrili ufaklı 60.000 Türk kökenli firma, AB'ye yabancı sermaye olarak gelmemiş, AB içindeki Türler tarafından kurulmuştur. Özellikle Almanya'daki Türk ekonomik varlığı, artık Alman ekonomisinin ayrılmaz bir parçası durumundadır. Yalnız Almanya içi faaliyetler değil, Türk ve Alman ekonomileri arasındaki ilişkiler bakımından da büyük bir öneme sahiptirler.

AB'deki Türk ekonomik varlığı, Türkiye ile AB arasındaki doğal köprüyü meydana getiriyor. Bu köprü, yalnız ekonomik olarak değil, siyasi ve sosyal bakımlardan da Türkiye'nin AB'ye uzattığı bir köprüdür.

AB içindeki Türk ekonomik varlığı, bir yandan olumsuz sosyal ve politik sonuçlar doğururken diğer yandan da, AB içindeki Türk ekonomik, sosyal ve politik yerleşiminin de bağımsız bir simgesi durumuna gelmekte ve ekonomik, hatta politik yönden, bazı AB ülkelerinin Türkiye ile bağlarına olumlu etkiler yapmaktadırlar.

Son yüzyıl içinde, ABD'de Yunanlıların, ABD-Yunan ilişkilerinde yarattıkları etkileri bugün, bazı Avrupa ülkelerinde, Türler yaratmaya başlamışlardır.

Avrupa'da, olumlu ve olumsuz yönleri ile birlikte gelişme gösteren Türk unsurlar, sonuçta Avrupa'nın Türkiye ile bağlarını meydana getiren köprüler haline gelmektedirler.

Bugün AB içindeki Türk varlığı 3.5 milyon yerine 10 milyon olsa idi, etki daha da büyük olurdu. Zaten bu nedenle, özellikle 1977'den itibaren, B. Avrupa Türkiye'ye karşı tutumunu değiştirmeğe başlamış ve tam üye yapmama kararının temelleri daha o günden atılmıştı.

Yukarıda belirtilen faktörler AB'nin, Türkiye'yi neden dışlayamayacağının ekonomik öğelerini ortaya koymaktadır. Yine bu öğelerin beraberinde, AB şunu da düşünmektedir; Artık ideolojik savaş sona ermiştir ve Doğu-Batı soğuk savaşının yerini, "AB, Japonya ve ABD arasındaki ekonomik savaş ve rekabet" alacaktır. Bu durumda, hem pazar olarak, hem de bölge içindeki stratejik önemi dolayısıyla, AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki pozisyonuna olumlu etki yapar. Türkiye'nin Japonya ve ABD'ye "kaptırılması" durumunda, AB üzerinde olumsuz ektiler yapar.

Bütün bu nedenlere bağlı olarak AB Türkiye'yi kaybetmek isteyemez ve yanında tutmaktan yararlı sonuçlar doğacağını bilir. İşte, "yanında tutmak" kavramı AB için hayati önem taşıyor. AB, Türkiye'yi tam üye yapamayacağına göre nasıl yanında tutar sorusuna ise verilen karşılık, "gümrük birliği"dir. Tam üye olmaksızın gümrük birliğine dahil edilen Türkiye, AB Parlamentosunda, AB Bakanlar Konseyinde ve AB Komisyonu'nda yer alamayacak, ama gümrük birliği içinde olduğu için bu üst kuru-

luşlarının kararları doğrultusunda hareket etmek zorunda kalacaktır.

Bu ise, AB için ideal bir formüldür.

7.2. Politik Bakımdan Türkiye'nin AB İçin Önemi

Özellikle 1989 yılından itibaren, artık yavaş yavaş anlaşılmaya başlandı ki, Doğu Bloğunun çöküşü Türkiye'nin AB için politik ve stratejik önemini azaltmaya başlamıştır.

1990'ı izleyen yıllar içinde Avrupa Birliği'nin Kürt meselesinde, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin üzerine, baskı kullanarak gelmeğe başlaması, Türkiye'nin savunma paktı olan AGSK'ya tam üye yapmaması bunun somut belirtileridir. Artık Türkiye, Doğu tehdidine karşı, Avrupa'nın "için-de" tutulması gereken bir ülke değildir.

Ancak, Avrupa'nın "dışına" da itilmeyecek ve "sınırda ve eşikte" tutulacaktır. Türkiye'yi tamamen dışlamanın, politik ve stratejik olarak AB'ne getirebileceği maliyetler vardır. AB'ye göre Avrupa'dan tamamen dışlanarak tek başına bırakılan bir Türkiye, zaten çok istikrarsız olan bölgede, istikrarsızlıkların daha da yaygınlaşmasına neden olur ve bu da AB'ye zarar verir.

O halde, politik olarak, geleceğin Avrupa'sı içinde yer almayacak, ancak, tamamen dışlanmadan, AB ile "işbirliği" içinde tutulacak bir Türkiye, AB için gereklidir.

Türkiye tam üye yapılmadan, sadece Gümrük Birliği'ne dahil edilerek, AB'nin "denetim ve güdümü" altın-

da tutulacaktı. Ancak AB'nin siyasi bütünlüğünün içine sokulmayacaktı.

Bu alanda Türkiye, AB açısından işbirliğinin sürdürüleceği, bir sınır ve tampon ülke konumunda bulunacaktır. AB'nin son 10 yıl içinde izlediği politika budur. AB çevreleri "Türkiyesiz Avrupa olmaz" derken, siyasal birliğin içine dahil edilmemesini istemektedirler. Gümrük Birliği konusunda, Leon Bretton'ın AB Komisyonu için hazırladığı 1994 Türkiye raporu incelendiğinde, bu tutum net bir biçimde görülmektedir.

Eskisi kadar olmasa bile bugün de, Türkiye'nin AB için siyasal ve stratejik önemi vardır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgede AB'nin politik ve stratejik çıkarları, Türkiye'ye rağmen sağlanamaz. Türkiye ile işbirliği halinde daha kolay yürütülebilir.

8. AB Neden Türkiye'yi İçine Alamaz?

AB'nin Türkiye'yi tam üye yapmama nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

a) AB Türkiye'yi, Avrupa kültürünün bir parçası veya bir uzantısı olarak görmemektedir. Din unsuru en önemli kültürel öğe olmakla birlikte, dinin yanında, kültürle ilgili diğer hususlar da AB tarafından değerlendirilmektedir. Belki Türkiye, Müslüman değil de Hıristiyan bir ülke olsaydı, din dışı kültürel farklılıklar, Yunanistan ve diğer AB'li Akdeniz ülkelerinde olduğu gibi göz ardı edilebilirdi.

Ancak Türkiye'nin Müslüman bir ülke oluşu din ve kültür olarak bir bütün halinde, Türkiye'nin AB kültüründen farklılığı AB gözünde büyütülmektedir. 50'li ve 60'lı yıllarda fazla göze batmayan hususlar;

a_1) Türk iş gücünün Batı Avrupa'ya girmesinden ve burada Türk topluluklarının oluşmasından sonra,

a_2) Daha da önemlisi, Doğu Bloku'nun çökmesinden sonra ön planda algılanmaya başlanmıştır. Bosna-Hersek'te olup bitenlere B.Avrupa'nın ve AB'nin yaklaşımı, Türkiye'nin üyeliğine bakış açısı hakkında bir fikir vermek için yeterlidir sanırız. Balkanlar ve Orta-Avrupa arasındaki bölgede bir Müslüman ülkenin (Bosna-Hersek) varlığını içine sindirmeyen bir anlayış ve yaklaşım, nasıl olur da, 66 milyonluk koskoca Türkiye'yi AB'nin tam üyesi yapıp, üst karar mekanizmalarında söz sahibi yapabilir.

1960'lı yıllarda B.Avrupa'nın kendi içinde de göz ardı ettiği bu gerçek, 1970'li yıllardan itibaren yavaş yavaş ortaya çıkmış ve bugün AB'nin Türkiye'ye karşı politikasını belirleyen ana unsurlardan birisi haline gelmiştir.

Üstelik 1980'li yıllarda İran rejiminin getirdi korku, Mısır ve Cezayir'de meydana gele radikal dinci hareketler, Türkiye gibi büyük bir Müslüman bir ülkenin AB'ye dahil edilmesi, AB açısından zorlaştırıcı bir unsur olmuştur.

Ayrıca Türkiye'deki bazı sorunların (radikal dincilik, kürtçülük gibi) AB ülkelerinin içine taşınmış olduğunu ve bu ülkelerde önemli sorunlar yarattığını unutmamak gerekir. Türkiye, daha AB'nin dışında iken sorunları bu

denli AB ülkelerine taşınıyorsa, tam üye olmuş 66 milyonluk Türkiye bütün sorunlarını AB içine aktarmış olacaktır korkusu ile Türkiye'ye bakan Brüksel, tam üyeliğe karşı çıkmaktadır.

Türkiye'nin geçen yüzyılda başlayan Batılılaşma çabaları ve Cumhuriyet sonrasında laik bir devlet oluşu, AB'nin Türkiye'yi Avrupa kültürünün bir parçası olarak görmesine yetmemektedir.

b) Türkiye'nin büyük genç nüfusu ve yüksek nüfus artış oranı AB'yi, Türkiye'nin tam üyeliği konusunda "korkutan" bir gerçektir. AB'de siyasi temsilin nüfus hacmi ile orantılı olduğu göz önüne alınırsa, tam üye olmuş bir Türkiye, AB'nin en büyükleri arasında, karar mekanizmasının başına oturacaktır. Bu ise, AB'nin kesinlikle içine sindiremeyeceği ve kabullenemeyeceği bir durumdur.

Türkiye'nin büyük nüfus potansiyeli siyasi ağırlık yamnda ekonomik ve sosyal yönlerden de AB'yi korkutmaktadır. Tam üye olarak ilerde AB içinde serbest dolaşımdan ve yerleşimden de kaçınılmaz olarak yararlanacak büyük Türk nüfusu, istihdam ve sosyal dengeler bakımından AB'yi sarsar görüşü Brüksel'de hakimdir. AB bu kaygısında haklıdır. Ayrıca yüksek nüfus artış hızı ile bir süre sonra nüfusu 100 milyona dayanan Türkiye nüfusu artmayan AB için tam bir kabustur. AB çevrelerine göre, eğer Türkiye tam üye olursa, 20 yıl sonra AB'nin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel dengeleri tamamen değişir ve bozulur.

Bu bakımdan, Türkiye'nin yüksek nüfus potansiyeli Türkiye'yi tam üye yapmamanın ana nedenlerinden biridir. Eski F.Almanya, daha 1977 yılında Türkiye ile ilgili olarak hazırladığı bir iç raporda, bu konuya değinmiş ve Türkiye'nin üyeliğinin getireceği sorunlara nüfus açısından parmak basmıştır.

c) Türk ekonomisindeki istikrarsızlıklar ve Türkiye'nin tam üyeliğinin AB'ye getireceği mali yükler (AB içinde bölgesel gelir transferleri ve yardımlar) AB'yi üyelik konusunda ürküten başka bir nedendir. Almanya'daki Türkiye Araştırmalar Merkezi tarafından değişik dönemlerde hazırlanan raporlarda, "tam üye olmuş Türkiye'ye, AB sistemi içinde yapılması gereken yardımların AB bütçesini zorlayacağı" ve diğer üye ülkelerin, yüksek düzeyde mali özverilerini gerektirdiği gerçeği çıkmıştı.

AB'ye oranla, iç ekonomik istikrarsızlıkları yüksek düzeyde bulunan Türkiye, AB sistemi içinde sürekli ekonomik sorun yaratır. Eski üyelerin mali fedakarlıklarını (yardımlar) artırır görüşü Dr. Eberhard Rhein gibi Türkiye'yi çok iyi bilen AB üst düzey yöneticileri arasında hakim ve yaygın olan görüştü. Uzun yıllardan beri, belli aralıklarla kendisiyle karşılaşıp konuştuğumda, "Türkiye mevcut ekonomik sorunları ile AB'ye tam üye olamaz" görüşünü sürekli tekrarlamıştır. Türkiye'nin, AB'ye oranla ekonomik istikrarsızlık sorunları (göreceli olarak) hep devam edecektir.

1981'de AB'ye tam üye olurken, Yunanistan'ın da büyük istikrarsızlık sorunları vardı. Ancak, AB'deki üst siyasi irade, bu sorunları öne çıkarmadı, çünkü Yunanistan'ı tam üye yapmak için AB'de siyasi kararlılık (veya

irade) vardı. Yunanistan AB'nin başını bugün de ağrıtmaktadır. Biraz siyasal faktörler, biraz da Yunanistan'ın ölçeği, bu sorunların tırmanmasını önlüyor.

Yukarıda belirtilen üç temel öğe, AB'nin Türkiye'yi tam üye yapmamasının esasını oluşturmaktadır. Bu şartlar da değişmeyeceğine göre (en azından ilk iki faktör), Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği söz konusu olamayacaktır. 1970'li yıllardan beri, Brüksel yetkilileri ile defalarca görüşen bir kişi olarak, son yirmi yıl içinde Brüksel'in Türkiye'ye bakış açısında ve yaklaşmasında, sürekli aleyhimize değişmeler ortaya çıktığını rahatlıkla söyleyebilirim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA NEDİR?

1. Giriş

Avrupa, özellikle 1990'dan sonra kendi yeni sınırlarını çizmeye başlayan, siyasal, ekonomik, sosyal askeri ve kültürel olarak da, halen Avrupa Birliği şemsiyesi altında "bütünleşmesini" istikrarlı bir biçimde ilerleten devletler topluluğudur.

Kurumsal olarak bugün "Avrupa" sözcüğü ile Avrupa Birliği (AB) anlaşılmaktadır. Halen 15 ülkeyi kapsamasına karşın, 12 üye için de, AB'ye alınmaları konusunda takvim belirlenmiştir. 2004-2005 yıllarında, üye sayısı çok büyük olasılıkla, 20 ülkeyi bulacaktır. AB'ye tam üye olmayan aday ülkeler,

- ya tam üyelik görüşmeleri başlatılarak AB ile bütünleşme süreci içine girmişlerdir,

- ya da, yapılan çeşitli anlaşmalarla, AB etki ve denetim alanı içine sokulmuşlardır.

1989'da Doğu Bloku'nun çökmesi ile birlikte Avrupa'nın Almanya, Fransa, İtalya, İspanya gibi büyük ve orta ölçekli ülkeleri,

- açılmakta olan yeni dünya pazarları karşısında ABD ve Japonya ile daha etkili rekabet edebilmek için,

- özellikle Asya üzerinde "stratejik çıkarlarını" daha iyi koruyabilmek için, AB içindeki bütünleşmeyi hızlandırdılar.

1992 Maastricht anlaşması, AB açısından yeni dönemin başlangıcı oldu.

İngiltere'yi biraz farklı değerlendirmek gerekiyor. İngiltere, ABD ile birlikte, Ortadoğu ve Kafkasya dahil, dünya üzerinde stratejik ortak durumunda bulundukları için, İngiltere, "Kıt'a Avrupası"ndan biraz ayrılmaktadır. AB içinde bulunmasına rağmen, "AB'nin hızla bütünleşmesine, en fazla direnç gösteren" ülkedir.

AB'nin para birliğine katılmamıştır. Almanya'nın ve Fransa'nın hızlı bütünleşme konusundaki çabalarını, "sürekli olarak, yavaşlatma" konumunda olmuştur. İngiltere, ABD ile dünya üzerindeki stratejik ortak çıkarları ile AB üyeliği arasında sıkışmış bulunmakta. İngiltere ile ilgili değerlendirmelerinde bulunan Brüksel'deki bazı bürokratlar (AB bürokratları),

- İngiltere AB içinde bir "Truva Atı"dır ifadesini kullanırlar

- 2000 yılı içinde İngiliz Muhafazakar Parti Temsilcileri, "acaba AB'den ayrılıp N.A.F.T.A.'ya mı girelim" diye parlamentoda konuşmalar yapabilmişlerdir.

AB içinde Almanya'nın "patronajı" büyümektedir. Birkaç yıl sonra AB'ye alınacak olan Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın katılımlarından sonra, AB'nin

ağırlığı, "orta ve doğu Avrupa yönünde" değişme gösterecektir.

Baltık'tan Bulgaristan'a kadar uzanan hat ile orta Avrupa üzerinde, Alman etkinliğinin artması, kaçınılmaz bir sonuç olarak görülüyor.

Siyasal terminolojinin de, AB'nin doğuya genişleme sürecine göre, fiilen değiştirilmekte olduğunu görüyoruz. Eski Doğu Avrupa ülkelerinin bulunduğu bölge artık AB yayınlarında Orta Avrupa olarak anılmaya başlandı. Doğu Avrupa ise Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı kapsıyor.

Diğer bir deyişle, Avrupa'nın merkezi, biraz doğuya kaydırılmış oluyor. Bu hareket hem siyasal, hem de ekonomik anlamdadır. Avrupa, derinlemesine olduğu kadar doğu-batı coğrafyasında da "hareket ettirilmiştir"

Bir bakıma Almanya, yakın çevresindeki Avrupa (ve AB) ülkeleri ile, Avrupa'nın tam merkezine yerleşmiş olmaktadır.

Yarının Avrupası

Yarının Avrupası ile ilgili olarak, iyimser ve kötümser iki yaklaşım söz konusudur.

2. İyimser Yaklaşıma Göre Yarının Avrupa'sı

Bu yaklaşım, 1992'de Maastricht'te başlatılan yoğun bütünleşme sürecinin,

- Avrupa Birleşik Devletleri,

- veya Avrupa Devletleri Federasyonu yönünde, aksamadan devam edeceği varsayımını içerir.

Bu varsayımın öngörülerine göre, İngiltere de zaman içinde, süregelmekte olan AB bütünleşmesine, tamamen katılmak zorunda kalacaktır. Ayrıca, AB'nin dünya üzerinde ve ABD ve Japonya karşısındaki ortak ekonomik ve siyasal çıkarları, AB içinde, Almanya-Fransa rekabetini ve çekişmesini ikinci plana itecektir.

AB ekonomik, siyasal, sosyal ve askeri alanlarda bütünleşmesini, derinleştirerek sürdürecektir.

Bu iyimser varsayımın dayanak noktası şunlardır;

a) Yeni dünya düzeni, AB'nin ayakta kalması ve gelişmesini sürdürmesini, bu koşula bağlamaktadır. Zaman içinde, dış rakipler karşısında ortak çıkarlar daha da belirginleşecek, hatta kaçınılmaz hale gelecektir.

b) AB'nin Asya karşısında etkinliğini arttırması, kendi içinde bütünleşmesini devam ettirmesine bağlıdır. "Gevşek yapıdaki bir AB", Asya'da etkili olamayacağı gibi, ABD ve Japonya karşısında geriler.

Teknik deyimi ile, AB'nin "refah maksimizasyonu", kendi içindeki bütünleşmeyi kesiksiz sürdürmesine bağlıdır. Bu varsayım, gerçekçi bir varsayımdır. Çünkü 1990 sonrasını yeni döneminde ABD, NAFTA olarak bütünleşmektedir. Asya'da ise Çin ve Rusya yarın AB'nin karşısına siyasi olduğu kadar, ekonomik olarak da rakip olabileceklerdir.

Ayrıca Rusya Federasyonu'nun bulunduğu bölge petrol ve doğal gaz kaynakları bakımından, AB için yaşamsal öneme sahiptir.

c) Çok uluslu dev firmaların dünyada, aralarında birleşerek "süper dev firmalar" durumuna gelmeleri, AB bütünleşmesini gerektiren diğer bir unsurdur.

d) ABD'nin ve Japonya'nın ileri teknolojideki üstünlükleri karşısında AB, ancak yoğun bütünleşme ile rekabet etme gücüne sahiptir.

e) Askeri alanda AB'nin, yavaş yavaş ABD ve NATO patronajından kurtulmaları, AB ülkelerinin aralarında tam olarak bütünleşerek, "güçlü bir ortak ordu" kurmaları ile gerçekleşebilir.

Bu gerekçeler, AB'nin mevcut bütünleşme sürecinin aksamadan sürdürülmesini gerekli kılmaktadır.

Bütün bu gerekçelere rağmen, Almanya-Fransa rekabeti kızışabilir mi? İngiltere, ABD'nin de yardımı ile "daha gevşek" bir Avrupa Birliği'nin ortaya çıkmasına yol açabilir mi? Bugünden bu soruların kesin yanıtlarını vermek çok zordur.

Ayrıca, 12 yeni üyenin, Nice doruğunda (Aralık 2000) belirlenen takvime göre, AB'ye alınmaları durumunda, AB içinde ne gibi sorunların yaşanacağını şimdiden tam olarak kestirmek çok zordur.

Bütün bunlar, "iyimser görüşün" önündeki belirsizlikler ve engellerdir.

3. Kötümser Görüş

Kötümser görüş ise, "AB'nin genişlemesinin, AB bünyesi içinde büyük sosyal, ekonomik ve politik sorunlar

yaratacağı" varsayımı ile, AB içinde "zamanla daha da artacak olan Almanya egemenliğinin doğuracağı sorunlar üzerinde oturtulmaktadır.

a) AB yeni ülkeleri içine aldıkça, zenginler ile fakirler arasındaki büyük fark yüzünden AB büyük sorunlarla karşılaşacaktır.

- zenginler, fakirlere yardımı iyice kısmak zorunda kalacaklar, zenginlerde fakirlere karşı tepkiler büyüyecektir.

- yeni girenlerin yaratacağı issizlik sorunları, rahat durumdaki eski üyelerin, genişlemeye tepki göstermelerine yol açacaktır.

- AB genişledikçe "daha heterojen bir AB" ortaya çıkacağı için, ortak ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında sorunlar yaşanacaktır.

Bütün bunların sonucu olarak da AB içinde ve yanında "iki halka oluşacaktır". Birinci halkayı, muhtemelen 20 dolayında AB üyesi, ikinci halkayı da "diğerleri" meydana getirecektir.

Esas güç ve denetim birinci halkada, yani "birinci ligi" oluşturan ülkelerde bulunacak, ikinci ligdekiler ise "bağımlı olan fakirler grubu"nu meydana getirecektir.

Avrupa ve Orta Doğu uzmanı İngiliz Dr.Andrew Mango, bu görüşün hararetli savunucuları arasında bulunuyor.[2]

---

[2] Dr.Andrew Mango, son olarak 1999'da Atatürk kitabını yayınlamıştır. Türkiye, Orta-Doğu ve Avrupa üzerine çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır. Uzun yıllar BBC'de görev yapmıştır.

İyimser ve kötümser Görüşlerin Sonuçları ve Türkiye

Avrupa'nın yarınında "iyimser görüş" geçerli olduğu taktirde Türkiye kesinlikle AB'nin dışında kalacaktır. İyimser görüş, AB'de, Maastricht (1991) - Nice(2000) dorukları arasmda süregelen eğilimin ve kararlığın yarın da devam etmesi anlamına gelmektedir.

Bu varsayım altında ileride, Avrupa birleşik Devletleri veya Avrupa Federal Devletleri (Avrupa Federasyonu) kurulmuş olacaktır. AB, ABD'nin tek rakibi konumuna gelebilecektir. Bu devletler topluluğu içinde, Türkiye, ölçeği ve sahip olduğu özellikler dolayısıyla bulunmayacaktır.

Kötümser görüş geçerli olduğu taktirde AB'nin içinde ve dışında iki halka oluşacaktır. İkinci lig ülkeleri birinci lig ülkelerine bağımlı konumda tutulacaklardır. Bu durum da, iki gurup arasmda, sürekli olarak sorunların yaşanması söz konusudur.

Kötümser model içinde, Türkiye'nin ikinci halka için yer alması ihtimal dahilindedir.

Kötümser öngörü geçerli olur ise, Avrupa'nın dünya üzerindeki yeri "gerileme" gösterebilir. Yeni dünya düzenindeki rekabet ve çıkar çalışmalarının ortaya koyacağı koşullar, "gevşek bir AB yapısının" özellikle ABD karşısındaki durumunu zayıflatır.

Bu öngörülerden hangisinin üstün geleceği, biraz da, bugün öngörülemeyen gelişmelere bağlı olacaktır.

4. Dünden Bugüne Avrupa Birliği'nin Gelişimi

Yirminci yüzyılda iki dünya savaşını yaşayan Avrupa'nın büyük devletleri, son savaştan sonra Avrupa kıtasında bütünlüğü sağlamanın kaçınılmaz bir sorumluluk olduğunu gördüler.

Önce aralarında ekonomik işbirliğini geliştirip, "ortak ekonomik çıkarlar üzerine oturtulmuş" ve bu ortak ekonomik çıkarların lokomotif rolü üsleneceği bir ekonomik bütünleşme modelini tercih ettiler.

Bugünkü Avrupa Birliği (AB) 1957'de Roma Antlaşması ile kurulduğu zaman Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adını taşıyordu. Altı Avrupa ülkesi (Fransa, B.Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından kurulmuştur. Aynı altı ülke, 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nu kurarak, işbirliğinin ilk temellerini atmışlardı. Daha sonra da Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) kurulmuştu.

Bu üç topluluk 1 Temmuz 1967'den itibaren bütünleştirildi ve tek bir Avrupa Topluluğu meydana getirildi.

1969 yılında yapılan "La Haye Zirvesi"nde alman en önemli karar Topluluklara katılma talebinde bulunan İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile konuya ilişkin müzakerelerin başlatılmasının kabul edilmesidir.

İki yıl süren görüşmelerden sonra İngiltere, İrlanda ve Danimarka tam üye olarak, Topluluğa 22 Ocak 1972

tarihinde katılmış, Norveç'in katılma anlaşması ise, adı geçen ülkede yapılan bir referandum ile reddedilmiştir.

1976 yılında tam üyelik için başvuran Yunanistan'ın da Topluluğa katılmasıyla üye sayısı 1981 yılında 10'a çıkmıştır. 01.01.1986 tarihinde İspanya ve Portekiz'in de katılmasıyla Topluluğun üye sayısı 12'ye yükselmiştir. Son olarak 01.01.1995'te İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın katılımıyla üye sayısı 15'e ulaşmıştır. Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulundu ve reddedildi. 17 Temmuz 1989'da Avusturya başvuruda bulunmuştur. 4 temmuz 1990'da Kıbrıs Rum Kesimi, 16 Temmuz 1990'a Malta, 1 Temmuz 1991'de İsveç, 18 Mart 1992'de Finlandiya, 26 Mayıs 1992'de İsviçre ve 25 kasım 1992'de ise Norveç başvuruda bulunmuşlar ve bilindiği gibi Norveç referandum sonucu üyeliği reddetmiş, İsveç, Finlandiya ve Avusturya ise üye olmuştur.

Özellikle, 1991 Maastricht Anlaşmasının kabulünden sonra, AB kendine özgü bir "Konfederasyon" olma yolunda ilerlemeğe başlamıştır. Bugün bir ekonomik topluluk olmaktan çok ötede; ortak dış politikası, ortak savunma politikası olan, kendine özgü, "uluslarüstü AB hukukunu oluşturan", ekonomik ve siyasi bir yapılanma içinde ilerlemektedir.

4.1. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı (Asli Kurumlar)

Birliğin organları, Birliğin temel yapısını meydana getiren Konseyi, Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Adalet Divanı, Ekonomik ve Sosyal Komite'nin yanı sıra, Sayıştay ve Avrupa Yatırım Bankası gibi yardımcı kurumlardan oluşmaktadır. 1999'da da Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) resmen oluşturulmuştur.

Bakanlar Konseyi Nedir?

Birliğin yasama ve karar alma sürecinde en önemli rolü üstlenen Konsey, üye ülkelerin Dışişleri bakanlıklarından oluşmakla birlikte, ele alınacak konuya göre diğer ilgili bakanlıklarla da oluşturabilmekte ve temsil eden bakanların uzmanlık alanına göre adlandırılmaktadır. (Tarım, Ulaştırma, Ekonomi ve Mali İşler, Sanayi, Çevre Bakanları Konseyi gibi).

Avrupa Birliği Konseyi, Parlamenter demokrasilerde varolan parlamentonun yetkilerine eşdeğer yetkilere sahiptir. Dolayısıyla Topluluğun karar alma ve yasama organıdır. Konsey, Karar alma sürecinde, Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından hazırlanan tasarıları ele alır ve yasalaşmasını sağlar. Bu süreç içinde Avrupa Parlamentosu değişiklik önerisinde bulunabilir, ancak kesin karar Konsey'e aittir. Sonuç itibarıyla Konsey, Topluluğu şekillendiren, yöneten ve dış politikasını belirleyen organdır.

Bakanlar Konseyi kararlarını basit çoğunlukla, nitelikli çoğunlukla veya oybirliğiyle almaktadır. Nitelikli çoğunluğu gerektiren Konsey kararlarında üyelerin oyları, ekonomik ve politik durumları ile nüfuslarına göre belirlenen ve aşağıda belirtilen ağırlıklarıyla değerlendirilmektedir.

Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere; 10'ar oy

İspanya; 8 oy

Belçika, Yunanistan, Hollanda, Portekiz; 5'er oy

Avusturya, İsveç; 4'er oy

Danimarka, Finlandiya, İrlanda; 3'er oy

Lüksemburg; 2 oy

Bu sisteme göre basit çoğunluk 44 oy, nitelikli çoğunluk ise 84 oydan 62'sini gerektirmektedir. Kararı bloke etmeye yetecek azınlık oyu ise 26'dır.

Bakanlar Konseyi'nin bazı yardımcı organları vardır:

Aralık 2000 Nice doruğunda, karar mekanizmasının değiştirilmesini sağlamak için yeni kararlar alınmış bulunuyor.

Daimi Temsilciler Komitesi; üye devletlerinin Avrupa Topluluğu nezdindeki büyükelçilerinden oluşmaktadır. Bakanlar Konseyi'ne yardımcı organ olarak çalışır. Konsey müzakerelerinin ön hazırlığını yapar ve faaliyetlerini düzenler. Konsey'de alınacak kararlar önce bu organda ele alınır. Burada çözüme bağlanan konularda. Konsey'de yeniden görüşme yapılmaz.

Devlet Başkanları Konseyi veya Avrupa Zirvesi; Roma Antlaşmasına göre Konsey, antlaşmalardan doğan hemen hemen tüm önemli sorunları karara bağlayan Avrupa Birliğinin en yüksek organıdır.

Birlik, politikaları en yüksek seviyede ele almak ve sorunları çözümlemek üzere antlaşmada yer almamasına rağmen 1994'ten beri, Hükümet ya da Devlet Başkanları her altı ayda bir araya gelerek, "Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi"ni oluşturmaktadır; "Avrupa Zirvesi" adı verilen bu toplantılarda önemli politik konular görüşülmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu

Üye devletler hükümetlerince karşılıklı ortak anlaşmayla dört yıllık süre için atanan bağımsız, 20 Komiserden oluşmaktadır. Komiserlerin üye ülkelere göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya 2'şer üye

İrlanda, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İsveç, Finlandiya, Avusturya, Danimarka, Yunanistan ve Portekiz 1'er üye

Komisyon başkanı, Konsey tarafından, Komiserler arasından iki yıllık bir süre için atanmaktadır.

Komisyon, Topluluk politikalarının tasarlayıcısı, yürütücüsü ve koordinatörüdür.

Komisyon başlıca şu görevleri yapar;

- Komisyon, kurucu antlaşmaların koruyucusudur. Kurucu antlaşmaların ve organların almış olduğu kararların usulünce uygulanıp uygulanmadığı, ilgili tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemekle görevlendirilmiştir.

- Yürütme organıdır. Roma Antlaşması'ndan kaynaklanan yürütme yetkilerinin yanı sıra, ortak politikaların oluşturulması ve yürütülmesi görevini de üstlendiğinden, bu yetkilerinde bir artış olmuştur. Topluluğu hukuken temsil eder. Topluluk fonlarının idaresi görevi de Komisyon'a aittir.

Avrupa Birliği Parlamentosu

AB Parlamentosu'nun temelleri ilk kez 1952'de toplanan 78 üyeli AKÇT Ortak Parlamentosu'dur. Avrupa Topluluğu'nun oluşmasından sonra bu Ortak Parlamento 1958'de unvanını Avrupa Toplulukları Parlamenterler Meclisi diye değiştirmiş ve 142 üyesi ulusal parlamentolarca tayin edilmiştir.

410 üyenin doğrudan seçimleri 1979 yılında olmuştur. Yunanistan ve sonra İspanya ile Portekiz'in katılmalarından sonra Meclis'te üye sayısı 518'e çıkmıştır. 1994 seçimleriyle 567 üyeye genişleme ise Alman üyelerin sayısının eski doğu Alman üyelerin katılımıyla artmasından kaynaklanmaktadır. İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın katılımıyla üye sayısı 626'ya ulaşmıştır.

Parlamentonun faaliyetleri üç şehirde cereyan etmektedir. Strasburg, Brüksel ve Lüksemburg. Her ay orta-

lama 4-5 gün süren genel kurullar Strasburg'da yapılır. İlave genel kurulların da yapıldığı ve her ay iki hafta süren ihtisas komisyonu toplantıları Brüksel'de yapılır. 3500 görevli tarafından idari işlerin yürütüldüğü Parlamentonun idari personelini büyük kısmı Lüksemburg'da yerleşmiş bulunmaktadır.

AB Parlamentosunun temel karar-alma organları, başkan ile başkan yardımcılarından oluşan divan ve divan üyeleriyle siyasi grup liderlerinden oluşan Genişletilmiş Başkanlık Divanı'dır. Bunlar beraberce komisyonlardan gelen raporların değerlendirildiği, Konsey ve Komisyon'a acil soruların yöneltildiği, çok defa ilgili bakanları ile komiserlerin (Komisyon üyeleri) katıldığı ve Birlik politikalarının tartışılıp oylandığı genel görüşmelerin yer aldığı Genel Kurulun gündemini kararlaştırırlar.

AB Parlamentosunun yetkilerini üç başlık altında toplamak mümkündür.

a) Topluluk mevzuatının oluşturulmasındaki yasama sürecine katılma yetkisi

Avrupa Parlamentosunun yasamaya ilişkin yetkileri görüş bildirmekte sınırlı olup, bağlayıcılığı bulunmaktadır.

Avrupa Parlamentosu, AB'nin tam anlamıyla yasama organı olamamakla birlikte, birçok hususta, Konsey karar alırken, Parlamentoya danışmalıdır (zorunlu danışma-mandatory consultation).

Tek Senetle (Single Act) mevzuat oluşturma yönünde Parlamentoya ortak karar yetkisi (co-decision) ta-

nımıştır. Bu yeni düzenleme ise "işbirliği prosedürü (co-operation procedure)" olarak adlandırılmaktadır.

Tek Senet'le, Roma Antlaşmasının tam üyelikle ilgili 237. maddesine, Topluluğa katılmalar konusunda Avrupa Parlamentosunun mutlak oy çokluğuyla vereceği olumlu görüşün dikkate alınacağına dair bir hüküm eklenmiştir.

b) Bütçeye ilişkin yetkiler

AB bütçesi ancak Konsey ile Parlamentonun işbirliği halinde kesinleştirilebilmektedir.

c) Komisyon ve Konseyi Denetleme Yetkisi

Avrupa Parlamentosu, AB yasama ve yürütme yetkilerinin kullanımını demokratik şekilde denetler ve AB'nin işleyişini kontrol eder.

Parlamento, Konsey ve Komisyonu denetleme yetkisini bu organlara yönelttiği yazılı ve sözlü sorular ile genel görüşme talepleri yoluyla yerine getirmektedir. Parlamento ayrıca, Komisyon'un yıllık raporunu görüşmekte, AB bütçesinin bazı harcama kalemlerinde tadilat yapabilmekte, üçte iki çoğunlukla Komisyonu görevden alabilmektedir.

1991'deki Maastricht Antlaşması Parlamento'nun yasama yetkisini ortak karar alma prosedürü ile daha da arttırmıştır. Eğer Parlamento, Konsey'in ortak tutumunu ikinci görüşmede değiştirmeye veya reddetmeye karar verirse, Parlamento ve Konsey bir anlaşmaya verebilmek üzere Uzlaşma Komitesi'nde bir araya gelirler. Uzlaşmaya varılmadıkça öneri benimsenmez. Böylece yasama sorumluluğu Parlamento ile Konsey arasında paylaşılır.

626 sandalyeli Avrupa Parlamentosu'nda en geniş grubu 221 sandalye ile Sosyalistler, ikinci büyük grubu ise 173 sandalye ile Hıristiyan Demokratlar oluşturmuştur. Liberaller 53 sandalye ile üye sayısını korumuşlar, Yeşillerin üye sayısı 22'ye düşmüş, aşırı sağcılar ise 14 sandalye ile grup kurma imkanından mahrum kalmışlardır. (1994 yılında yapılan seçimler itibarıyla)

AB Adalet Divanı

Adalet Divanı, AB'nin en yüksek hukuksal organı niteliğini taşımaktadır. Lüksemburg'da 7 Ekim 1958 tarihinde kurulmuştur.

Divanda görevli yargıç sayısı yeni üyelerin 1.1.1995'te katılımıyla 13'ten 16'ya çıkması gerekirken, her durumda karar alınabilmesi için bu sayının 15 olmasına karar verdi.

Avrupa Birliği Adalet Divanı'na altı savcı yardımcı olmaktadır. Yargıçların sahip oldukları niteliklere savcıların da haiz olmaları gerekmektedir. Fransız hukukundan alınmış bu savcılık kurumunun üyeleri altı yıl için seçilirler. Süreleri yenilenebilir.

Adalet Divanı tek dereceli ve nihai yargı organı olup kararlarının temyizi mümkün değildir. Adalet Divanı kararını uygulamaya çağrılan bir ulusal mahkemenin, bu kararın geçerliliğini tartışması olanağa bulunmamaktadır. Türkiye de, Gümrük Birliği'ne girdiğinden, GB ile ilişkin bütün Divan kararlarına uymakla yükümlüdür. Bu bakımdan, Adalet Divanı'nın kararları, Türkiye Büyük Millet

Meclisi'nin iradesinin üzerindedir. (6 Mart 1995 kararının 64.maddesi.)

AB Kurumlarında Üye Ülkelerin Oy veya Temsilci Sayısı

Üye Ülkeler	Avrupa Parlamentosu (Üye Sayısı)	Konsey (Üye Sayısı)	Komisyon (Üye Sayısı)
Belçika	25	5	1
Danimarka	16	3	1
Almanya	99	5	1
Yunanistan	25	5	1
İspanya	64	8	2
Fransa	87	10	2
İrlanda	15	3	1
İtalya	87	10	1
Lüksemburg	6	2	1
Hollanda	31	5	1
Portekiz	25	5	1
İngiltere	87	10	2
Avusturya	21	4	1
Finlandiya	16	3	1
İsveç	22	4	1
Toplam	**626**	**87**	**20**

4.2. Avrupa Birliği'nin Diğer Kurumları

Ekonomik ve Sosyal Komite

AB'nin temel organlarına ek olarak danışma nitelikli bir komitedir. Ekonomik ve sosyal yaşamın çeşitli kesimlerinin ve özellikle üreticiler, çiftçiler, taşıma işi yapanlar, işçiler, esnaf ve sanatkarlar, serbest meslek sa-

hipleri ve toplum çıkarlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Komitenin toplam üye sayısı 222'dir.

Sayıştay

Sayıştay'ın görevi AB'nin ve bağlı kuruluşların gelir ve harcamalarını incelemek, onların yasalar uygun şekilde yürütülmesini sağlamaktır.

Her ülkeden bir temsilci olmak üzere toplam 15 üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler Avrupa Parlamentosu'nun görüşü alındıktan sonra altı yıl süreyle Bakanlar Konseyi tarafından seçilir.

Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Birliği'nin uzun vadeli krediler veren mali kuruluşu niteliğindedir. İşlemlerinde kar amacı gütmez. Faaliyet alanı Birlik üyeleri haricinde 70 kadar gelişmekte olan ülkeye de genişlemiştir.

Roma'da bir ofisi, Brüksel'de bir temsilciliği ve Londra'da bir irtibat bürosu bulunmaktadır.

Bankanın 15 üyesi vardır ve AB üyesi ülkelerden oluşmaktadır.

Avrupa Yatırım Bankası, sermaye piyasalarına ve kendi kaynaklarına başvurarak, Topluluğun yararına Ortak Pazarın dengeli biçimde ve aksaksız kalkınmasına yardımcı olmaya çalışır.

4.3. Tek Avrupa Pazarı

Kuruluş Antlaşması'nca öngörülen ekonomik bütünleşmenin temellerini Gümrük Birliği Anlaşması ile atan

Avrupa Birliği, Temmuz 1987'de yapılan ek düzenlemelerin ışığı altında, "Tek Avrupa Senedi" ile yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemin özellikleri, karar alma mekanizmasına ivme kazandıracak olan oy çokluğu ilkesinin kabulü, demokratik Avrupa Birliği'nin oluşturulması yolunda Avrupa Parlamentosunun yetkilerinin artırılması ve yeni politikaların belirlenmesidir. AB geçen dönem içinde önemli ilerleme sağladı.

Roma Antlaşması'nın, Tek Avrupa Senedi ile getirilen değişiklikler çerçevesinde düzenlenen, yeni 8A, 8B ve 8C maddeleri (Tek Senedin 13, 14 ve 15. maddeleri) iç pazarın tanımının yapıldığı ve bu pazarın kuruluşu ile ilgili prensiplerin düzenlendiği maddelerdir. Antlaşmanın yeni 100A ve 100B maddelerinde ise, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde kullanılacak yeni "uygulama mekanizmaları" hükme bağlanmıştır. (Ağırlıklı oy çokluğu hesaplaması 54/76)

8A maddesinde Topluluğun amacının, 31 Aralık 1992 tarihinde sona eren dönem süresince "iç pazarın aşamalı olarak kuruluşunu sağlamak" olduğu ifade edilmiş ve iç pazarın "malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin Roma Antlaşması hükümlerine uygun olarak serbest dolaşıma kavuşturulduğu iç sınırlardan arındırılmış bir alan" olduğu belirtilmiştir.

Tek Pazar programı çalışmaları kapsamında, Avrupa Tek Senedi'nin 8A maddesi gereğince, Topluluk sathında malların sermayenin, kişilerin ve hizmetlerin üye ülkeler arasmda her hangi bir engel olmaksızın serbest dolaşımının sağlanması için alınacak tedbir ve düzenleme-

ler tamamlanmış ve "Avrupa Tek Pazarı" 1 Ocak 1993 tarihi itibariyle işlerlik kazanmıştır.

4.4. Maastricht Antlaşması

14-15 Aralık 1990 tarihinde düzenlenen zirvede, Maastricht Zirvesi için hazırlıklar gerçekleştirilmiş ve "Avrupa Birliği"ni hızlandırıcı kararlar alınmıştır.

Nihayet 9-10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'de toplanan Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi "Avrupa Birliği Anlaşması" üzerinde mutabakata varmıştır. Böylece Avrupa Birliği'nin hukuki temelleri atılmıştır. Söz konusu hukuki dönüşüm, 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nı Tek Senet'ten sonra bir kez daha değiştiren ve siyasi ve ekonomik nitelik taşıyan biri Siyasi Birlik ve diğeri Ekonomik Birliğe ilişkin olmak üzere iki sözleşmenin Topluluğa üye ülke Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından paraf edilmesiyle sağlanmıştır.

Maastricht Antlaşması ile üye ülkelerin oluşturdukları Topluluğa "Avrupa Birliği" adı verilmiş ve Roma Antlaşması metninde geçen AET ifadelerinin AT şeklinde değiştirilmesi esası getirilmiştir. Ayrıca, Antlaşma kapsamında kararların mümkün olduğunca vatandaşlar tarafından alınması Avrupa halkları arasında daha sıkı bir birlik oluşturulması öngörülmüştür.

Maastricht Antlaşması'na bir bütün olarak bakıldığında, AB'nin çok daha ileri bir entegrasyon düzeyi kazanması yolunun açılmış bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Topluluk düzeyinde ele alınacak konular çeşit-

lendirilmiş ve sayıları arttırılmış, ortak dış politika ve savunma ve güvenlik politikasının Topluluk çerçevesinde daha bütüncül bir şekilde ele alınması kararlaştırılmış, Onikiler vatandaşlarının diğer AT üyesi ülkelerde yaşamalı halinde temel sosyal ve siyasi haklarının garanti altına alınması anlayışını yansıtan "Avrupa Vatandaşlığı" kavramına anlaşmada yer verilmiş, içişleri ve adli konularda işbirliği düzeyinin arttırılması benimsenmiş ve "Subsidiarite" ilkesi çerçevesinde yerel ve bölgesel idarelerin karar verme sürecine daha yakından dahil edilmelerinin yolu açılmıştır.

1993 yılı içinde Topluluğa üye 12 ülkede Maastricht Antlaşması'mn onaylanmasının ardından 1 Kasım 1993 tarihi itibariyle Antlaşma yürürlüğe girmiş ve böylece yüzyılın sonunda tamamlanması planlanan Ekonomik ve Parasal Birlik Programı resmen kabul edilmiştir. Artık AB, kendine özgü bir Konfederasyon konumuna gelmiştir. 1993'den itibaren AB'de meydana gelen gelişmeler bunu göstermektedir.

4.5. AB'de Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB)

Ekonomik ve Parasal Birliğin temel amacı, AB ülkelerinin ekonomik standartlarını birbirlerine yaklaştırmak ve Birlik bünyesinde sağlıklı gelişmeyi destekleyecek kalıcı bir fiyat istikrarı sağlamaktır.

Üye ülkeler ekonomi politikalarını ortak çıkar konusu olarak kabul edip Konsey içinde koordinasyon sağlayacaklardır.

1.1.1994'de üçüncü aşamaya geçişle birlikte birliğin tek parasal organı, yani Avrupa Merkez Bankası kimliğine dönüşecek olan bir Avrupa Para Enstitüsü kurulmuştur.

Maastricht sonrasında AB, artık yalnızca ekonomik ve parasal birlik alanında değil, politik birlik alanında da entegrasyon için öneli adımlar atmaya başlayınca, "Konfederasyon"un temelleri de ortaya çıkmaya başladı.

4.6. Siyasi Birlik Konusu

9-10 Aralık 1991 tarihlerinde Maastricht'de gerçekleştirilen Avrupa Zirvesi, bir Ekonomik ve Parasal Birlik Antlaşması ile sonuçlanırken, Siyasi Birlik alanında da gelişmeler kaydedilmiştir. Siyasi Birlik doğrultusundaki gelişmelerin bazılara, Avrupa vatandaşlığı, ortak savunma politikası gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir.

Bu alanda kararlar esas olarak oybirliğiyle alınacak, ancak bazı konularda çoğunluğun görüşleri de göz önünde bulundurulacaktır.

Topluluğa üye ülkeler, egemenlik devri konusunda farklı yaklaşımlara sahip olduklarından, Siyasi Birlik Antlaşmasına karşı olan tutumları da farklı olmuştur. Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda bu alanda da ileri düzeyde bütünleşmeyi savunurken, İngiltere ve Danimarka buna karşı bir tutum sergilemişlerdir. Bu ülkeler Maastricht Zirvesi'nde belli bir uzlaşmaya varmışladır.

Artık Batı Avrupa Birliği (BAB) AB'nin savunma alanındaki ortak örgütü haline gelmişti.

4.7. 1995-2000 Döneminde AB

1995-2000 döneminde AB, hem derinlemesine hem de genişlemesine değişikliklere uğradı. 1994 Essen doruğunda, geleceğin Avrupa'sının, ya da Avrupa Birleşik Devletlerinin sınırları belirlenmiştir. Bu zirvede 27 ülke sayılmış, ancak Türkiye'nin adı hiç geçmemiştir. Türkiye konusu, tartışmaya bile açılmadı.

1.1.1995'te İsveç, Avusturya ve Finlandiya AB'ye tam üye oldular ve AB'de ülke sayısı (15)e çıktı. Norveç kendi isteği ile AB'nin dışında kaldı. Yapılan "zirve toplantıları" kentlerin adları ile anıldı. 1993'teki Kopenhag zirvesinde, yeni girecek adaylar için ekonomik ve siyasal kriterler belirlenmişti. (Kopenhag Kriterleri).

- Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları siyasal kriterlerdi.

- Ekonomik olarak da piyasa ekonomisi ve rekabet, ön koşullardı.

- Öte yandan, üyelikten doğacak yükümlülükleri yerine getirebilecek bir yapı ve yeterliliğin bulunması öngörülmekte idi.

1996'da Gündem 2000 olarak adlandırılan AB yayınında, bu ölçütler ayrıntılı olarak ortaya kondu.

1995-2000 arasında AB yeni iç kurumlaşmalara gitti. Lüksemburg, Cadiff, Viyana, Köln, Helsinki, Nice gibi zirvelerde önemli kararlar alındı.

- Parasal birlik derinleştirildi. AB para birimi Euro oluşumu belirlendi.

- AB Merkez Bankası'nın kuruluşu ile ilgili önemli adımlar atıldı.

- Siyasal ve idari kurumların yetkileri genişletildi. AB Bakanlar Konseyi ile AB Parlamentosu arasında, yavaş yavaş Parlamento'nun etkinliğini arttıracak yönde gelişmeler oldu.

- AB'nin Silahlı Kuvvetleri, Avrupa Güvenlik ve savunma Kimliği (AGSK) adı altında kuruldu. Bu kurumun, 2003 yılına kadar 60.000 kişilik bir ordusunun oluşturulması kararı alındı. AB artık ABD'nin (ve NATO'nun) patronajından yavaş yavaş ayrılmak istiyordu. Fransa bu "istekte", başı çeken ülke oldu.

AB, Ekim 1999'da "yeni genişleme politikası" ile, inisiyatifi tamamen Brüksel'in eline veren kararlar aldı.

- Yeni adaylarla ayrı yarı görüşülecekti.

- Tam üyelik görüşmelerine başlanıncaya kadar AB, adaylara karşı, bir mali yükümlülük altına girmeyecekti.

- En önemlisi, aday ev ödevini tamamlamış olsa bile, "adayın AB'ye tam üye olması, AB içinde ekonomik, sosyal sorunlara yol açıyorsa, aday içeri alınmayacaktı".

AB 1995-2000 yılları arasında ekonomik, siyasal, kurumsal ve askeri alanlarda, bütünleşme yolunda önemli adımlar atmıştı. AB üyeleri arasında ortaya çıkan sorunları, böylesine büyük ve kapsamlı bir bütünleşme hareketinde çok doğal karşılamak gerekir.

Almanya ve Fransa bu değişim süreci içinde yavaş yavaş öne çıkan ülkelerdi. 2000'li yıllarda "Doğuya" genişleme ile birlikte Almanya, AB içindeki egemenliğini

biraz daha genişletmiş olacaktır. İngiltere ise, AB'nin bütünleşmesinin "yavaşlatılması" için çaba gösteren ülke oldu. Parasal Birliğe girmedi. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'nda yendiği Almanya'nın, "yarın AB içinde, kendi patronu olmasını istemiyordu".

Ayrıca bu patronluk, Fransa tarafından da kısmen paylaşılacaktı. Dünün "güneş batmayan" İngiliz İmparatorluğu, yarın Almanya'ya (ve Fransa'ya) bağımlı bir duruma düşemezdi.

AB yine de, 1995-2000 yılları arasında kendi bütünleşmesi bakımından iyi bir performans göstermiştir.

2000'in son ayında yapılan Nice doruğunda, 2000'li yıllarda AB'nin iç bütünleşmesi ve genişlemesi bakımından gerekli olan "planlama", ortaya konmuştur.

-Siyasal birlik ve yeni kurumlaşmalar,

-Ekonomik ve parasal birlik,

-Askeri bütünleşme

- Ve genişleme konularında, 2010 yılına kadar ortaya konacak politikalar konusunda, görüş birliği sağlandı.

Türkiye 1999'da aday yapılmasına rağmen, bu adaylığın sadece biçimsel bir unvan olduğu, Nice doruğunda da görüldü. Diğer 12 aday için takvim belirlenmesine karşın Türkiye'ye, "sizinle 2010 yılında tekrar değerlendirme yapacağız" dendi.

5. Avrupa Birliği'nin Dış Dünya İle İlişki Düzeni

Sovyetler Birliği çökünceye kadar AB'nin dış dünya veya üçüncü ülkelerle ilişkileri, "belirli sınıflamalar çerçevesinde" yürütülmüştür. Bu ilişkiler dizisinin

-Tarihsel

-Coğrafi,

-Kültürel, dini

-Ve stratejik faktörlere göre sınıflandırılmaları mümkündür.

5.1. Tarihsel açıdan bakıldığında, AB ülkelerinin "eski sömürgeleri" ile olan ilişki düzeni ile karşılaşırız.

Fransa, İtalya, Belçika, İngiltere, Hollanda, İspanya gibi ülkeler geçmiş yüzyıllardaki sömürgeleri ile AB arasında "imtiyazlı ticari ve ekonomik anlaşmalar" yapılmasını sağlayarak, eski sömürgelerin AB şemsiyesi altında, "AB'nin etki alanı içinde" yer almalarını sağlamışlardır. 1963'te YAOUNDE Sözleşmesi ile Afrika sömürgeleri etki alanı içinde tutulmuşlardır. 1971'de uygulamaya konan ARUSHA sözleşmesi ile de İngiltere'nin Afrika'daki sömürgeleri üzerinde denetim sağlandı. 1975'deki LOME sözleşmesi ile Afrika, Karayipler ve Pasifik (ACP) bölgesini kapsayan çok geniş bir bölge, AB'ye bağlanmış, diğer bir deyişle "AB himayesi altında" tutulmuş oldu.

Ticari ve ekonomik çıkarlar işin odak noktasını oluşturmasına rağmen, doğal olarak bu ilişki düzeyinin siyasal ve kültürel sonuçları ortaya çıkmıştır. Politik ifadesi

ile, eski sömürgeler, AB şemsiyesi altında yeniden sömürgeleştirildi.

Fas'tan Ürdün'e kadar uzanan geniş bir alan içinde de, 1960'lı yılların başından itibaren ikili ticari anlaşmalar yapılmış, daha sonra da, AB dışı bütün Akdeniz bölgesini içeren geniş kapsamlı bir politika uygulamaya konmuştur. 1991'de "Avrupa-Akdeniz Ekonomik Alanı", MEDA Çerçevesinde, AB'nin çok önem verdiği bir husus oldu.

MEDA ile Orta Doğu arasındaki ilişki 1990'lı yılların başında AB'nin Akdeniz bölgesine verdiği önemi genişletmesinde şu faktörler etkili oldu.

a) Körfez Krizi sonrasında Amerika (ve İngiltere) Arap Ortadoğusunu, yani ana petrol bölgesini tamamen denetimleri altına aldılar. Kıt'a Avrupa'sının büyükleri ve Rusya bölgeden ayrıldı. ABD Körfez'deki bu egemenliğine karşılık AB'nin Akdeniz Havzası'nda etkinliğini arttırmasına "göz yummak" zorunda kaldı.

Çünkü Akdeniz Havzası, hem AB'nin güneyindeki "doğal uzantısı" konumundadır, hem de AB üyelerinin bazılarının "eski sömürgeleri" bu bölgede bulunmaktadır.

b) 1990 sonrasının "Doğu Bloksuz" ve tek boyutlu dünyasında AB de "dünyaya ve bu arada Akdeniz bölgesine bakış açısını" değiştirmek zorundaydı. AB artık, daha geniş boyutlarda bakacaktı. O zaman Akdeniz Havzası, "Avrupa-Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği bölgede, stratejik bir önem kazanıyordu AB buraya 1991'den itibaren, verdiği önemi büyüttü.

MEDA, Fas'tan Türkiye'ye kadar Kuzey Afrika (Libya Hariç) ve Doğu Akdeniz (Suriye hariç) ülkelerini

kapsamaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta da bu kapsam içindedir.

MEDA, Türkiye'nin AB ile kurumsal ilişkilerinde, 1995 Gümrük Birliği bağlantısısın yanında, ikinci ayağı oluşturmaktadır. Bilindiği gibi 1995 Gümrük Birliği belgesi "tek yanlı" bir belgedir, ortak katılımlardır, ancak işin özünde, "eski sömürgelerle AB arasında kurulan ve ekonomik olarak fiilen tek yanlı işleyen bir düzen" bulunmaktadır. Bu açıdan Türkiye'nin MEDA içinde "varlığı" da, AB'nin eski sömürgelerinin statüsünde olmaktan ibarettir.

5.2. AB'nin üçüncü ülkelerle kurduğu ilişki düzeninde Avrupa coğrafyası belirleyici öğelerden birisi oldu.

AB, Avrupa (ve AB) coğrafyasının yakın çevresi ile yakın ilişki düzeni kurdu. Bir kısmını içine almaya hazırlanıyor, bir kısmını da "etki-nüfuz olanı" içinde bulundurmak istiyor.

a) Balkanlar bölgesindeki bazı ülkeleri içine alacak. Şimdilik kesinleşenler Romanya, Bulgaristan, ve Slovenya. İleri yıllarda Hırvatistan ve Yugoslavya da gündeme gelecek. Türkiye, Müslüman Balkan ülkeleri ile, içine almadan "özel ilişki düzeni içinde bulunacak.

b) Eski doğu Avrupa ülkelerinden Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya ve bazı Baltık ülkeleri AB'ye girecekler.

c) Yukarıda da açıklandığı gibi, AB dışı Akdeniz ülkeleri ile, Coğrafya'nın da bir gereği olarak, MEDA şemsiyesi içinde, özel ilişki düzeni yürütülecek.

AB coğrafyası, çevre ülkelerinin,

- bir kısmının içeri alınması,

- bir kısmının da AB denetimi altında tutulmasını gerektirmektedir.

İleride AB'nin savunma gücü AGSK geliştiği zaman, coğrafi olarak tampon bölgede bulunan ülkelerle, ekonomi yanında, askeri ilişkiler de geliştirilecek.

5.3. Din ve Kültürün Etkisi; AB üçüncü ülkelerle ilişki düzenini kurarken, AB'ye göre Avrupa (ve Batı) kültürü kapsamında olan ve Hıristiyan olan ülkeler "ayrıcalıklı bir konumda" bulunmaktadırlar.

AB'nin yeni genişleme sürecinde din ve kültür faktörü çok büyük etkiye sahiptir. Örneğin, Bulgaristan Müslüman bir ülke olsa, bugünkü düzeyi göz önüne alındığında, tam üyelik için takvim verilebilir miydi?

AB, açık olarak ortaya koymuş olmasa bile, bir boyutu ile "bir Hıristiyan kulübüdür" AB, geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri olarak, kendi kültürel ve dini bütünlüğünü ve homojenliğini de düşünmek zorundadır.

Hele 1990 sonrasında gelişmeye başlayan, "Avrupa Avrupalılarındır" düşünce ve anlayışı göz önüne alındığında, ileride din ve kültür öğeleri, daha da büyük etkiye sahip olacakladır.

5.4. Stratejik Faktörler; ABD ve Japonya gibi büyük rakipleri ile, ekonomik ve ticari savaş sürerken, oyunu kuralların dışına fazla taşırmamak için, çok dikkatli ve hassas ilişkiler zinciri oluşturulmuştur. Bu zincirin tepede-

ki halkasında Dünya Ticaret Örgütü ve (G7)'ler bulunmaktadır.

Çin gibi, Asya'da büyük stratejik önem taşıyan bir ülke ile Haziran 2000 yılında, imtiyazlı bir ticaret anlaşması imzalanmıştır.

Benzer nitelikte anlaşmaların Hindistan ve Latin Amerika ülkeleri ile eski yıllarda yapıldığını görüyoruz.

AB, büyük enerji kaynaklarına sahip az-gelişmiş ülkelerle de, imtiyazlı ticari ve ekonomik anlaşmalar gerçekleştirme çabası içindedir.

Batı dışındaki bütün ülkelerle yapılan anlaşmalarda stratejik olarak şu gerekçeler en önde gelmektedirler;

- O ülkenin (ve bölgenin) iç pazarına yerleşme,
- Enerji kaynağını kullanabilme veya denetleyebilme.

AB, uzun vadede, geleceğin büyük bir dünya gücü olma hedefine yönelik olarak, üçüncü ülkelerle ilişki düzenini geliştirmektedir.

- Avrupa siyasi ve kültürel coğrafyası içinde bulunduğuna inandığı ülkeleri içine almaktadır. Örnek; eski Doğu Avrupa ülkeleri.

- Yakın çevrede, içine alamayacağı ülkeleri, "etki alanı içinde" tutabilmek için, özel, imtiyazlı anlaşmalar yapmaktadır. Örnek: Kuzey Afrika ülkeleri.

- Uzak coğrafyada bulunan ülkelerle de (Çin, Hindistan gibi) ikili imtiyazlı anlaşmalar gerçekleştirmektedir.

Türkiye bu konuda en şansız olan ülke konumundadır. 1995 AB Türkiye ile, tamamen tek yanlı ve AB e-

gemenliğine dayalı bir ilişki düzeni kurmuştur. Karşılıklı haklar bakımında Türkiye, Kuzey Afrika ülkelerinin gerisindedir.

Türkiye'yi Tunus ile karşılaştıralım; AB Tunus ile imtiyazlı ticaret anlaşması yapmıştır. Sanayi ürünleri gümrüksüz dolaşırlar. AB bir üçüncü ülkeye, örneğin Irak'a yada Japonya'ya ticaret ambargosu koyarsa Türkiye buna uymak zorundadır. Tunus için böyle bir yükümlülük yoktur. Türkiye AB'nin dış ticaret politikasına, 1995 belgesine göre uymakla yükümlüdür.

6. Yarının Avrupası

2001 itibariyle 15 üyeli Avrupa Birliği'ne baktığımızda, 3 üye dışındakilerin kişi başına milli gelirleri 20 bin dolar ile 35 bin dolar arasında seyretmektedir. Üst sınardaki AB ülkelerinin kişi başına yıllık gelirleri, hemen hemen ABD ve Japonya düzeyindedir.

AB bugün bir refah toplumudur. Gelir düzeyi çok yüksek bir "orta tabaka" topluma egemendir. Sosyal güvenlik sistemi çok gelişmiştir.

Afrika'da kişi başına yıllık gelirin 300 doların altında, Çin'de 800 dolar dolayında, Hindistan'da 400 dolar olduğu göz önüne alındığında Avrupa Birliği büyük bir fark ile, ileri düzeydedir. ABD, Japonya ve AB, dünyanın kalan kısmının ortalamalarının çok üzerinde bulunuyor.

Bu görünüm içindeki Avrupa Birliği'nin ve AB'nin içinde yaşayan halkların yarma bakışlarını etkileyen öğeler neler olabilir?

a) Mevcut refah düzeyini korumak ve geliştirmek.

b) Açılmakta olan dünya pazarları karşısında payını genişletmek.

c) Özellikle, ABD'nin dünya üzerindeki "stratejik egemenliği" altında ezilmeden, ABD ile her alanda başa çıkacak bir konuma gelmek. Bunun için de, AB silahlı gücünden ortak dış politikaya ve iç bütünleşmeden kültürel kimlik bütünlüğüne kadar her alanda başarılı olmak için gerekenleri yapmak.

1990-2000 dönemi göz önüne alındığında AB bütün bu alanlarda, hızlı bir bütünleşme çabası içindedir ve başarılı da olmuştur.

Yarının Avrupa Fotoğrafı

Avrupa Birliği, sınırlarını çizdiği ve üyelerini belirlediği yarının Avrupa'sında, Avrupa Birleşik Devletleri olarak ABD ve Japonya karşısına çıkmak zorundadır.

ABD ve Japonya "tek devletler olarak", ekonomik alanda daha hızlı ve etkili manevra gücüne sahiptirler. AB de yarın, tek bir birim gibi, tek bir devlet gibi hareket edebilmek için, "uluslarüstü kurumlarının" ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri yetkilerini arttırmaktadır.

Ulusal egemenlik hakları yavaş yavaş AB'nin uluslarüstü kurumlarına devredilmeye başlandı. Her ne kadar İngiltere, Danimarka gibi bazı üyeler (ve halkları), bu konuda fazla hoşgörülü davranmıyor iseler de, zaman içinde diğerlerine uyacaklardır.

Çünkü Avrupa dünyada yalnız değildir, karşısında ABD ve Japonya gibi devler bulunmaktadır. Bu devlerle uluslararası alanda yarışabilmesi için, gelecekte Avrupa Birleşik Devletlerini kurmak zorundadır.

AB, dünya ölçeğinde daha gerilere gitmek istemiyorsa, bu gerçeğin gerektirdiği çabayı ve özveriyi göstermek zorundadır.

Avrupa'nın eski emperyal güçleri olan büyük devletler bu gerçeğin farkındadırlar. Siyasiler ve bürokrasi AB içinde hızlı entegrasyonu savunurken, Avrupa'nın sokaktaki insanı, bu konuda daha tutucu davranmaktadır.

- Avrupa ülkelerinde yapılan genel seçimlerin sonuçlarına baktığımızda,

- AB üst kurumlarına, ulusal yetkilerin devredilmesi için üye ülkelerde yapılan referandumların sonuçlarını değerlendirdiğimizde, bu gereği görüyoruz.

Bu çelişkiler önümüzdeki yıllarda devam etse de, son 10 yılda görüldüğü gibi, siyasilerin ve bürokrasinin egemenliğinde, AB bütünleşmesinin yürüyeceği anlaşılabilir.

Halk, dünyadan çok, AB içinde kendi konumuna ve günlük yaşamına bakmaktadır. Bütün bunlara rağmen yarının Avrupa'sının, Avrupa Birleşik Devletleri yönünde ilerlemesi büyük olasılıktır.

Bugün dünya üzerinde ABD'nin egemenliği vardır. ABD 280 milyon nüfusu, 10.500 milyar dolar yıllık geliri, 38.000 dolarlık yıllık kişi başına geliri ve tartışmasız en büyük olan askeri gücü ile bu egemenliğini sürdürmektedir.

Buna karşılık Avrupa Birliği, ABD'ye oranla, "daha gevşek bir yapı" içindedir. Üyeler arasında çıkar çatışmaları vardır ve askeri gücü ABD'nin çok gerisindedir.

Avrupa halâ, "kısmen de olsa, ABD'nin askeri hegemonyası altındadır". AB savunma gücü (AGSK) ile yavaş yavaş bu patronajdan sıyrılmak amacını gütmektedir.

Öte yan ABD ve Avrupa, "Batı'nın ortak değerleri ve ortak kaderi paylaşan" iki temel taşıdırlar. 1990 sonrasının yeni ekonomik düzeni ve Sovyetler Birliği'nin çökmesi, "bu beraberliğe ve kader birliğine" gölge düşürmeğe başladı.

Ekonomik rekabet ve ekonomik çıkar çalışmaları daha belirgin hale geldi. Eski ortaklar, yavaş yavaş, "karşı karşıya gelmeye başladılar".

Bu çok kritik dönemeç değerlendirilirken, iki farklı çizginin ortaya çıktığını görüyoruz.

a) Eski ABD dışişleri bakanı Henry Kissinger'e göre[3] Avrupa, ABD'nin rakibi olma yolunda hızla ilerle-

[3] H.Kissinger, Diplomasi, Sabah Yayınları.

mektedir. ABD ve AB yarının dünyasında, iki süper güç olarak karşı karşıya geleceklerdir.

H. Kissinger adeta, Avrupa'yı, "ABD'nin ileride bir düşmanı" olarak ilan etmektedir. İki büyük gücün, dünyadaki "paylaşım kavgasında" karşı karşıya bulunduğunu öne sürmektedir.

b) Buna karşılık Z.Brezinski'ye göre[4] ABD'nin Avrupa'ya gereksinimi vardır. Bunun gerekçesi olarak da, yeni doğan dev Asya'da, "ne ABD, ne de Avrupa", aralarında işbirliği yapmadan, egemenlik kuramazlar.

Brezinski, Asya'da egemenlik kurabilmenin bir gereği olarak, ABD-Avrupa işbirliğini öngörmektedir.

Şimdi şu soruların yanıtlarını aramak gerekiyor.

- Avrupa, yarının Avrupa Birleşik Devletlerini kurmak yolunda ilerlemesini sürdürürse, bu durum, "Avrupa ve çevresinde ABD egemenliğine karşı bir hareket olmaz mı?"

- Eğer ikincisi geçerli ile, ABD-Avrupa çatışması, Çin'in ve Rusya'nın işine yaramaz mı? Veya, AB ve ABD işbirliği yapmak zorunda kalmazlar mı?

2000'li yılların başında, bu soruların kesin yanıtları açık olarak görülemiyor. Belirsizlikler ve bulanıklık çok fazladır.

Örneğin; AB'nin, Avrupa Birleşik Devletleri olma yolunda hem genişlemeden doğan sorunları vardır, hem de iç çekişmeler süregelmektedir. Çin'in yarın dünya ekonomisi içinde "nasıl bir kimlikle yer alacağı" çok belirsizdir.

---

[4] Z.Brezinski, Büyük Satranç Tahtası. Sabah yay.

Rusya'nın ekonomik olarak, kendi başına, ayağa kalkıp kalkamayacağı sorusu açık değildir.

Önümüzdeki yıllar içinde ortaya çıkacak gelişmeler, bu belirsizliklerin açığa çıkmasına imkan verecektir.

Ve bu gelişmeler de, H. Kissinger'in mi, yoksa Zbrezinski'nin mi haklı olduklarını ortaya çıkaracaktır.

AB yarın ABD ile karşı karışa gelse de, gelmese de kendi bütünleşmesini sürdürmek istemektedir. Çünkü kendi iç bütünleşmesi, "her iki olasılık içinde de, AB'ye yarar sağlayacaktır".

AB'deki siyasiler ve devlet adamları, bu gerçeğin fakındadırlar. Bu nedenle, "Avrupa halklarındaki olumsuzluklara karşın, AB'nin bütünleşmesi yönünde" ısrarlı bir tutum içindedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. Giriş

"Türkiye'den Avrupa'ya Bakış" bölümünde, Türkiye'nin Avrupa'ya ve AB'ye genel bakışı ve yaklaşımı ele alınmıştı. Bu bölümde ise Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, daha özel yönleri ile ve kurumsal ilişkiler esas alınarak değerlendirilecektir.

Türkiye-AB (AET) ilişkileri başlangıçta,

- hem siyasal bir tercih,
- hem de soğuk savaş yıllarının "çok özel koşulları içinde" ele alınmıştır.

Ayrıca Türkiye'de AB (AET) ile ilişkileri "çok dar bir çevre" yürütmüştür. Başbakanlık ve Dışişleri bakanlığı, Türkiye'nin AB (AET) ile ilişkilerinde tek karar verici, tek söz sahibi kurumlar olarak görüldü.

1950'li yılların sonunda Türkiye AET ile ortak üyelik görüşmelerine başladığında,

-işçi ve işveren örgütleri,

-meslek odaları

-üniversiteler,

Ankara'nın kararlarının oluşturulmasında etkili değillerdi. Başbakan İsmet İnönü'nün, 1963 Ankara Antlaşması imzalanmadan önce en duyarlı olduğu konu, "Türkiye daha sonra fikrini değiştirdiği taktirde, bu anlaşmayı bozma olanağının bulunup bulunmadığı" idi.

Bu nedenle yanındaki yardımcılarına, "ileride çıkmak istersek çıkabilir miyiz" diye sormuştu. "Evet" yanıtını alınca da Ankara Antlaşmasına onay vermişti.

Oysa Ankara Antlaşması ileride Türkiye'yi, sosyal, ekonomik ve politik boyutları ile her alanda etkileyeceği için, ilgili bütün kesimlerin katılma karının verilip verilmemesinde katkıları sağlanmalı idi.

Ancak o tarihte (ve sonrasında), Türkiye'de, bu anlamda, "toplumsal demokrasi" bulunmadığı için, kararlar birkaç kişi tarafından veriliyordu. TBMM'de onaylanması ise, sadece formalite idi.

2. 1963 Ankara Antlaşması ve Sonrası

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'da kurulan birçok Avrupa kurumunda yer almıştı. 1947'den itibaren Marshall Yardımı kapsamına alman Türkiye 1950'li yılların başında NATO'ya girdi.

Avrupa Konseyi üyesi de olan Türkiye 1957'de altı B.Avrupa ülkesinin kurduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu

(AET)'na katılmak istedi. Bu istekte, Yunanistan'ın da katılma talebinde bulunacağı haberleri, Ankara'da etkili oldu. Ankara Avrupa ile ilişkilerde, Yunanistan'ın gerisinde kalmak istemiyordu. Yunanistan ile "sürtüşmeler", Atina'mn Kıbrıs'a Grivan'ı çıkarması ve EOKA terör örgütünü kurması ile 1955'te başlamıştı. Bu örgüt, Kıbrıs Türkleri'ni de hedef almıştı.

Dolayısıyla, Türk-Yunan rekabeti daha o yıllarda etkili oluyordu ve bu etki, her iki ülkenin Batı Avrupa ile ilişkilerine de yansıdı.

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) daha ilk kuruluş yıllarında onunla ilişki kurmaya ve kurucu altı Avrupa ülkesi ile kader birliği yapmaya yönelmiştir. Toplulukları tesis eden Roma Antlaşması 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. Bundan 1.5 yıl sonra Türkiye tam üyeliği öngören bir ortaklık ilişkisi kurmak üzere, daha henüz oluşmakta olan Topluluğa başvurdu.

Türkiye, 9 Temmuz 19597da tercihini yapmış ve roma Antlaşmasının 238. maddesi çerçevesinde üyelik hedefiyle Topluluğa başvurmuştur.

Taraflar arasında başlayan görüşmeler, Topluluk ile Türkiye arasmda 12 Eylül 1963'de imzalanarak, 1 Aralık 1964'de yürürlüğe giren Ortaklık Anlaşması ile sonuçlanmıştır.

Ankara Anlaşması bir çerçeve anlaşmadır ve Türkiye'nin AET'ye üye olmasını hedef almaktadır.

Ankara Anlaşması; Esas Anlaşma (33 Madde); Geçici Protokol (11 Madde), Mali Protokol (9 Madde), Son

Senet ve işgücü konusunda taraflar arasında verilen mektuplardan oluşmaktadır.

Bu anlaşma, Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesi yolunu açık tutmakta ve yürürlük süresine ilişkin bir hüküm de taşımamaktadır. Bir diğer deyişle, Anlaşmanın fesih hükmü yoktur. Bu nedenle, Anlaşma, taraflardan biri aksi tutum içine girmediği sürece amaçları gerçekleşene kadar yürürlükte kalacaktı.

Türkiye-AET Ortaklık Anlaşmasının Kurumları

Türkiye ile AET arasında ortaklık kuran Ankara Anlaşması, ortaklık rejiminin uygulanması ve gittikçe gelişmesini sağlamak amacıyla bazı organlar kurulmasını da öngörmüştür. Bu organlar Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi, Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu ve Gümrük İşbirliği Komitesi'dir.

Türkiye-AET ortaklığının en yetkili organı Ortaklık Konseyi idi.

Ankara Anlaşmasının 6, 22, 23, 24, 25, ve 27. maddeleri Ortaklık Konseyi'ne ilişkin hükümleri ihtiva etmektedir.

Ortaklık Konseyi bir taraftan Türk Hükümeti, diğer taraftan Topluluğa üye hükümetlerin ve Topluluk Konseyi ile Komisyonun temsilcilerinden meydana gelir. Konsey'de Türkiye ile Topluluğun birer oyu vardır ve kararlar oybirliği ile alınır.

Ortaklık Anlaşması ile belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için Anlaşma ve ona ekli protokollerin öngördüğü hallerde Ortaklık Konseyi'nin karar yetkisi vardır. Taraflardan her biri Ortaklık Konseyi kararlarının yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdürler. Ayrıca Ortaklık Konseyi, Anlaşmanın hedeflerini göz önünde tutarak ortalık rejimine ilişkin uygulama sonuçlarını belli aralıklarla inceler ve yararlı tavsiyelerde bulunur.

Ortaklık Konseyi, görevlerinde kendisine yardım edebilecek her komiteyi ve özellikle Anlaşmanın yürütülmesi için gerekli işbirliğinin devamlılığını sağlayacak bir komite kurmaya karar verebilir.

Taraflar, Anlaşmanın uygulama ve yorumu ile ilgili ve Türkiye'yi veya Topluluğu, Topluluk üyesi bir Devlet'i ilgilendiren her anlaşmazlığı Ortaklık Konseyi'ne getirebilir. Konsey anlaşmazlığı karar yolu ile çözebilir. Anlaşmazlığı Avrupa toplulukları Adalet Divanına veya mevcut herhangi bir başka yargı merciine götürmeyi kararlaştırabilir.

Ortaklık Konseyi'nin yardımcı organı Ortaklık Komitesi'dir.

Komite, Ortaklık Anlaşmasının yürütülmesi için gerekli işbirliğinin devamlılığını sağlamak için Ortaklık Konseyi kararı ile kurulmuştur. Ortaklık Konseyi'nde alınacak kararları oluşturur, müzakere eder, Ortaklık Konseyi'nin vereceği görev talimatı çerçevesinde ortaklık ilişkisine ilişkin sorunlar üzerinde incelemeler yapar.

Ortaklık Komitesi teknisyenler düzeyinde bir kuruluştur. Komite'de Türk tarafım Daimi Delege Yardımcısı

luk ise Türkiye'nin bu çabalarına destek olabilmek için ticari ve mali alanda kolaylıklar sağlayacaktır. Ticari alandaki kolaylıklar. Ortaklık Anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Türkiye'nin Topluluğa ihraç ettiği dört temel ihraç ürününe (tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık) belirli kontenjanlar içinde veya kontenjan söz konusu olmaksızın gümrük indirimi uygulanması şeklinde olmuştur. Mali alanda ise Topluluk, Kalkınma Planlarımızda yer alan ve Anlaşma amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunacak nitelikteki yatırım projelerinin finansmanına, Avrupa Yatırım Bankası aracılığıyla 175 milyon dolarlık bir yardımla katkıda bulunmaya kararlaştırmıştır.

Hazırlık döneminde Türkiye'nin, ortaklık konusunda hazırlanabildiği söylenemez.

Geçiş Dönemi

Hazırlık döneminin normal süresi sona ermeden önce, Türkiye'nin isteği üzerine bir sonraki dönemin, yani geçiş döneminin koşullarını, süre ve sıralarını belirlemek üzere Toplulukla yeniden görüşmelere başlanmış ve 23 Kasım 1970'de Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokol'ün üye ülkelerin parlamentolarınca onay işlemlerinin vakit alacağı düşüncesiyle, ticari hükümleri bir geçici anlaşma ile 1971 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu anlaşmayla hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi fiilen başlamıştır. Ancak, geçiş döneminin hukuken başlaması, Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973'de başlayan bu dönemde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinden, gittik-

çe gelişen bir şekilde sanayi ürünleri ticaretinde gümrük birliğinin yerleşmesini üstlenmişlerdir.

Katma Protokol malların, hizmetlerin, işgücünün ve sermeyenin, kademe kademe serbest dolaşımının sağlanmasını öngören çok önemli bir anlaşmadır.

Topluluk, Türk sanayii ürünlerinde (Pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç) gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırmış, bazı tarım ürünlerimize de kota dahilinde ithal kolaylıkları tanınmıştır. Türkiye'ye AET menşeli sanayi ürünlerine gümrükleri kademeli şekilde 12 yılda kaldırmayı öngörmüştür. Ancak, korunması gereken hassas sanayi ürünleri için bu süre 22 yıla uzatılmıştır.

Protokole göre, işgücü dolaşımı, 1976-1986 döneminde, tamamen serbest hale gelecekti. Kısaca, 1986 yılında, işgücü, AET içinde çalışma imkanına kavuşacaktı.

Son Dönem

Katma Protokol'le düzenlenen geçiş döneminin 22 yıl sonunda tamamlanmasını izleyen dönemde ise, son dönem başlamaktadır. Bu dönem Türkiye ile AET arasındaki ekonomik birliğe dayanacaktı. Bu dönemde, tarafların ekonomi politikaları arasındaki eşgüdümün güçlendirilmesi sağlanacaktı. Ankara Anlaşması, son dönem için bir süre saptamamış, bunu taraflara bırakmıştı.

Katma Protokol'de Tarafların Yükümlülükleri

Fiilen 1971, hukuken 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol, geçiş dönemi süresince (1973-1995 yılları), karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına göre birliğin nasıl gerçekleştirileceğini belirlemektedir.

Protokolde yer alan ilkeler şunlardı:

-Taraflar arasında "karşılıklı ve dengeli yükümlülükler"in esas olması;

-Türkiye ile Topluluk arasında mal endüstriel dolaşımının serbestleştirilmesi.

-İşgücünün, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımının serbestleştirilmesi.

Kapsamlı olan ve tam entegrasyon ve tam üyelik esasına dayandırılmış bulunan Katma Protokol, 64 maddeden oluşuyordu ve malların serbest dolaşımını gerçekleştirecek usul, sıra ve süreler de dahil olmak üzere, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı; ulaştırma, rekabet, vergileme ve mevzuatın yakınlaştırılması, ekonomi ve ticaret politikalarının uyumlaştırılması konularını hükme bağlar.

Katma Protokol, TBMM'de 5 Temmuz 1971'de, Cumhuriyet Senatosu'nda, 22 Temmuz 1971'de onaylandıktan sonra, 1 Eylül 1971 tarihinde kanunlaştırılmış ve Ankara Anlaşması'nda olduğu gibi, 30 Eylül 1971'de GATT'a sunulmuştur. Sözü edilen Protokol üye ülke parlamentolarında da onaylandıktan sonra, 1 Ocak !973'de

yürürlüğe girmiştir. (Ancak, daha önce de belirtildiği üzere, Katma Protokol'ün ticari hükümleri "geçici anlaşma" ile 1.9.1971 tarihinde fiilen yürürlüğe sokulmuş ve A-ET'nin yükümlülükleri bu tarih itibariyle başlatılmıştır).

Bu protokol ile, Türkiye'nin ekonomi politikasının Topluluğunkine yakınlaştırılmasına ilişkin kriterler de belirlenmiştir.

AET'nin Yükümlülükleri

Sanayi Mamulleri: AET, Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'den ithal edilen sanayi mamullerine uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını bütünüyle kaldırmış ve bunu Türkiye lehine konsolide etme yükümlülüğünü üstlenmiştir.

Yalnızca pamuk iplikleri, diğer pamuklu dokumalar ve yünden veya ince kıldan mamul makine halıları itibariyle tarife kontenjanları belirlenmiş ve bu kontenjanlar tamamlayıcı Protokol yanında genel preferanslar sistemiyle de çeşitli artırımlara uğramış ve 1 Ocak 1985 tarihinde tamamen kaldırılmış bulunmaktadır.

Tarım Ürünleri: Geçiş dönemi süresince tarım ürünlerindeki serbest dolaşımın nasıl gerçekleşeceği açıklanmamış ancak, Türkiye, topluluktan tarım kesiminde bazı ödünler elde etmişti.

AET'in Ortak Tarım Politikası sisteminin, sanayi mallarına uygulanan sistemden ayrı olması, bu sektörün, farklı değerlendirilmesine yol açmıştır.

İşgücü Dolaşımı: Bu sahada AET, Türk işgücünün AET içinde serbest dolaşımının, 1976-1986 yılları arasında gerçekleştirilmesini kabul etti. Ancak daha sonra bu kararını değiştirdi.

1973-1995 Döneminde Türkiye'nin Yükümlülükleri

Sanayi mamulleri: Türkiye'nin Katma Protokol çerçevesinde ve geniş dönemi boyunca yerine getirmeyi üstlendiği yükümlülükler, Ortak Gümrük Tarifesine uyum, belirli takvimler çerçevesinde (12 ve 22 yıllık listeler itibariyle farklı zaman dilimlerinde) gümrük vergilerindeki kademeli indirim, miktar kısıtlamalarının kademeli olarak kaldırılması ve ithalatta liberasyonun AET lehine değiştirilmesi olarak özetlenebilir.

Türkiye 1.1.1995 tarihi itibariyle, gümrük tarifesi indirimlerinde 12 yıllık listede kümülatif olarak %95, 22 yıllık listede %90 oranında indirim yapılmış, Ortak Gümrük Tarifesine uyumda ise 12 yıllık listede %90, 22 yıllık listede %85 uyum sağlamış bulunuyor.

Gümrük indirimlerinde 12 yıllık listede %5, 22 yıllık listede %10, Ortak Gümrük Tarifesine uyumda ise 12 yıllık listede %10, 22 listede %15 oranında kalmış olan bakiyelerin 1995 yılı sonunda sıfırlanmış olması öngörüldü.

Tarım Ürünleri: Türkiye, kendi tarım politikasını Topluluğun Ortak Tarım Politikasına yaklaştırmakla yükümlüdür. Bunun dışında, Türkiye, sanayi ürünleri kısıtlaması uygulamamak gibi yükümlülükler üstlenmedi.

Mevzuat Konusu: Türkiye, AT'in Gümrük Birliği ile ilgili mevzuatını da kabul edecekti.

Topluluk, gelişme yolundaki ülkelere sanayi ve tarım ürünleri bakımından çeşitli tarife indirimleri uygulamaktadır. Bu uygulamalar, Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi çerçevesi içindedir.

Topluluk mevzuatı açısından, ortak üye Türkiye, gelişmiş ülke kabul edildiğinden, genel preferans sistemi çerçevesinde ayrıca tarife indiriminden yararlanmamaktadır.

Topluluğun bu sistem kapsamında diğer gelişme yolundaki ülkelere uyguladığı tavizlerin, ülkemize Ankara Anlaşması ve buna bağlı olarak Katma Protokol ile Tamamlayıcı Protokol çerçevesinde tanımış olduğu tavizleri aşması halinde, bunların otomatik olarak Türkiye'ye de genişletilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Topluluk, Türkiye'ye kaynağı bu sistem olan bazı ek nitelikteki tavizleri, birer yıl süreli olmak üzere ve otonom önlem yoluyla (tek yanlı bir kararla) tanımaktadır. Bu ek nitelikteki tavizler Katma Protokol rejimi uyarınca Türkiye çıkışlı sanayi mamullerinin tek istisna dışında bütünüyle, vergisiz Topluluğa ithal edilmekte olması nedeniyle, daha çok, tarım ürünlerini ilgilendirmektedir.

Türkiye-AET Ortaklığının Mali Yönleri

Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki mali ilişkiler, Ankara Anlaşması ekindeki Mali Protokol ile başlamıştır. Söz konusu Ortaklık Analaşması gereğince, Topluluk, Türk ekonomisinin hızlı kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla Türkiye'ye mali yardımda bulunmayı kabul etmiştir.

Türkiye'ye verilecek kredi ve yardımların miktar ve koşulları Mali Protokollerle belirlenmekte ve prensip itibariyle, Avrupa Yatırım Bankası kanalıyla, Türk ekonomisinin kalkınmasına yararlı yatırım projelerine tahsis olunmaktadır.

Öngörülen ortaklık ilişkisine rağmen, şimdiye kadar Topluluktan toplam 827 milyon ECU'lük bir yardım sağlanmış, 1981'de parafe edilen 600 milyon ECU'lük IV. Mali Protokol ise 1995'e kadar onaylanmamıştır. Bu durumda, Türkiye mali yardım almaksızın Toplulukla gümrük birliğine gidecek ilk ülke olmaktaydı.

Topluluğun 1992 yılında yürürlüğe koyduğu, üye olmayan Akdeniz ülkelerine yönelik Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) ile Türkiye'ye bu programın sadece Yatay İşbirliği Bölümünden yaralanma şansı sağlanmıştır. Bu ülkeler grubuna Fas, Mısır, Tunus gibi ülkeler dahildir.

1987 Tam Üyelik Başvurusu ve bugüne Kadar Olan Gelişmeler

14 Nisan 1987 tarihinde AET'yi kuran Roma Antlaşmasının 237, AKÇT Antlaşmasının 98. AET Antlaşmasının 205. maddelerine dayanarak erken tam üyelik müracaatında bulunan Türkiye'nin başvurusu 27 Nisan 1987'de Konsey tarafından Topluluklar yürütme organı olan Komisyona görüşünün hazırlanması amacıyla sevk edilmiştir.

Prosedür gereği, Konsey tarafından Komisyona havale edilen tam üyelik talebimizi takiben, Türkiye'nin durumunu incelemek ve bir rapor hazırlayarak görüş bildirmekle yükümlü Komisyon, uzun çalışmalardan sonra 18 Aralık 1989'da "Görüşünü" Konseye sunmuştur. Görüş, 5 Şubat 1990 tarihinde Konsey tarafından benimsenmiştir.

Türkiye'nin tam üyelik başvurusu kabul edilmemiş, sadece, ilişkilerin geliştirilmesi için tavsiyede bulunulmuştur.

AT Komisyonu, AT Konseyi'nin 5 Şubat 1990 tarihli toplantısında uygun bulunan bu tavsiyeleri ışığında, Türkiye-AT işbirliğinin geliştirilmesi amacına yönelik önerilerini içeren bir "işbirliği programı"nı (Matutes Paketi" Haziran 1990 tarihinde kabul ederek Konseye sunmuştur.

Komisyon, bu işbirliği önerileri ile birlikte IV. Mali Protokolü de imza ve onay için AT Konseyine sunmuştur.

Komisyonun önermiş olduğu işbirliği programı dört ana bölümden oluşmuştur.

- Türkiye ile AT arasında 1995 senesinin sonuna kadar gümrük birliğinin tamamlanması.

- Türk ekonomisinin AT ile bütünleşmesini kolaylaştırmak amacıyla işbirliğinin; sanayi, teknoloji, bilim gibi alanlarda yoğunlaştırılması.

- 600 milyon ECU'lük Mali Protokol'ün uygulamaya konulması

- Türkiye ile AT arasında siyasi ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi.

Matutes Paketi'nin AT Konseyi'nden geçmesi beklenirken, Türk Hükümeti, Türkiye-Avrupa Toplulukları ilişkileri ve işbirliğinin siyasi karar gerektirmeyen konularda geliştirilmesi amacıyla Topluluklar Komisyonu nezdinde girişimde bulunmuş ve geniş bir işbirliği konuları listesi vermiştir.

Girişim sonucu, 1992 yılında Türkiye-AT Ortaklık Konseyi toplantısında öncelikli işbirliği konularını tespit edip yürütülecek faaliyetleri belirleyen bir çalışma programı imzalanması hususunda mutabık kalınmıştır.

Bu çalışma programı 21 Ocak 1992 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Birliğin, 1992 Lizbon ve 1993 Kopenhag Zirve toplantılarında, Türkiye ile mevcut ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi sonucunda gümrük birliğine gidilmesi konusundaki kararlılık belirtilmiştir.

Bu çerçevede, taraflar arasında Kasım 1992'de Brüksel'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında.

- Gümrük Birliğinin kurulması konusundaki kararlılık teyit edilmiş.
- Üst düzey siyasal diyalog mekanizması oluşturulmuş,
- Mevcut ve muhtemel teknik (ticari ve ekonomik) sorunları ele almak üzere "Yönlendirme Komitesi" kurulmuştur.

Yönlendirme Komitesi, 1993 ilkbaharında çalışmaya başlamış ve yıl içinde 4 kez toplanarak, teknik dosyaların önemli bölümünü ele almıştır. Tarafların 1994 yılında gümrük birliği konusunda uygulayacakları temel politikaları belirleyen bir çalışma programı da hazırlanmıştır.

8 Kasım 1993 tarihinde Brüksel'de yapılan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında, 12 yıldan beri ilk defa siyasi bir karar alınarak, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında bütünleşme konusunda, sadece Gümrük Birliği için adım atılmıştır. Taraflar Gümrük Birliğinin 1995 yılı içinde tamamlanması amacıyla, bu yöndeki iradelerini ortaya koyan bir karar metnini kabul etmişlerdir.

Gümrük Birliği doğrultusunda tarafların 1993 ve 1994 içinde almaları gereken önlemleri belirleyen ve ortak olarak hazırlanan bir "Çalışma Programı" da Ortaklık Konseyi tarafından onaylanmıştır.

8 Kasım 1993 tarihindeki Ortaklık Konseyi'nde kabul edilen Çalışma Programı, Türkiye ve Topluluğun

gümrük birliği konusundaki yükümlülüklerini tanımlamaktadır.

Program kapsamında;

- Gümrük vergileri ve eşetkili vergiler (toplu konut fonu) ile miktar kısıtlamalarının (Topluluk tekstil kotaları) kaldırılması,

- Türkiye'nin ortak gümrük tarifesine uyumu ve Topluluk ortak politikalarına (ticaret, rekabet, fikri ve sınai mülkiyet gibi) kendi mevzuatını yaklaştırması;

- Mali işbirliği ve ortak yatırımların teşviki, her alanda işbirliğinin geliştirilmesi,

gibi konular öngörülmektedir.

Yönlendirme Komitesi sık aralarla toplanmaya devam etmiş ve 1994 sonuna dara 7 kez toplanarak teknik dosyaların önemli bir bölümünü ele almıştır.

Türk Hükümeti'nin AB'den Talepleri ve Beklentileri Şunlardı:

1)- Mevcut Ortaklık Anlaşmaları, ilke olarak Türkiye'nin gümrük birliği ertesinde tam üyeliğini gündeme getirmektedir.

Ancak son 93-94 yıllarında ortaklık ilişkilerinde kazanılan ivmeye rağmen, Topluluk, yalnızca gümrük birliği konusunda ağırlık ve öncelik vermekte ve tam üyeliği hedef olarak görmemektedir. Bu da, AB'nin, Türkiye'yi tam üye yapmama konusundaki "siyasi yaklaşımını" ortaya koymaktaydı.

Bu arada Macaristan, Polonya, Çek ve Slovakya, Romanya ve Bulgaristan'ın dahi Topluluğa tam üyelikleri öngörülmekte idi.

Türkiye ise, gümrük birliğini tam üyelik yolunda bir araç olarak gördüğünü sürekli ifade etmesine rağmen, bu konuda olumlu bir yanıt gelmemiş, Türkiye'nin, "başka bir örneği olmayan sadece Gümrük Birliği ile yetinmesi" Brüksel'in tutumu ile ortaya konmuştur.

6 Mart belgesinin, tam üyelik konusunda, hiçbir şekilde kapıyı aralamadığını görüyoruz.

2)- Birlik, 1980 yılından beri Türkiye'ye mali yardım yapmamaktaydı. 1981'de parafe edilen 600 milyon ECU'lük IV. Mali Protokol ise onaylanmamıştı. Bunun yanı sıra 1982 yılından bu yana işletilmeyen Mali Protokol mekanizması normal bir şekilde çalıştırılmış olsaydı 4, 5 ve 6. Mali Protokoller çerçevesinde toplulukta sağlanabilecek genel mali katkı 3.3 milyar $'a yaklaşacaktı. Bunların hiçbiri yerine getirilmedi.

Türkiye'nin özellikle kamu ve dış ticaret açıklarının büyüdüğü göz önüne alınarak Topluluk yardım mekanizmasının devreye sokulması gümrük birliğinin sağlıklı biçimde kurulması bakımından da hayati önem taşımaktaydı. Zira gümrük birliğinin tamamlanması ile AB kaynaklı ithalata uygulanan gümrük vergisi ve fonların kaldırılmasının yılda 4.5 milyar $'lık kamu gelir kaybına yol açacağı hesaplanmaktaydı.

Türkiye, tam üye olmadan gümrük birliğine giden ilk ülkedir. Bir diğer ifade ile, birliğin bölgesel ve sektörel yardım fonlarından yararlanamamaktadır. Bu nedenle,

Ortaklık Anlaşmalarının öngördüğü Mali Protokollerin yürütülememesi, Türkiye'nin taze kaynak ihtiyacını daha da büyütmekteydi.

Ancak, 6 Mart 1995 belgesinde, bu beklenti gerçekleşmedi.

3)- Türkiye'nin Birlik karar alma sürecine dahil edilmesi beklenmişti. 6 Mart belgesinde, Türkiye, GB'nin karar mekanizması dışında tutuldu.

4)- Türkiye'nin ortak politikalara kademeli uyum sürecinde birliğin desteği beklenmişti, bu da gerçekleşmedi.

Haziran 1994 tarihinde Korfu AB Zirve toplantısında kabul edilen Başkanlık Sonuçları Belgesi'nde Türkiye için ayrılan paragrafta Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin özellikle 1994 Ortaklık Anlaşmasında öngörülen gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi konusunu ele almak üzere toplantıya çağrıldığı kaydedilmişti. Ancak tam üyelik için bir öngörme bulunmuyordu.

Türkiye-AB Ortaklık Konseyi 19 Aralık'ta (1994) toplanacak ve GB için karar verilecekti. Ancak, Ankara'da Hükümet çevrelerinin, GB konusunda aşırı hevesli tutum içine girmeleri "AB'nin, Kıbrıs ve DEP konularında, ek talepler getirmeleri için ortam hazırlandı". Halbuki, 1994 yılında AB'nin, kendi iç rapor ve çalışmalarında, "Türkiye'nin, yalnızca Gümrük Birliği'ne dahil edilmesinin, AB'ye, ekonomik ve politik yararları ortaya koyuyordu". Sir Leon Bretton Raporu, bunun en açık örneğidir.

Türkiye'yi karar mekanizmaları dışında tutarak "bir tam üye" gibi yükümlülük altına sokarak, vesayet altına alan bir anlaşma, AB için ideal bir formüldü.

Çünkü;

- Türkiye tam üye yapılmadığı için AB Parlamentosu'nda, AB Bakanlar Konseyi'nde, AB Komisyonunda, ve AB Adalet Divanı'nda yer almayacak, buna karşılık, bu organların, Gümrük Birliği, AB'nin dış ticaret politikası, AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı anlaşmaların uygulanmasından sorumlu olacaktı. (Tek taraflı yükümlülük) Böylelikle Türkiye, AB tarafından "yönlendirilen" bir konuma getirilecekti.

- Tam üye olmadığı için, Yunanistan'a, Portekiz'e yapıldığı gibi, büyük mali yardım yapılmayacağı için, AB mali bir yükten kurtulacaktı. Türkiye tam üye yapılsa, ülkeye her yıl, Yunanistan'a yapılanın 4-5 katı mali yardım yapılması zorunluluğu doğardı. Çünkü AB sistemi bunu gerektiriyordu.

- Türkiye tam üye yapılmadığı için, işgücünün serbest dolaşımından da yararlanamayacak ve AB bu tehlikeden de uzak tutulmuş olacaktı.

- Temsilin nüfus hacmine göre olduğu AB'nde tam üye olan Türkiye, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi AB Parlamentosu'nda ve AB Komisyonu'nda "en ağırlıklı" ülkelerden biri olacaktı. Hele ileriki yıllarda nüfusu daha da arttıkça, AB'nin piramidinin en üstünde, "en ağırlıklı" ülke konumuna gelecekti.

Yalnızca GB'ne dahil edilen Türkiye ise AB'nin korktuğu bütün bu tehlikeleri yaratamayacağı gibi, "tek

yanlı olarak, AB denetimi altına sokulacağından" AB için, en uygun konumda olacaktı.

Türkiye'nin Yerine Getirdiği Yükümlülükler

Türkiye 1984-1994 arasında uyguladığı ekonomi politikaları ile kapılarını AT'ye her bakımdan hızla açmaya başlamıştı. Katma Protokol gereği olarak da 12 ve 22 yıllık listelerde gümrük indirim taahhütlerini yerini getiriyordu. AB, Japonya ve ABD karşısında, Türkiye pazarında büyük imtiyaza sahip konuma gelmiştir. AB yatırımları her türlü kolaylıktan yararlanmaktadırlar.

Türkiye, Gümrük Birliği Çerçevesinde AB'ye Neler Sağladı?

Türkiye, Katma Protokol hükümlerine bağlı olarak, 12 yıllık mal listelerindeki taahhüdünü %95, 22 yıllık listede ise %85 oranında yerine getirerek AB çıkışlı mallarda gümrük indirimi sağladı. AB'nin, üçüncü ülkeler için uyguladığı ortak Gümrük Tarifesinde ise 12 ve 22 yıllık listelerde %75 ve %85 uyum sağladı; (1995 başı itibariyle)

Türkiye, hem AB mallarının Türkiye'ye girişi (gümrükler) hem de ortak Gümrük tarifesine uyum bakımından AB'ye büyük imtiyaz sağlamıştır. Ayrıca Türkiye AB'den gelen mallara "tek" vergi düzeni içinde uygulamaya geçti. (1994)

1983-1995 döneminde AB ise birçok taahhüdünü yerine getirmemiştir. Şöyle ki; a) IV. Mali protokolü işletmemiştir, b) 1986 işgücü serbest dolaşım şartım ortadan kaldırmıştır, c) tekstilde Türk ürünlerine karşı kota siste-

mini sürdürmüştür, d) Türk ihracatına karşı, özellikle son yıllarda, "anti-damping" uygulamaları yaparak, Türk ihracatının zarar görmesine neden olmuştur.

O günlerde AB, kendi dışındaki birçok ülkeye (ve bölgeye) Türkiye'ye sağladığı gümrük indirimlerini uygulamaktadır. Türkiye, bir ortak üye ve gümrük birliğine girme yolunda bir ekonomi olarak, özel üçüncü ülke imtiyazlarına sahip değildir.bu imtiyazlar birçok üçüncü ülkeye verilmişti. Üstelik, imtiyaz verilen ülkeler, ne ortak üye statüsündedirler, ne de Türkiye'nin AB'ye verdiği imtiyazları vermişlerdi.

Türkiye, artık AB'nin kendi açısından çok imtiyazlı ticari imkanlara sahip oluğu herhangi bir üçüncü ülke konumunda olmuştu. Türkiye AB'ye, diğer ülkelerin sağlamadığı imtiyazları vermişti.

Türkiye tam üyelik için başvurup reddedildikten sonra (1987), AB, Avusturya ve İskandinav ülkelerine tam üyelik için yeşil ışık yaktı (1992 sonrası) ve bu ülkeler 1.1.1995 AB'nin tam üyesi oldular (İsveç, Finlandiya, Avusturya). Ayrıca, Sovyetler Birliği'nden kopan Doğu Avrupa ülkelerine de yeşil ışık yakıldı (Kasım 1994). Türkiye'nin tam üyelik konusu ise tamamen gündemden çıkarıldı. Artık böyle bir konu Brüksel'de bulunmuyordu. Bu nedenle, önce gümrük birliğine giriyoruz, bu tam üyeliğin bir safhasıdır, zaten 1963 anlaşması ve Katma Protokol de bunu öngörüyordu gibi ifade ve yaklaşımlar, kamuoyunu yanlış yönlendirmek ve yanlış bilgilendirmekten başka bir şey değildi. Çünkü Türkiye'ye, sadece gümrük birliği için yeşil ışık yakılmıştı. O da, bazı koşulların yerine getirilmesine bağlı olarak.

Türkiye ile AB arasında ilişkileri yöneten Ortaklık Konseyi (bu bir kurumsal yapıdır) Türkiye'nin zorlamaları ile 20 Eylül 1991'de toplanabilmiştir. Bunu Kasım 1992 toplantısı izlemiştir. 1993 gümrük birliği yönlendirme komitesi toplantılarında ise 1994 ve 1995 gümrük indirim takvimleri belirlenmiştir. Türkiye, son olarak, 1994 içinde, takvime uygun olarak yükümlülüklerini yerine getirdi.

Türkiye, yoğun bir biçimde (1991-1994 dönemi) gümrük birliğine Türkiye'nin uyumu çabaları içine girerken, sanki diğer alanlarda hiçbir şey olmamış, Türkiye yarın, gümrük birliğini takiben, AB'ye tam üye yapılacakmış gibi hareket etmektedir. Gerçekte ise böyle bir şey söz konusu değildi.

Zaten 6 Mart 1995 belgesinde de, "Türkiye'nin bu belge ile, AB ile bütünleşmenin son safhasına değil, Gümrük Birliğinin son safhasına girdiği" ifade ediliyor. Orijinal metinden Türkçe'ye yapılan bazı çevirilerde, yanlış çeviri yapılarak, sanki Türkiye'nin, AB ile bütünleşmenin son safhasına girdiği şeklinde ifade kullanılmıştır.

Türkiye'de, gümrük birliğinden yarar görecek çevreler ve bunların lobileri, madalyonun bir yüzünün ortaya çıkmasına imkan vermişler, diğer yüzünü saklamışlardır. Konunun bütün boyutlarını (ana hatları ile) ne TBMM, ne akademik çevreler, ne yüksek bürokrasinin geniş bir kesimi bilmemekteydi. Konunun püf noktalarını, Dışişlerinin ilgili birimi, Hazine ve DPT müsteşarlıkları bilmekteydiler. Onların yaptığı bazı kritik rapor ve değerlendirmeler ise, nedense, konuyu tartışması gereken çevrelere bir türlü yansıyamamakta idi.

DPT 1994 yılı Haziran ayında hazırladığı bir raporda; a) Türkiye'nin AB'nin bugüne kadar imzaladığı anlaşmaları (Üçüncü ülkelere) kabul edemeyeceğini, b) AB'nin dış ticaret politikasına uyamayacağını (çünkü tam üye değil) c) tam üyelik olmadan, siyasal yetki devri yapıldığını belirtmiştir.

Özel sektör içindeki bazı kurumlar ise, gümrük birliğine katılmanın ektilerini sadece "kendi sektörleri" açısından değerlendirdiler.

3. Gümrük Birliği Belgesi Neden Tek Yanlı İdi?

Türkiye-AB Ortaklık Konseyi kararı olarak 6 Mart 1995'te imzalanan ve 1.1.1996'da yürürlüğe girmesi için AB Parlamentosu tarafından da onaylanan Gümrük Birliği, Türkiye için ne anlam taşıyor ve ne gibi sonuçlar doğuruyordu?

Bu konu, Türkiye'de ilgili çevreler tarafından tartışılmamıştı. 6 Mart 1995 anlaşması gizli bir belge gibi saklanmış, ancak anlaşma imzalandıktan birkaç hafta sonra kamuoyuna dağıtılmıştı. Hükümetin neyi imzaladığının, Türkiye'yi ne gibi yükümlülükler altına soktuğunun anlaşılabilmesi için, anlaşma metninin Türk kamuoyuna, aylar öncesinden dağıtılarak ilgili kesimlerde tartışmaya açılması gerekirdi.

Türkiye bazı egemenlik haklarını AB'e devrediyordu. TBMM'de tartışılması ve onaylanması gerekiyordu. Üstelik bu devir, "tek yanlı" idi. Diğer ülkeler, AB'nin

içine tam üye olarak girerken bile, bu yetki devirlerini ya parlamentolarından geçirdiler, ya da halk oylaması yaptılar.

Anlaşma Türkiye'nin zararına, çok önemli bazı maddeler içerdiği için tartışmaya özellikle açılamamıştır. Türkiye AB ile başka bir örneği olmayan bir anlaşmanın altına imza atmıştır. Sadece Gümrük Birliğine dahil olunamazdı, tam üyelik ve GB bir bütündü. O gün 15 üyeli AB göz önüne alındığında, ülkelerin ya önce tam üye olup GB'ne sonradan dahi oldukları veya tam üyelik ve GB'ne katılımın eş zamanlı olduğu görülür.

Türkiye, tam üye olmaksızın sadece GB'ne girmekle; "tam üyelerin ulusal çıkarları doğrultusunda yönlendirilen bir ticari mekanizmaya, otomatik olarak uymak zorunda olan" bir ülke konumunda oldu.

İmzalanan Anlaşma, 1963 Ankara Anlaşması'nın Doğal Sonucu Değildi

Türkiye 1963'te Ankara Anlaşmasını imzalarken, 1970'te katma protokol'ü yaparken öngörülen hedef; "diğer üyeler statüsünde AB'ye girmekti" Ayrıca, o zamanki (1963'teki) AET, bugün, bir ticari ve ekonomik ortaklık olmaktan çıkmış özellikle 1991 Maastricht Anlaşmasından sonra, hem siyasi; hem de ekonomik bir konfederasyon haline gelmişti. 1991'de Maastricht Anlaşması yapılınca AT üyeleri, yeni yapılanma doğrultusunda derhal ulusal parlamentolarına gitmişler ve yeniden karar çıkartmışlardır. Bunun siyasi anlamı şudur: AT, Avrupa Birliği olarak

yeniden yapılanmaya gidiyordu, siyasi ve ekonomik birlik alanında yeni adımlar atılıyordu, biz yolumuza devam edeceksek, ulusal parlamentonun yeniden karar vermesi gerekirdi.

Türkiye ise, 1963'te yapılan ve hedefi tam üyelik olan bir çerçeve anlaşmaya dayanarak, 6 Mart 1995 belgesini imzalamış ve tam üye olmadığı bir birliğe bazı hükümranlık haklarını devretmiştir. Bir taraftan tam üye olmadığı için, AB'nin üst karar organlarında yer almıyor, öte yandan bu organların yönettiği ve yönlendirdiği mekanizmalara ve politikalara uyma yükümlülüğü altına giriyordu.

Diğer taraftan 1970 Katma Protokolünde yer alan ve tam üyeliğe gidiş için geçiş dönemi özelliği taşıyan dönemde Avrupa Topluluğu, (4) esastan (3)'ünü ortadan kaldırmıştır. 1973-1995 döneminde;

- Malların serbest dolaşımı
- İşgücünün serbest dolaşımı
- Sermayenin serbest dolaşımı
- Mali yardım (özellikle 1981, IV. Mali protokolü)

Topluluk tarafından yükümlülükleri yerine getirilmesi gereken temel unsurlardı. Bunlardan sadece bir tanesi (sanayi mallarında gümrüksüz ithalat) yerine getiriliyor, diğerleri gerçekleştirilmiyordu. 6 Mart belgesi de aynı niteliktedir. Geçiş döneminde topluluğun yükümlülüklerini yerini getirmesi için, başta serbest işgücü dolaşımı olmak üzere diğer yükümlülüklerini de yerini getirmesi gerekirdir.

Dolayısıyla 6 Mart belgesi, ne 1963 anlaşmasının, ne de 1970 protokolünün öngördüğü ekonomik, sosyal ve siyasal unsurları içermektedir. Türkiye lehine olan bütün unsurlar ayıklanmış, tam üyelik ise tamamen gündemden çıkartılmıştı. O halde Türkiye neyi imzalamıştı? İşte bu sorunun karşılığının, açık ve net verilmesi gerekir: Türkiye kendisini tek yanlı olarak AB'ye bağımlı kılan bir anlaşmayı imzalamıştı. Türkiye'nin tam üyeliğinin sözü bile edilmemektedir.

6 Mart 1995 Anlaşması Türkiye'yi Hangi Tek Yanlı Yükümlülükler Altına Soktu

Türkiye, tek yanlı olarak, şu yükümlülükler altına girmiş bulunuyor:

Türkiye, AB çıkışlı sanayi malları için anlaşma yürürlüğe girince sıfır gümrük ve fon uygulayacak ve 3. ülkelere karşı AB'nin ortak gümrük tarifesine geçecek (1995'te %6) Sıfır gümrük ve fon uygulanması normal bir yükümlülük, ancak üçüncü ülkelere karşı ortak tarifeye uyum normal değildi. Çünkü Türkiye tam üye değildi ve bu tarifeyi belirleyen üst organlarda bulunmuyordu. AB örneğinde veya dünyanın başka bir yerinde kurulmuş bir gümrük birliğine bağlı olması için "eşit statüde bir üye" olması gerekir. Türkiye'nin konumu ise, bir sömürge ile yöneten ülke arasında olacak türdendi. Eskiden, Avrupa ülkelerinin Afrika ve Asya'da uyguladıkları örneklerde olduğu gibi.

Türkiye'nin Üstlendiği Yükümlülükler

Yukarıda belirtilen hususların dışında, 64 maddelik anlaşmada öyle hükümler vardı ki, "ortaya konan yükümlülükler ancak tam üye olan bir ülke tarafından yerine getirilebilirdi". Şimdi bunların ne olduğunu görelim.

a) Türkiye, AB'nin dış ticaret politikasına uymak zorundaydı. 64 madde içinde, değişik maddelerde bu ifade yer almaktadır. Deniyor ki AB'nin dış ticaret politikası, gümrük birliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Türkiye mademki gümrük birliğine dahil olmaktadır, o halde, AB'nin dış ticaret politikasına da uymakla "yükümlüdür". Peki dış ticaret politikası neleri kapsıyor? Hemen hemen her şeyi, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ve yapacağı ticaret anlaşmaları, üçüncü ülkelere uygulanacağı ticari ambargoları, ihracatın teşviki ile ilgili bütün bu uygulamaları ve politikaları tam üyelerin ulusal çıkarları doğrultusunda, tam üyelerin yer aldığı AB üst kuruluşları belirliyor. Türkiye tam üye olsa idi, bu politikaların ve uygulamaların belirlenmesine katılacak, gerekirse veto hakkını kullanacak ve "kendi ulusal çıkarlarının AB dış ilişkilerine yansımasında etkili olabilecekti". Ancak 6 Mart anlaşmasına göre, Türkiye'ye sadece bilgi verilecek ve görüşü alınacaktı. Karar mekanizmalarında Türkiye bulunmuyordu.

Bu durumda Türkiye, gıyabında belirlenen dış ticaret politikalarına uymakla yükümlü oluyor. Bu nedenle, tam üyelik ve GB birlikte yürür ve yalnızca GB üyeliği diye bir sistem ve uygulama olamaz. Dünyada da başka bir örneği (sömürge örnekleri dışında) bulunmuyor.

Türkiye'nin, Gümrük Birliğine girince, AB'nin dış ticaret politikalarına uyması zorunluluğu, "Türkiye'ni, genelde dış ilişkilerinin Brüksel tarafından yönlendirilmesi" anlamına gelir. Çünkü AB dış ticaret politikasını belirlerken, dış ilişkilerinin de AB tarafından idare edilmesi sonucunu doğurur. Görülüyor ki mesele, yalnızca günkü tarifeleri meselesi değildir. Dış ticaret politikalarına bağımlılık ile ilgili maddeler, 16. medde ile 52.-64. maddelerde yer alan bölümlerde gösterilmiştir.

b) Türkiye'nin, AB'nin bugüne kadar üçüncü ülkelerle imzalamış olduğu ve ileride de imzalayacağı "ticaret anlaşmalarına uyma zorunluluğu; 16. maddeye göre Türkiye, AB'nin otonom rejim ve imtiyazlı ticaret anlaşması olarak" üçüncü ülkelerle yapmış olduğu bütün anlaşmalara 5yıl içinde uymayı taahhüt etmektedir. AB üçüncü ülkelerle anlaşmaları, tam üyelerin çıkarları gerektirdiği için yapmıştır. Tam üye olmayan Türkiye, Gümrük Birliğine katıldığı için, Gümrük Birliği sistemine dahil olduğu için, kendi gıyabında imzalanan bu anlaşmalara, aynen AB tam üyeleri gibi, uymakla yükümlü olmaktadır. Halbuki, bu anlaşmalar, Türkiye'nin ulusal çıkarları ile ters düşebilir. Nitekim, AB, Kıbrıs Rum Yönetimi ile serbest ticaret anlaşması (imtiyazlı ticaret anlaşması) imzaladığından Türkiye de kademeli olarak, 5 yıl içinde, Kıbrıs Rum yönetimi ile, karşılıklı gümrüklerini sıfıra indirmek durumunda kalmakta idi. 6 Mart anlaşmasını ekinde ülke isimleri belirtilmiştir. Bunlar içinde Kıbrıs (Kıbrıs Rum Yönetimi) de bulunmaktadır. Yarın Azerbaycan ile Ermenistan arasında yeni bir ihtilaf çıkabilir ve AB, kendi politikasına göre, Azerbaycan'a ticaret ambargosu koyabilir veya Ermenis-

tan Rumlarla olduğu gibi, gümrüksüz ticaret anlaşması yapabilir. GB içinde bulunan Türkiye, AB'nin bu uygulamalarına uymakla yükümlüdür. Eğer uymazsa, AB karşı önlem alma hakkına sahiptir (müeyyide uygular, madde 16)

AB tarafından üçüncü ülkelerle bugüne kadar yapılmış olan ve yarın da yapılacak olan ticaret anlaşmalarına Türkiye'nin uyma zorunluluğu, Türkiye'nin ulusal politikası ile ters düşebilir. Türkiye ise, karar organlarında yer almadığı için bu kararların alınmasında bir etkiye sahip değildir. Bu durum bile, "niçin yalnızca GB sistemine dahil olunamayacağını" açıkça göstermektedir.

c) Türkiye üçüncü ülkelerle tercihli ticaret anlaşması yapma hakkına sahip değildir. Yapabilmesi için anlaşmanın GB sitemini hiç etkilememesi gerekir. Ya da AB'nin o ülke ile benzer bir anlaşmasının bulunması gerekir. Örneğin, Türkiye ihracat kredisi vererek ticaret yapmak istiyorsa (özel nedenlerle), Türkiye'ye giren mal, Türkiye Gümrük Birliği içinde olduğu için, AB gümrük isteminin işleyişini etkiler. Türkiye, örneğin bir Türk Cumhuriyeti ile (Asya'da) özel nedenlerle böyle bir ilişki içine girmek isteyebilir. Ancak bu durum AB'nin müdahalesine yol açar. Çünkü Türkiye'ye 3. ülkelerin mal satması veya alması için imtiyazlı bir durum yaratmıştır (imtiyazlı ticaret anlaşması imzalamıştır). Bir AB üyesi (veya firması), AB Yüksek Adalet divanına başvurarak Türkiye'nin bu uygulamasını durdurabilir.

Yukarıda belirtildiği gibi (2 nolu paragraf) Türkiye, AB'nin 3. ülkelerle imzaladığı imtiyazlı ticaret anlaşmasına uymakla yükümlüdür. AB'nin imzaladığı anlaş-

manın, GB'ni ne şekilde etkilediğini (olumlu-olumsuz) tartışamaz. Çünkü bu anlaşma tam üyelerin katıldığı organların aldığı bir kararla yapılmıştır.

Buna karşılık Türkiye, bir 3. ülke ile imtiyazlı bir ticaret anlaşması yaptığı zaman, "bunun GB sistemini olumsuz etkilememesi gerekir" şeklinde bir hüküm vardı ve eğer böyle bir etki görülür ise bu anlaşma uygulanamaz. Bu konuda da tek yanlı olarak bir bağımlılığın (veya çifte standardın) ortaya çıktığını görüyoruz.

d) Madde 64'e göre Türkiye, AB Adalet Divanı'nın, Gümrük Birliği ile ilgili olarak aldığı bütün kararlara (içtihatlara) ve ileride alacağı kararlara, kesin olarak uymakla yükümlüdür. Öyle ki, bu kararlar, TBMM'nin iradesinin üzerindedir. AB hukuk düzeni bunu gerektiriyor. Ancak AB hukukunu yapanlar tam üyelerdir. Adalet Divanı'nda tam üyelerin hakimleri oturmaktadır.

Türkiye, yalnızca GB'ne dahil olduğu halde 64. maddeye göre tam üyelerin egemenliği altına girmektedir. Türkiye'nin böyle bir yükümlülük altına girebilmesi için:

a) Tam üye olması gerekirdi. O zaman AB hukuk düzeninin yapılışında etkisi olurdu, gerekince veto kullanılabilirdi, yüksek Adalet Divanı'nda hakimi bulunurdu.

b) Anlaşmanın bu maddesinin (64.madde) TBMM tarafından onaylanması veya referandumla kabulü gerekirdi.

1991 yılında tam üyeler, Maastricht anlaşmasından sonra, derhal parlamentolarına gittiler, yeni onaylar aldılar. Onlar tam üye oldukları halde bunu yaptılar. Türkiye ise;

a) Tam üye değildir, karar organlarında bulunmuyor

b) TBMM'den genel nitelikte bir çerçeve anlaşmayı 1963 yılında geçirmiştir. 1963'ten bugüne kadar AB'nin bütün siyasi çatısı değişmiş ve ekonomik ve ticari ortaklıktan bir konfederasyona dönüşmüştür.

Bu iki nedenle 64. madde, devletler hukuku bakımından açıklanması imkansız bir durum yaratmıştır.

c) Türkiye 6 Mart 1995 anlaşmasına göre GB'ni ilgilendiren bütün konularda, AB'nin çıkaracağı mevzuata uymak, onun paralelinde kanunlar ve yönetmelikler çıkarmak zorundadır. 52'den 64'e kadar olan birçok maddede bu husus açık bir şekilde belirtiliyor.

AB'nin GB ile ilgili olarak yapacağı yeni mevzuatın bir bölümü, normal olarak, piyasa mekanizmasının, pazar ekonomisinin rasyonel işleyişi ile ilgili olacaktır. Bu tür mevzuatın paralel hale getirilmesi, işin siyasi yanı bir kenara bırakılırsa, pratikte bir sorun yaratmaz, hatta yararlı olur. Ancak GB ile ilgili mevzuatın tamamını bu kapsamda düşünmemek gerekir. AB konfederasyonunun dış politikası, mali politikası, sosyal politikası GB'ne yansıyacaktır. GB ile ilgili yeni mevzuat, tam üyelerin kendi çıkarlarını gerektirdiği sosyal, mali, siyasi unsurların bir uzantısı olarak GB içine girecektir. Kısacası, tam üyeler ulusal maksimizasyonlarının bir armonisi olarak GB sistemine yansıyacak bütün mevzuat değişikliklerine Türkiye uymakla yükümlü oldu. (Kısacası TBMM'nin yerini, AB üst kurumları aldı.)

Eğer Türkiye tam üye olsaydı bir sorun yoktu. Türkiye kendi siyasi, mali, sosyal tercihlerini bu mevzuata yansıtabilecek, gereğinde veto hakkını kullanabilecekti. Ancak, tam üye olmayan Türkiye, bütün bu olanaklardan yoksundur.

Yukarıda belirtilen 5 temel faktör aslında "niçin yalnızca GB'ne katılımın" olamayacağın, GB'ne katılımın, tam üyelikle birlikte olması gerektiğini "açık bir şekilde ortaya koymaktadır" bu nedenledir ki, Türkiye'den başka bu konumda olan bir ülke yoktu ve olamazdı da.

Bu nedenle;

1)- 6 Mart 1995 anlaşması, Türkiye'yi tek yanlı yükümlülük altına sokan bir vesayet anlaşmasıdır.

2)- Karşılıklı çıkarları gözeten dengelerden yoksundur ve;

- ekonomik
- siyasi
- hukuki bakımlardan temel dengesizlikler bulunmaktadır.

Uluslararası anlaşmaların sağlıklı yürüyebilmesi için dengeli ve karşılıklı çıkarları koruması gerekir. GB anlaşması bu özelliklerden yoksundur.

AB çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Tam üyeler siyasi, hukuki ve ekonomik bakımlardan, sistemi sağlam ve dengeli temeller üzerine oturtmalarına rağmen önemli sorunlarla karşılaşıyor ve çözmekte zorlanıyorlar. Türkiye ise, siyasi ve hukuki sistemin dışında tutulmuş, tam üye

yapılamamıştı. Ancak, tüm üyelerin yükümlülükleri altına sokulmuş, dengesiz ve yapay bir düzenlemede, sorunların üstesinden gelmek imkansızdır.

Hiç sorun çıkmaması için Türkiye'nin her söylenene evet demesi yani vesayet sistemini uyumlu bir şekilde kabullenmesi gerekir.

Neler Yapılması Gerekiyordu? Neler Yapılmalı?

Normal olarak, AB'nin "Türkiye ile tam üyelik ve GB konusunun birlikte ele alınması" gerekirdi. Aynen, GB'ne dahil olan yeni tam üyeler gibi. Ancak AB Türkiye'yi tam üye yapmamaya karar verdikten ve 1989'da tam üyelik başvurusunun nazikçe reddedilmesinden sonra Türkiye'nin AB ile yakınlaşma ve entegrasyon biçimini yani bir yapıya oturtması gerekirdi. Mademki AB Türkiye'yi tam üye yapamıyordu ve kendine göre rasyonel nedenleri vardı, o zaman amaç ticari entegrasyon şeklinde ortaya konmalı idi. Türkiye gümrüklerini indirir, mal dolaşımı serbestleşir, Türkiye ve AB pazarları arasında ticari entegrasyon sağlanırdı. Aynen bugün Norveç'in AB ile ticari entegrasyonu gibi. Bunun için hukuki alt-yapı da hazırdı, Türkiye EFTA ile 1992'de ticari ortaklık anlaşması yapmıştı EFTA da AB ile Avrupa Ekonomik Bölgesi adı altında ticari entegrasyona gitmişti. Tam üye yapılmayan Türkiye, "tam üyelik olmadan GB'ne katılma olamaz, aramızdaki ticari entegrasyonu bu yolla sağlayalım" diyebilirdi. Yanlış değerlendirmeler, bazı lobicilerin gereksiz

gayretleri ve karar mekanizmalarındaki bilgisizlik Türkiye'yi 6 Mart anlaşmasına getirdi. Devlet kurumlarının bazıları uyarıcı raporlar da hazırlamışlardı. En geniş kapsamlı çalışmayı yapan DPT'nin bu çalışmaları siyasiler tarafından göz ardı edildi. Siyasiler burada stratejik bir hata yaptılar. İkazlara rağmen hatalarını görmemekte (hatta saklamakta) direndiler. Böylece Türkiye'yi içinden çıkılması imkansız bir sorunlar yumağının içine ittiler.

Dünyadaki uygulamaları, iktisat teorisi ve uluslar arası ilişkileri inceleyen bir uzman, "tam üyelik olmadan niçin yalnızca GB'ne katılımın olamayacağım" net bir biçimde görebilir.

Türkiye'nin 6 Mart 1995'te imzaladığı belge, çok açık olarak, tek yanlı bir belgedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NDE EKONOMİ - POLİTİKA İLİŞKİSİ

Gümrük Birliği belgesi, vitrine ticareti çıkartarak, mutfakta politikanın yapıldığı ilginç bir belgedir.

6 Mart 1995 anlaşması (kararı) ilk bakışta, "Türkiye ile AB arasında, gümrük sınırları (siyasi sınırlar) içinde sınai mal dolaşımını düzenleyen" bir anlaşma gibi görülüyor. Sanki, Türkiye'yi büyük bir pazarla birleştiren bir karar özelliği "esasmış" gibi değerlendiriliyor. Ancak olay gerçekte böyle değildir. Hukuki ve siyasi bakımlardan, Türkiye'yi, AB üst karar organlarının denetimine sokan noktanın, hakim unsur olduğu, anlaşma metinleri incelenince anlaşılmaktadır.

Türkiye zaten, 1971'de, Topluluğun (AB'nin), tekstil kotaları dışında tüm sınai mallara sıfır gümrük uygulaması ile, ticari yönden bütünleşmeye, tek yanlı olarak geçmişti. O tarihten 1995'in başına kadar, Türkiye'de kademe kademe, AB çıkışlı mallar için gümrüklerin ve fonların bir kısmını indirilmişti. 1995 başı itibarı ile Türkiye'nin AB çıkışlı mallara uyguladığı gümrük, 12 yıllık listeye dahil mallarda %5, 22 yıllık listeye dahil mallarda %10 dolayına indirilmişti. Fonların önemli bir kısmı ya

kalkmış ya da düşük düzeye inmişti. Türkiye'nin, fonlar dahil, AB çıkılı mallara uyguladığı tarife, 1995 yılı başı itibariyle, ortalama olarak (%17) dir. Fonlar bu oranın içindedir ve zaten fonlar lüks tüketim mallarından (lüks otomobil, kozmetik gibi) alınmaktaydı. Sonuç olarak, 1995 yılı başı itibariyle, daha 6 Mart anlaşması imzalanmadan da Türk pazarı ile AB pazarı zaten ticari bütünleşme içindedir. Ancak Türkiye, henüz AB üst kurumlarının karar ve yönlendirmelerine bağlı değildir. Dış ticaret politikasında bağımsızdır, Adalet Divanı'nın içtihatlarını uygulamakla yükümlü değildir.

6 Mart GB anlaşması AB tarafından onaylanınca değişken faktörler nelerdir;

- Sınai mallarda AB zaten sıfır gümrük uyguluyor, yalnızca tekstilde, kotaların yükselmesi veya kısmen zaman içinde kalkması söz konusudur.

- 5 yıl içinde AB'den, toplam olarak 3.2 milyar dolar kredi ağırlıklı bir katkı söz konusudur. Ancak, Türkiye'nin sadece gümrük ve fonlardan yıllık kaybı 4.5 milyar dolardır.

AB zaten, daha sonra, para yardımı yükümlülüğünü yerine getirmedi.

Bu iki kalem ekonomik etki dışında, somut bir etki söz konusu değildir. Buna karşılık, Türkiye'nin, tek yanlı olarak yükümlülük altına girdiği siyasi, hukuki ve ekonomik hususlar söz konusudur. Hadisenin bu boyutları incelendiğinde 6 Mart anlaşmasının Türkiye'ye sağladığı avantajların, Türkiye'ye yüklediği faturadan çok düşük olduğu görülür. Hele faturanın siyasi boyutu göz önüne a-

lındığında, "hiçbir bedel karşılında verilemeyecek unsurları içerdiği" açıkça görülür.

Şimdi bunlar üzerinde duralım ve 6 Mart belgesinin Türkiye bakımından doğurduğu siyasi, hukuki ve ekonomik maliyeti görelim. Türkiye'nin imzaladığı anlaşma, gerçekte,

- Türkiye'nin dış ilişkilerini belirliyor (madde 16, madde52)
- Türkiye'nin çıkaracağı kanunları belirliyor (madde 53, madde54)
- AB Adalet Divanı'nı, TBMM'nin üzerinde bir konuma oturtuyor. (madde 64)

ıv- Türkiye'nin AB dışındaki tüm dünya ülkeleri ile ilişkilerini ipotek altına alıyor.

(16). Madde ile (52).den (64)e kadar olan maddeler dikkatli olarak incelendiğinde bu gerçek net bir biçimde görülür. Avrupa Birliği'nin bugünkü yapısını bilen bir hukukçu, bir iktisatçıyı da yanına alarak bu maddeleri incelediğinde, "6 Mart belgesinin bir vesayet belgesi olduğunu" açık bir biçimde görür. Daha önce de açıkladığımız nedenlerle, TBMM başkanlığının ve siyasi partilerin anlaşma metnini incelemeye alıp değerlendirme yapmaları ve önlem almaları gerekirdi.

Anlaşmada Türkiye'yi Siyasi Olarak, Tek Yanlı Bağlayan Unsurlar Nelerdir?

1)- Türkiye'nin Dış İlişkileri Üzerindeki Etkiler

Türkiye, yer almadığı ve tam üyelerin yürüttüğü AB üst kurumlarının denetimine giriyor. Nasıl giriyor;

a) Türkiye, AB'nin üçüncü ülkelerle bugüne kadar imzalamış olduğu anlaşmalara, 5 yıl içinde uymuş olacak (madde 16). Bu anlaşmalar AB'nin tam üyelerinin, kendi çıkarları doğrultusunda, politik ve ekonomik tercih ve önceliklerine göre imzaladıkları anlaşmalardır.

b) Türkiye, AB'nin, bundan sonra da, üçüncü ülkelerde imzalayacağı bütün tercihli anlaşmalara uyum sağlayacak (değişik maddelerde, Türkiye'nin, AB'nin izleyeceği dış ticaret politikalarına uymasının zorunluluğu belirtiliyor). Demek ki, sadece mevcut anlaşmalar bakımından da Türkiye yükümlülük atındadır. (Madde 55)

c) Anlaşmalar dışında, Türkiye, AB'nin dış ticaret politikalarına uyacak, AB bir ülkeye ticari kısıtlama getirir, ambargo uygularsa Türkiye buna uymak zorunda (örnek; AB Adalet Divanı'nın KKTC'ye 1994'te koyduğu ticaret ambargosu). Madde 64 diyor ki; Adalet Divam'nın malların dolaşımı ile ilgili bir kararı (içtihadı) varsı, Türkiye buna uyar. Bu tür kararlar ticari olmaktan çok siyasi kararlardır. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış ilişkilerinde, hangi ülke ile ne tür ilişkilere gireceği AB üst kurumları tarafından belirlenmiş oluyor.

Bu kararlar bazen, doğrudan doğruya, Türkiye'nin nelere uyacağını gösterir; bazen ise, bu uyum dolaylı bir biçimde empoze edilmiş olur.

d) Türkiye'nin 3. ülkelerle imzalayacağı anlaşmalar, dolaylı bir biçimde, AB politikası içine sokularak ipotek altına alınmış oluyor. Örneğin Türkiye, özel olarak ilişkilerini geliştirmek istediği bir ülke ile (Azerbaycan olsun), bir ticaret anlaşması yapmak istiyor; 6 Mart belgesine göre, Türkiye'nin yapacağı bu anlaşmanın, AB'nin Gümrük Birliği sistemini olumsuz etkilememesi gerekir. Bu ülkeden Türkiye'ye giren sınai mal, AB Gümrük hududunun içine girmiş sayılıyor, çünkü G.Birliği var. Eğer Türkiye, imtiyazlı bir kredi sistemi ile böyle bir ilişkiye girmişse, "Türkiye, GB sistemi içinde rekabeti bozmuş kabul edilir" ve anlaşma engellenir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle yapacağı ticari ve mali anlaşmalar, mutlaka AB Gümrük Birliği sisteminin işleyişini etkiliyorsa, Türkiye Brüksel'e hesap varmak zorundadır (madde 56).

Bu muğlak madde, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle yapacağı ikili ticaret anlaşmalarını "Brüksel'in gözetimi altına" sokmakta ve kısıtlamalar getirmektedir. Böylece "Türkiye, tam üye olmadığı halde, tam üyelerin belirlediği dış ilişkiler şablonuna, bir tam üye yükümlülüğü ile sokulmuş olmaktadır."

Yukarıda belirtilen 4 husus, anlaşma metninde yer alan maddeler göre, Türkiye'nin dış ilişkilerini, AB ipoteği altına sokmaktadır. Dolayısıyla, ticari bir anlaşma metin gibi görülen 6 Mart belgesi, siyasi bir sonuç doğurarak,

Türkiye'nin dış ilişkilenin, Türkiye için yer almadığı AB üst kuruluşları tarafından yönlendirilmesine ortam hazırlamaktadır.

2)- Gümrük Birliği Mevzuatına Uyma Zorunluluğu

Brüksel açısından işin mantığı şudur; Türkiye mademki GB'ne giriyor, o halde, GB ile ilgili olarak çıkarılacak her türlü mevzuata paralel kanunlar çıkararak uymalı, Adalet Divanı'nın içtihatlarını uygulamalı. Bu bakış açısı, tam üyeler için doğrudur. Çünkü onlar, GB ile ilgili olarak çıkarılacak yeni mevzuatı yapan kurumlarda yer alırlar, kendi ülkelerinin görüş ve çıkarlarım korurlar, gereken hallerde veto haklarım da kullanabilirler. Türkiye ise tam üye olmadığı için kendi dışında, tam üyelerin çıkardığı mevzuata paralel mevzuatı yapmak yükümlülüğü altında kalıyor. Burada denebilir ki, olsun varsın, bunlar yararlı mevzuattır, Türkiye de buna uysun. Bu son ifadenin yarısı doğru ise diğer yarısı da tamamen yanlıştır.

Çünkü; bu tür mevzuatı ikiye ayırmak gerekir; a) Piyasanın daha verimli ve iyi çalışması için getirilen mevzuat. Bunlara uymak bir sorun değil, yararı da var. b) İkinci grup mevzuat ise, AB kurumlarının siyasi sosyal mali politikalarının yürütülmesi için GB sistemine getirilen mevzuattır. Sorunlar burada başlıyor. Çünkü AB'nin tam üyelerinin siyasi, sosyal, mali politikaları, örneğin istihdam politikaları, AB tam üyelerinin geneline uygun olabilir ama Türkiye'ninkine ters düşebilir... Türkiye, bunlar

ters düşse bile, GB çarkı içinde olduğu için, bütün bu mevzuata uymak zorundadır. Çünkü bir ucu GB'ne uzanmaktaydı; Türkiye'de GB sistemi içindeki yerini bilmek gerekir. AB içinde GB diye ayrı tüzel kişiliği olan bir kurum yoktur. Kurum AB'dir. GB, AB'nin, bir bütün olarak ve birbirleri ile bağlantılı olarak işleyen çarklarının sadece bir tanesidir. İşte bu nedenle, sadece GB'ne katılma diye bir hadise olamamaktadır. Türkiye örneğinde olduğu gibi, bunu yapay bir biçimde "oldurmaya" çalışmak, dengesiz ve tek yanlı bir montaj hadisesinin doğmasına yol açar. İşin temelindeki sakatlık buradan kaynaklanıyor. Bu nedenle tam üyelik ile GB birlikte yürür. Bu nedenle, AB'ni GB'ne dahil olan ülkeleri, aynı zamanda tam üyedirler. *Tüm üye olacaklar ve karar organlarında yer alacaklar ki, 10 ayrı çarkın, birbirleri ile bağlantılı olarak işlemesini yönlendirebilsinler. Bu teknik mesele anlaşılmadığı sürece, Türkiye'de hiç kimse, GB'ne girişin ne anlam taşıdığını (veya taşımadığını) tam olarak göremez.*

Şimdi gelelim esas meselemize; Türkiye'nin yukarıda açıklanan koşullar altında, GB ile ilgili olarak AB'nin getireceği tüm yeni mevzuata uyum sağlama zorunluluğu şu çelişkili durumu yaratır; "Tam üyeler GB ile ilgili yeni mevzuatı kendi ulusal çıkarlarının bir armonisi olarak getireceklerdir." Bunların bir kısmı Türkiye'nin de çıkarlarına uygun olabilir. Ama diğer bir bölümü de, muhtemelen ters düşebilir. Çünkü, yukarıda da belirtildiği gibi, GB, AB'nin sosyal, siyasal, mali politikaların bir vasıtasıdır; bu politikaları gerçekleştirmek için kullanılan zeminlerden, çarklardan bir tanesidir.

Görülüyor ki, sadece ticari bir bölüm veya çark gibi görülen GB, gerçekte, AB bütünlüğü içinde bir parçadır. "Türkiye için, sadece bu bölüme bağımlılık, sonuçta, AB'nin diğer politikalarına da bağımlılık olmaktadır". O halde Türkiye, AB tarafından yönetilen GB içine girmekle, diğer politikalar bakımından da tam üyelerin denetimine girmiş olmaktır.

GB'nin yeni mevzuatına uyum zorunluluğu, Türkiye'yi, dolaylı olarak AB politikalarına uymaya zorlamış olmaktadır. Bu bakımdan, hadisenin bir ayağı ticari ise, diğer ayağı da siyasidir.

Anlaşma metninin maddeleri incelendiğinde, birçok maddede şu hususun vurgulandığını görüyoruz;

- Esas olan GB'ne uyumdur.
- Türkiye'nin üçüncü ülkelerle yapacağı anlaşmalarda GB esastır.
- Türkiye, GB'nin işleyişini olumsuz etkileyebilecek bir anlaşma yapamaz.
- Türkiye'nin bir iç veya dış uygulaması veya çıkaracağı bir mevzuat GB'ni olumsuz etkilememelidir.

İlk bakışta çok doğal görülen bu ifade ve vurgulamalar, sonuçta Türkiye'nin elinin kolunun bağlanmasına ve pek çok faaliyetin, AB'nin sosyal, politik, mali, ekonomik, ticari hatta askeri politikalarına bağımlı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu politikaları ise, tam üyeler üst organlarda, kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yapmak-

tadırlar. Türkiye'nin bu kararlara katılımı söz konusu değildir, çünkü tam üye değildir.

3)- AB Adalet Divanı'nın TBMM'nin üzerindeki konumu

Adalet Divanı tam üyelerin hakimlerinden meydana gelir ve uluslarüstü AB hukukunun kollayıcısıdır. Hem hukuk düzeni olarak, hem de Divan olarak tam üyelerin çıkarlarının damgalarının vurulduğunu görüyoruz.

Adalet Divanı'nın kararlarına Türkiye, kesinlikle uymak zorundadır. Bu hem, AB hukuk düzeni açısından böyledir, hem de 64. madde, "yumuşak ifadesine rağmen", bu konuda kesin bir hüküm koymaktadır. Tam üyelerin hakim olduğu bir düzen içinde ve hakimlerinin yer aldığı bir Adalet Divanı karşısında Türkiye, "kararlara uymak zorunda olan" bir konumda tutulmuştur. Böyle olabilmesi için;

a) TBMM kararı ile, madde bazında (64. madde) bu yetki devrinin yapılması gerekirdi.

b) Daha da önemlisi, Türkiye'nin tam üye statüsünde bulunması gerekirdi.

Sadece, 1963'te yapılan ve genel nitelikte olan bir anlaşmaya göre, "yetki devri yapılmış kabul edilemez". Çünkü AB'nin diğer üye ülkeleri böyle yapmamışlardır. Türkiye tam üye olmadığı sürece de, Adalet Divanı'nın kararlarına, tartışmasız uymak konumunda bırakılamaz. 6 Mart anlaşmasının metinleri hukukçular tarafından incele-

nip tartışılmaya başlanınca, gerçekler su yüzüne çıkacaktır.

Adalet Divanının 64. maddedeki konumu; GB kanalı ile Türkiye üzerinde siyasi ve hukuki bir yönlendirmenin ve tek taraflı bağımlılığın ortaya çıkmasına neden olan bir pozisyondur. Bu bakımdan, siyasi sonuçları olan bir maddedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar bir gerçeği açık bir biçimde ortaya çıkarmaktadır. Türkiye 6 Mart anlaşması ile bir ticari bölüme dahil edilmemekte, aynı zamanda AB politikalarına da tek yanlı olarak bağımlı hale gelmektedir. Bu nedenle, 6 Mart anlaşmasını bir "vesayet" anlaşması olarak değerlendirmek gerçeklere uygun bir yargıdır. Bu yargı, anlaşmanın maddelerinde açık bir biçimde görülmektedir. Bu gözlem için hukuk ve iktisat bilgisi yanında; AB'nin nasıl işlediğini de bilmek gerekir. Bu bilgiler bir araya gelince, gerçekten "vahim" bir anlaşmanın altına imza atılmış olduğu görülür.

Verilen özel bilgilerin ve değerlendirmelerin sonucunda ise, 6 Mart anlaşmasının şu özelliklere sahip olduğu anlaşılıyor;

a) Kurulan sistem yapay bir sistemdir. AB Türkiye'yi tam üye yapamadığı için böylesine yapay bir sistem düzenlenmiş ve Türkiye AB'ye tek yanlı monte edilmiştir.

b) Türkiye karar organlarında yoktur, ancak gıyabında alman kararları uygulamakla yükümlüdür. Tam üye olmadığı halde onlar gibi yükümlülük altına girmektedir.

c) 6 Mart anlaşmasının kurduğu sistem dengesiz ve tek yanlıdır.

d) Ticari gibi görülen 6 Mart anlaşması, Türkiye aleyhine siyasi sonuçlar doğurmakta ve hem ekonomik hem de siyasi olarak Türkiye'yi AB'ye bağımlı duruma getirmektedir.

Bu özellikler göz önüne alındığında, 6 Mart düzeninin Türkiye'nin ulusal çıkarları ile bağdaştığını söylemek imkansız hale gelmektedir. Sistem, Türkiye'yi AB'ye yakınlaştıran değil, Türkiye'yi tek yanlı olarak AB'ye bağımlı hale getiren bir sistemdir. Zaten Türkiye'den başka bir örnek de bulunmamaktadır.

Ticari gibi görülen, ancak çok ağır siyasi sonuçlar doğuran böle bir yapılanma yerine Türkiye AB ile serbest ticaret anlaşması yapmış olsa, bütün bu sorunlar ortadan kalkar ve "AB ile ticari ve ekonomik yakınlaşma, dengeli ve sorunsuz" sürerdi.

Madde Bazında Bazı Değerlendirmeler

1) Madde 16, Türkiye'nin, "AB'nin üçüncü ülkelerle imzalamış olduğu a) İmtiyazlı ticaret anlaşmaları, b) Otonom rejim düzenlemelerine 5 yıl içinde uymasını zorunlu kılıyor. AB anlaşmaları, politik ve ekonomik tercihleri doğrultusunda yapmış bulunmaktadır. Türkiye bu tercihlere bağlanmış oluyor. Bu anlaşmalar çok sayıdadır ve hangi ülkelerle yapıldığı anlamanın ekine konmuştur. Bunlar arasında Kıbrıs (Kıbrıs Rum Yönetimi) de bulunuyor. 16b madde, analaşmanın diğer maddeleri doğrultusunda yorumlandığında, ileride yapılacak anlaşmalara da Türkiye'nin uyma zorunluluğu doğuyor. Çünkü, "esas

olan, GB rejimi içine giren sınai mallara, Türkiye'nin, bir tam üye gibi, uyma yükümlülüğünün bulunmasıdır."

2) Madde 52/1, Türk mevzuatının AB mevzuatına uyumlu hali getirilmesini öngörüyor. Bu doğaldır. Ancak hemen 52/2'de, GB'nin doğrudan doruya işleyişi ile ilgili alanlar sıralanıyor; ticaret politikası (bu dış ticaret politikasını da kapsıyor), üçüncü ülkelerle imzalanan ve sanayi ürünlerini içeren anlaşmalar (hemen hemen bütün anlaşmalarda sanayi ürünleri bulunur) ve diğerleri sayılıyor. Bu ikisi çok önemli; Çünkü Türkiye "dış ticaret politikasının ve üçüncü ülkelerle imzalayacağı anlaşmaları AB'nin GB sistemine ve dolayısıyla, AB'nin üçüncü ülkelere yönelik politikalarına uydurmak" zorunda kalıyor. Oysa AB'nin dış ticaret politikası ve üçüncü ülkelere yönelik politikası tam üyelerin ulusal çıkarları doğrultusunda ortaya çıkmış ve çıkacak politikalardır. Birçok konuda, Türkiye'nin dış politikası ve dış ilişkileri ile aynı paralelde olmayabilir.

4) AB, Gümrük Birliği ile ilgili yeni bir mevzuat getirirken, Türkiye'nin iç mevzuatında uyum sağlanması (kanun, kararname, yönetmelik) çıkarması için "haber veriyor" (madde 54) Türkiye buna uymakla yükümlü. Çünkü GB sistemi içinde bulunan Türkiye bunu yapmazsa, GB'ni aksatmış, işleyişini bozmuş kabul ediliyor. Peki, bu yeni mevzuat niçin getiriliyor? Tam üyelerin menfaatleri onu gerektirdiği için. Bu yeni getirilen mevzuat, Türkiye'nin çıkarları ile bağdaşmayabilir. Unutulmaması gereken çok önemli nokta şudur: AB'nin Gümrük Birliği politikası AB'nin mali, ekonomik, sosyal,politik (hatta savunma) politikalarının bir uzantısıdır. Bu konularda benimsenen yeni bir politika, GB'nin işletilişine ve

mevzuat değişikliğine de yansır. Dolayısıyla Türkiye, "yalnızca ticari bir çarkın içine tek yanlı olarak sıkıştırılmakla kalmıyor, AB tam üyelerinin sosyal, mali, ekonomik ve siyasi uygulamalarına da dolaylı olarak bağlanmış oluyor".

5) Türkiye, kendi bünyesi içinde mevzuat değişikliği yaparken, bu değişikliğin, kesinlikle GB sistemi üzerinde olumsuz etki yapmaması gerekir (madde 55). Burada, GB sisteminin işleyişi, Türkiye'nin kendi önceliklerinden (ulusal tercihinin) üstündedir. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi, "GB sistemi, yalnızca piyasa ekonomisinin iyi işlemesinde gerekli olan özellikleri kapsamaz, aynı zamanda, tam üyelerin ulusal çıkarlarının gereklerini"de yansıtır. Bunun sonucu olarak, Türkiye, getireceği yeni mevzuat açısından, AB'nin politikasına bağımlı hale gelmiş olur. Burada "kritik nokta", GB sisteminin zamanla, AB tam üyelerinin ulusal çıkarlarının gerektirdiği politikaların ve uygulamaların bir aracı olmasıdır. Eğer Türkiye tam üye olsaydı, o zaman sistem yerli yerine oturacaktı. Sistemdeki dengesizlik ve yapaylık, Türkiye'nin tam üye yapılmamasındandır kaynaklanmaktadır.

6) Madde 56 incelendiğinde, Türkiye'nin önünde sonunda, AB Gümrük Sistemi'ne uyması sonucuna doğurur. GB Ortak Komitesi'nin kararlarında, GB sistemine uyum esas alınmaktadır. Bu da Türkiye'nin kendi getireceği mevzuat değişikliğinin, AB'nin kendi tercihleri doğrultusunda belirlediği GB sistemine bağımlı olmasını gerektirmektedir. Sistem, bu anlayışın üzerine oturtulmuştur.

7) AB Komisyonu, karar alırken Türk uzmanlara da "danışılacaktır". Bu sadece görüş almak nitelindedir ve

nihai karar yine AB organları tarafından verilecektir. Türk tarafı, sadece "danışma sistemi içinde" devreye sokuluyor. Bu durum, tam üye yapılmamanın ortaya koymuş olduğu "dengesiz yapının" tipik bir göstergesidir. Bu dengesiz yapıdan dolayı, Türkiye'den başka, yalnızca GB sistemine dahil olmak isteyen başka bir ülke yoktur ve olacağını da sanmıyoruz. 57. ve 58. maddelerden çıkan sonuç budur.

8) Madde 61'de, Katma Protokol'ün 60. maddesindeki koruma tedbirlerinin geçerliliği belirtiliyor. Ancak hemen madde 62'de, alınan koruma tedbirinde, "GB'ne en az zarar veren önleme öncelik verilecektir"diyor. Koruma tedbiri alırken, karşı tarafın menfaatinin zarar görmemesi –GB'nin işlemesinin önceliği bakımından- esas alınıyor. Karşı tarafı zarar görüyorsa (ki mutlaka zarar görür), "dengeleyici önlemler" alabilecektir. Bu durumda Türkiye, Katma Protokoldeki 60. maddeye dayanarak koruma önlemi alacaksa: A) Bu önlem, GB'nin işleyişine olumsuz etki etmemelidir. Bu çok zor bir iş: olumsuz etkileyen bir yön mutlaka bulunabilir. B) AB tarafı, dengeleyici karşı önlem alabilecektir. Bu karşı önlem, mutlaka Türkiye'ye bir maliyet getirir. Bu durumda koruma mekanizması, geçerliliğini ve etkinliğini büyük ölçüde kaybetmektedir.

9) Türkiye, AB Adalet Divanı'nın kararlarına (içtihatlarına) uymakla yükümlüdür (64 madde). Bu divan tam üyelerin hakimlerinden oluşur ve uluslarüstü kabul edilen AB hukukunu korumakla görevlendirilmiştir. Hakemlik müessesesinin dışında kalan konularda ortaya çıkan ihtilaflarda Divan'ın bu statüsü, 6 Mart 1995'te imzalanan Ortak Konseyi kararı ile kabul edildi. T.C. Dışişleri Bakanının imzaladığı ortaklık konseyi kararı ile Adalet Diva-

nı'na "TBMM'nin üzerinde hukuki statü" tanınmış oluyor. Diğer AB üyeleri de bunu kabul etmişlerdir. Ancak, onlar tam üyedirler ve Adalet Divanı'ndan hakimleri bulunur. Ayrıca bu yetki devrini, referandum veya Parlamento kararı ile yapmışlardır.

6 Mart Belgesinin Türkiye Üzerindeki Etkileri Nasıl İncelenmeli?

6 Mart 1995 anlaşması, eğer "normal bir gümrük birliğine, Türkiye'nin eşit üye statüsünde katılımına olanak veren bir anlaşma olsaydı" o zaman yapılacak ekonomik tahliller ve varılan sonuçlar oldukça farklı olurdu. Normal bir gümrük birliği derken kastedilen şudur: Eğer AB Ülkeleri (15 üye), "sadece, aralarında gümrük duvarlarını kaldırmış ve dış dünyaya karşı orak bir gümrük tarifesi uygulayan" bir yapı içinde olsaydı ve Türkiye de, 16. üye olarak bu birliğe katılsaydı, Türk ekonomisi üzerindeki etkiler,

a) bir defa, büyük Pazar içinde bulunmanın sağlayacağı ekonomik avantajlar ele alınarak değerlendirme yapılardı;

b) İkinci olarak da Türk ekonomisinde, özellikle sanayi ve hizmet sektörlerinin büyük Pazar içindeki rekabet koşulları değerlendirilir ve bu koşulların üretim, ihracat, büyüme, yatırımlar, istihdam ve gelir bölüşümü üzerindeki etkileri incelenerek bir sonuca varılırdı, (a) ve (b) şıkları arasında da zaten etkileşim (ilişki) bulunmaktadır.

c) Gümrük Birliği'ne katılımın (normal bir üye gibi katılımın), Türk ekonomisi üzerindeki; (ticaret yaratıcı etkisi,) ticareti (dış) saptırıcı etkisi incelenir ve bunların makro etkileri (refah etkisi) ortaya konarak değerlendirmeler yapılırdı.

Ancak, 6 Mart anlaşması için yukarıdaki analiz yöntemini kullanarak bir sonuca varılamaz. Bunun açık nedenleri ise şunlardır;

a) AB bir gümrük birliği değildir. AB, kendine özgü bir konfederasyon olma yolunda ilerleyen, "geleceğin Avrupa Konfederasyonu'dur". Parlamentosu, Bakanlar Kurulu, Komisyonu (yönetim kurumu) ve Adalet Divanı ile siyasi, hukuki, askeri (BAB-AGSK) sosyal mali ve ticari bir yapılanmadır. Bu konfederasyonun, "Gümrük Birliği" diye adlandırılan ayrı bir ünitesi yoktur. Konfederasyona, ancak tam üye olarak girilir ve tam üye olunduğu zaman da; diğer mekanizmalarla birlikte ticari mekanizma (gümrük birliği) içinde yer alınmış olur.

b) Siyasi, sosyal, askeri, mali ve ticari katlardan oluşan bu kendine özgü konfederasyonun bu bölmeleri birbirlerinden bağımsız değildir. Ticari bölümü ile diğer bölümler arasında karşılıklı bağlar vardır (örnek; AB dış politikası, ticari bölmeye, yani gümrük birliğine yansır.) veya aksi yönde, "bir ülke ile politik sorun çıkarsa, dış ticaret politikasını da buna göre yönlendirerek ticari bölmedeki araçlardan yararlanır" (örnek; ticaret ambargosu, veya ithalatta miktar kısıtlaması).

AB'nin normal bir gümrük birliğinden çok farklı olan bu yapısı karşısında; "Türkiye'nin, AB'nin sadece bir

bölmesi olan ticari çarkına (gümrük birliğine) dahil edilmesinin Türk ekonomisi üzerindeki etkileri" nasıl tahlil edilecektir? Bu durumda, Türkiye'nin sadece gümrük birliği niteliği taşıyan bir kuruluşa girmesinde olduğu gibi bir analiz yöntemi uygulanamaz. Eğer AB, yalnızca bir gümrük birliği kuruluşu olsaydı, o zaman, yukarıda belirttiğimiz gibi, büyük Pazar içinde bulunmanın etkileri ticaret yaratma ve değiştirme etkileri incelenirdi.

Ancak AB'nin çatısı gözönüne alındığında, "Türkiye'nin, AB'nin yalnızca ticari çarkının içine dahil edilmesinin Türk ekonomisi üzerindeki etkilerini" anlayabilmek için, aşağıdaki başlıkların incelenmesi gerekir:

1) AB'nin dış ticaret politikasına, Türkiye'nin tek yanlı bağımlı olmasının Türk ekonomisi üzerindeki etkileri nelerdir?

2) AB'nin mali, ekonomik ve ticari politikalarına tek yanlı bağımlı olmanın Türkiye üzerindeki etkileri nelerdir? (ticari mekanizmaya bağımlılık diğerlerine de bağımlı yapar.)

3) AB tercihleri doğrultusunda, Türkiye'nin içinde yer almadığı kurumların (Türkiye tam üye değil) belirlediği ve ileride belirleyeceği ekonomik ve ticari mevzuata Türkiye'nin uymak zorunda bulunmasının, Türk ekonomisi üzerindeki etkileri nelerdir?

4) Türkiye'nin içinde bulunmadığı AB, Adalet Divam'nın ticari meselelerdeki kararlarına Türkiye'nin uymak zorunda olmasının, Türk ekonomisi üzerindeki etkileri nelerdir?

5) Sorunlar yüzünden Türkiye yarın, 6 Mart 1995 anlaşmasına uymadığı takdirde, bunun Türk ekonomisi üzerindeki etkisi ne olur?

Yukarıda belirtilen etkilere, daha başkaları da eklenebilir. Ancak (5) kalem inceleme konusu bile, meselenin ne kadar zor ve karmaşık olduğunu gösteriyor. *Bu zorluk, AB'nin kendi iç mekanizmalarının bozukluğundan kaynaklanmıyor. Kaynağı, "Türkiye'nin, büyük bir sistemin, sadece bir bölmesine bağlanmasından" kaynaklanmaktadır. Türkiye AB içinde, diğer üyeler statüsünde (tam üye olarak) yer almış olsa idi; o takdirde; "AB'nin tek yanlı yönlendirmesi veya Türkiye'nin tek yanlı bağımlılığı ifadeleri ortadan kalkacak", inceleme konuları ekonomi ve siyaset mantığının (ve biliminin) kuralları içinde daha net değerlendirilebilecekti.*

Ancak 6 Mart 1995 anlaşması öylesine büyük dengesizlikler ve çelişkileri içermektedir ki, böyle bir belgenin mantığı (veya mantıksızlığı) içinde iktisadi bir tahlil yapmak da zorlaşmaktadır. *Ancak net olan ve kolay görülen çok önemli bir nokta vardır; "diğer üyeler statüsünde olmayan (tam üye olmayan) bir ülke, sistemin sadece bir bölmesine monte edilirse, sistemin bütün tarafından (AB üst kurumları tarafından) yönlendirilen ve idare edilen bir ülke konumuna düşer"*

Zaten AB'de sadece gümrük birliğine dahil olma diye bir mekanizma (sınıflama) bulunmamaktadır. Bundan dolayı, Türkiye benzeri ilişki kuran başka bir ülke bulunmuyor ve yarın da bulunmayacaktır.

O zaman 6 Mart anlaşmasının Türk ekonomisi üzerindeki etkileri derken,aslında sorduğumuz soru şudur; "Türk ekonomisi AB tarafından idare edilen bir ekonomi olunca, bunun etkileri nasıl olacaktır?" Doğal olarak, soruna sadece ekonomik meseleler içinde bırakmamak gerekir. Daha gerçekçi olmak için soruyu şu şekilde değiştirmek daha uygun olur.

"Eğer Türkiye, AB'nin kendi politik, sosyal, ekonomik ve askeri tercihleri doğrultusunda AB tarafından idare edilirse, bunun Türkiye üzerindeki etkileri nelerdir?"

bu soru, 6 Mart 1995 anlaşmasının içerdiği maddeleri çok daha iyi ortaya koymaktadır. AB'nin yapısını iyi bilen, iyi bir hukuk ve iktisat bilgisi olan biri (veya birileri) anlaşmada var olan maddeleri önyargısız olarak inceledikleri takdirde varılacak sonuç budur.

6 Mart anlaşmasının Türkiye üzerindeki etkileri yukarıda sorulan sorunun karşılıkları araştırılarak bulunabilirdi. Ancak bu konular o yıllarda hiç ele alınmadı.

eskikitaplarim.com

ALTINCI BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ İMZALANIRKEN İŞİN PERDE ARKASI

1995 belgesinin imzalanması öncesinde "dramatik gelişmeler" oldu. Meseleyi daha iyi görebilmek için daha önceki yıllara göz atmamız gerekiyor.

1989 yılında, Türkiye'nin 1987'de yaptığı tam üyelik başvurusu Brüksel tarafından nazikçe reddedilmişti. Türkiye'nin reddedileceği 1987'de, Ankara tam üyelik başvurusu hazırlıklarını yaparken belli idi. Çünkü AB ilgilileri Ankara'ya gelip, Turgut Özal'dan başvuruyu yapmaması için "ricada" bulunmuşlardı. Ama Özel nedense, Ankara'nın reddedileceğini bile bile başvurmuştu.

Ben bu gerçeği, o yıllarda, "tesadüfen" öğrendim. GAP'ta (Urfa'da) bir uluslararası seminere katılmak için Ankara üzerinden Urfa'ya gidiyordum. Kaldığım otelde Dr. Eberhand Rhein'e rastladım. O tarihlerde, AB'nin Akdeniz ülkelerinden sorunlu bir üst düzey bürokratik idi. Kendisini önceden tanıyordum. Oturup konuştuk; bana, "Brüksel'in karşı yönde isteğine rağmen, Özal'ın tam üye-

lik başvurusunu yaptığını" Dr. Rhein söyledi. Çünkü Özal ile kendisi görüşmüştü.

Ankara Brüksel tarafında geri çevrilince, Turgut Özal çok kısa bir süre sonra basma şu açıklamayı yaptı; "Türkiye AB'ye alınmasa da Gümrük Birliği'ne gireceğiz".

Başbakanın bu açıklaması gazete manşetlerinde yer aldı. Bir akademisyen olarak 1969'dan beri bu konuların içinde idim. Başbakanın açıklaması mantık dışı idi. AB (AT) deki sisteme göre, bir ülke önce tam üye olur, sonra da yavaş yavaş, gümrük birliği sistemine giren, AB (AT) içindeki bütün çarklara zaman içinde uyum sağlardı. Örneğin, Yunanistan 1981'de tam üye olmuştu, bu ülkenin AB (AT) gümrük sistemine tam uyumu yıllar almıştı. Mantık çok basitti; bir ülke üye olarak yükümlülük altına giriyorsa, önce bir tam üye sıfatı ile karar organlarında yer almalı idi. O tarihe kadar (1989) AET 6'dan 12 üyeye çıkarken, yeni giren ülkeler hep bu süreci geçirmişlerdi. İngiltere, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya ve Portekiz bu süreci, "yükümlülükleri ve yetkileri arasında denge kurularak" yaşamışlardı.

Şimdi ise Ankara'daki "tek adam konumundaki Turgut Özal", AB (AT) sisteminde ve gelişme sürecinde bulunmayan bir talepte bulunuyordu. At ile arabanın yeri değişiyordu.

Özal'ın istediği, Türkiye'nin aleyhine idi. Çünkü Türkiye, "dışarıdaki bir ülke olarak, tek yanlı yükümlülük altına girecekti". O tarihlerde bu mekanizmaları Ankara'da bilen insan sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi.

Özal'ın gazetelerde çıkan açıklamalarından, insanlar, "Türkiye'nin bir yerlere gireceğini" sanıyorlardı.

Başbakanın bu açıklamasına tepki bile gelmedi. Bürokrasiden gelemezdi, çünkü o tek adam konumunda idi. Muhalefet de hiç tepki vermedi. Olayın farkında bile değillerdi.

Başbakanın açıklamasından bir-iki gün sonra kendisi ile ISO'nun kokteylinde karşılaştım. Yanma gidip, "sayın Özal, gazetelerde çıkan açıklamanız AB (AT) sistemine uymuyor, Türkiye tek yanlı yükümlülükler altına giriyor, çünkü Türkiye AB üyesi değil, bu nasıl olur" diye sordum. Bana, "olacak göreceksin" gibisinden bir yanıt verdi.

Kokteylde, tanıdığım bazı bakanlara konuyu açtım, onlar meseleyi pek bilmiyorlardı. Konu, ayrıntılı bir biçimde tartışılmadan, tamamen başbakanın şahsi inisiyatifi ile ortaya konmuştu. Şaşırdım kaldım.

Bunları, Türkiye'yi 1995 tek yanlı bağlantısına götüren gelişmelerin, "nasıl ve hangi koşullar altında başlatıldığını" Türk kamuoyunun önüne sermek için açıklıyorum. Koskoca Türkiye Cumhuriyeti, dış ilişkilerinde ve iç dengelerinde çok önemli sonuçlar doğuracak olan bir gelişme sürecinin içine, "bir kişinin değerlendirmesi sonucu" itilmiş oluyordu.

Ortaklık Konseyi Görüşmeleri ve Çelişkiler

Cem Duna, Özal tarafından Brüksel'e, gümrük birliğini gerçekleştirmek üzere gönderiliyordu. Görevi; Ö-

zal'ın belirlediği çizgide AB ile gümrük birliğini sağlamaktı.

1992-1994 dönemin, gümrük birliğinin koşullarının belirlenmesi çalışmaları ile geçti. Cem Duna Brüksel'de müzakereleri yürütürken, Brüksel'den çıkan bazı haberler ile Ankara'da bazı kamu kuruluşlarının yaptıkları değerlendirmeler çelişiyordu.

- Cem Duna, her ne pahasına olursa olsun gümrük birliğini gerçekleştirmek için Brüksel'de AB ile müzakereleri yürütüyordu.

- ANKA Ajansı'nda (Ankara), 1992 ve 1993 yıllarında, Brüksel çıkışlı şu haberler geçildi; "Türkiye AB'nin dış ticaret politikasına uymayı kabul etti". AB dışındaki Türkiye, AB tam üyelerinin belirlediği AB dış ticaret politikasına uymayı kabul etmişti.

- Aynı tarihlerde Ankara'da Devlet Planlama Teşkilatı, hizmete özel ama üniversitelere de gönderilen bir rapor hazırlamıştı. Bu rapora göre, "Türkiye AB'nin dışında iken, AB'nin dış ticaret politikasını benimsemekle yükümlü olması, Türkiye'nin ulusal çıkarları ile bağdaşmıyordu.

- Ben bu çelişkiyi, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin 1993 yılında Sheraton Oteli'nde yaptığı panelde dile getirdim. Yanımdaki konuşmacı İ.K.V. başkanı Jak Kamhi idi. Hatta kendisine sordum, "siz İ.K.V. başkanısınız, isterseniz bu çelişkiyi siz ortaya koyun" dedim. Jak Kamhi bu konuya girmek istemeyince, ben açıkladım, ve oldukça ağır bir konuşma yaptım.

Devletin iki kurumu arasında, siyah ile beyaz kadar farklı iki tutum ve görüş vardı; Cem Duna'nm Ankara temsilcisi olarak yürüttüğü "misyon" Turgut Özal'ın 1989'da düğmeye bastığı misyondu.ve kendisi, Türkiye'nin dış ticaret politikasının, Ankara dışında, Brüksel tarafından belirlenmesinde sakınca görmüyordu. DPT ise, bunun ulusal çıkarlar ile bağdaşmadığını, yazılı olarak ortaya koyuyordu. DPT haklı idi.

Dünya'da hangi uygar ülke, kendi dış ticaret politikasının, bir başka ülke veya ülkeler grubu tarafından belirlenmesini kabul edebilirdi.

- 1992'de Ankara'da Demirel Hükümeti vardı, Turgut Özal Cumhurbaşkanı, Tansu Çiller ise ekonomiden sorumlu devlet bakanı idi.

1992-1994 döneminde Brüksel'de, Türkiye'nin 1995'te gümrük birliğine katılımı ile ilgili görüşmeler yürütülürken, Ankara Hükümetleri (Demirel ve Çiller Hükümetleri), müzakerelerin içeriği ile fazla ilgilenmediler. Bu müzakerelerin, AB'nin istediği biçimde gelişmesinde iki faktör etkili oldu;

a) Demirel ve Tansu Çiller Hükümetlerinin, "AB'ye giriyoruz, AB ile bütünleşiyoruz" havasını kamuoyunda kullanıp, işin vahametini gözardı etmeleri.

b) Büyük sermayenin belirli bir bölümünün, "bilinçli bir biçimde Türkiye'yi AB himayesine sokmak için özel bir çaba harcamaları"

Yazılı basın yanında artık özel Televizyonlar da bu büyük sermaye kesiminin denetiminde idi. "Treni kaçırmayalım bir-iki yıl içinde AB'ye girmiş olacağız" manşet-

leri ile kamuoyunu inanılmaz bir biçimde yönlendirdiler. Yanlış yönlendirdiler dersek daha doğru olur.

Türkiye'nin AB'ye tek yanlı bağlanmak, vesayet altında bir ülke konumuna getirilmesini,

- Batılılaşma,
- Atatürkçülük,
- Uygar dünya ile bütünleşme, sloganları ile süslediler.

İmza Öncesi Kritik Gelişmeler

AB çevreleri Türkiye'nin, daha doğrusu Ankara'mn zaafını görmüştü;

- Hükümet, bu tek yanlı bağlanmayı, kendi için politik bir zafer gibi kamuoyuna sunmuştu. Karşılığı ne olursa olsun Gümrük Birliği'ne girilecek diye kendini bağlamıştı.
- Büyük sermeyenin bir bölümü, tamamen AB'nin yanında, Türkiye'nin tek yanlı bağlanmasına destek veriyordu.
- Büyük sermayenin denetimindeki medya ise AB'nin Türkiye'deki dördüncü kuvveti gibi bir misyon üslenmişti.

Siyasiler, iş çevrelerinin çoğunluğu, medya, "her ne pahasına olursa olsun gümrük birliğine girmeliyiz" kampanyasını sürdürüyorlardı. Türkiye bir bakıma, kendi elini-kolunu bağlamış, AB'nin bütün koşullarını kabule hazır hale gelmişti.

AB'nin Ankara temsilcisi aynen şunu söyledi; "AB'nin Türkiye'ye verebileceği ancak bu kadar". Aslında AB Türkiye'ye hiçbir şey vermiyordu. Veren Türkiye idi. Çünkü anlaşma, "tek yanlı bir anlaşmaydı".

Buna rağmen Brüksel Atina ile birlikte, daha da fazlasını istedi. Brüksel ve Atina anlaştılar, konu Kıbrıs'tı. AB, 1993'ten beri adayı Türkiye'den koparıp birlik içine almak istiyordu. Zaten 1993'teki Brüksel açıklamasında, "Kıbrıs konusunun 1995'te gündeme getirileceği" açıklanmıştı. AB ve Atina "ikinci bir kâr" peşindeydiler.

Kasım 1994'te Atina, "Türkiye ile imzalanacak Gümrük Birliği belgesini veto edeceğini" açıkladı. Atina'nın (ve AB'nin) istedikleri, "Türkiye'nin, AB'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti) ile tam üyelik görüşmelerine evet demesi idi.

2 Şubat 1995'te Türkiye'nin dışişleri bakanı (Murat Karayalçın), Yunanlı bakan ve Troika (önceki, o anki ve gelecek olan AB dönem başkanları) Londra'da beşli bir toplantı yaptılar. Pazarlık burada başladı.

24 Şubat 1995'te AB Komisyon Başkanı "Başkanlık Bildirgesi" başlığı ile resmi bir açıklama yaptı. Bu açıklamada " Kıbrıs Cumhuriyeti ile en kısa zamanda tam üyelik görüşmelerine geçileceği" belirtiliyordu.

Birkaç gün sonra (6 Mart'ta) Gümrük Birliği belgesi imzalanacaktı. İmza öncesi Brüksel, koşulunu açıklamıştı. Bu koşul çerçevesinde 6 Mart belgesi imzalanacaktı. Yani Ankara hükümetine "dolaylı yoldan evet dedirtiliyordu".

Sait Halim Paşa'da Öğle Yemeği

O günlerde gazetelere sürekli uyarı yazıları yazıyor, çıkabildiğim televizyon kanallarında konuşuyordum: Hem Gümrük Birliği belgesinin tek yanlılığına karşı çıkıyor, hem de, Kıbrıs konusunda "gizli ödün verildiğini" açık açık yayınlıyordum.

24 Şubat 1995'te başbakanlık özel kalem müdürü telefon etti. Başbakan Tansu Çiller ve Murat Karayalçın 25 Şubat'ta öğleyin benimle görüşmek istiyorlardı. Konu nedir diye sordum, bilmediğini söyledi. Bu konuyu tahmin ediyordum. Yazılarım çok ağırdı, hükümeti açıkça suçluyordum.

Sait Halim Paşa Yallısı'nda 25 Şubat'ta üçümüz yemek yedik. Başbakana ve dışişleri bakanına iki konuyu anlattım. Bunlar:

a) Gümrük Birliği belgesinde 15-16 tane madde var ki bunar kabul edilebilir şeyler değil, Türkiye tek yanlı bağlamyor dedim.

b) Kıbrıs konusunda, bir gün önce Brüksel'den yapılan açıklamanın, 6 Mart belgesin ve Yunan vetosunun kaldırılmasına karşılık, Türkiye'nin önüne konan bir koşul olduğunu anlattım.

Başbakan ve dışişleri bakanı, birkaç gün sonra, 6 Mart'ta, imzalanacak olan belgenin, "medyada yaratılan zaferinin sarhoşluğu" içindeydiler. Söylediklerimi anlamak istemiyorlardı. Tansu Çiller hiç konuşmadı, sadece dinledi. Murat Karayalçın biraz konuşmaya çalıştı ama söyleyecek fazla bir şeyi zaten yoktu.

Bir buçuk saatlik yemek sonunda Tansu Çiller bana, "artık hiçbir şey yapamayız, belge tamamlandı, 6 Mart'ta imzalayacağız" dedi.

Beni neden davet edip dinlemişlerdi, bunu bir türlü anlayamadım. 1989'da Turgut Özal'ın tamamen kendi şahsi inisiyatifi ile düğmeye bastığı bir gelişmenin, nasıl noktalanmakta olduğunun acısını içimde hissettim. O sıralar günlerce uykusuz kaldığımı, gelişmeler karşısında büyük rahatsızlık duyduğumu çok iyi hatırlıyorum.

Türkiye'yi siyasi ve ekonomik olarak ipotek altına alacak "bir hareket", nasıl başlatılmış, nasıl geliştirilmiş ve nasıl noktalanmıştı. Koskoca Türkiye Cumhuriyeti, kolay kolay içinden çıkamayacağı bir kıskacın içine böyle sokulmuştu.

Operasyondaki Diğer Taraf...

6 Mart 1995 öncesi 4 ay ile 6 Mart'ı izleyen aylar, Türkiye'nin tarihinde, "fark ettirilmeden gerçekleşen çok önemli olaylar" olarak tarihe geçecektir. Bu oyunda,

- Sahneye konan ve yönetilen bir oyun,
- Farkında olarak veya anlamazlıktan gelerek "idare edenler",
- Bilinçsizlikten ne yaptığını bilmeden yanlış tarafta yer alanlar,
- Umursamayıp arkasını dönenler oynadılar ve seyrettiler.

Oyunu 1992'den itibaren Brüksel yönetti. Ancak Brüksel'in bu yönetimine Ankara'da bazı siyasiler ile büyük sermayenin bir kısmı destek verdi.

- 1992'de işbaşına gelen hükümet, Özal'ın başlattığı senaryoyu aynen sürdürdü. Bu nedir, düzeltilmesi gerekenler nelerdir diye hiç düşünmedi. Miras aldığı sakatlığı, bu yerlere taşıdı.

- Muhalefet partileri olayı ciddiye almadılar, kapsamlı ve esasa dayalı eleştiri gelmedi.

- Büyük sermayenin bir bölümü, işi Brüksel ile birlikte yürüttü.

-Bürokrasi, Özal döneminin kötü geleneğini sürdürdü. Yanlışları görenler, "korkudan seslerini çıkaramadılar". Karşılarında sadece siyasal parti patronları yoktu; Büyük sermaye ve medya da bürokrasiyi sindirmişti.

- Üniversiteler ve entelecansiya ya ilgisiz kaldı, ya da olayı, yanlış bir açıdan görerek Brüksel'in ekmeğine yağ sürdü.

-İşçi sendikaları, kendi sonlarının hazırlandığının farkında değillerdi. Genellikle hükümete (ve Brüksel'e) yardımcı oldular. Açık bir itirafı, 2000 yılı ortalarında Odakule'de yapılan bir panelde DİSK başkanı bana "haklıydınız" hocam diyerek ortaya koydu.

Türkiye elden gidiyordu ve,.. ya kimse farkında değildi, ya da görmek istemiyorlardı. Olayın teknik ve karmaşık oluşu, işleri büsbütün zorlaştırıyordu.

Trajikomik Olaylar

6 Mart 1995 öncesinde Bülent Ecevit basına şu açıklamayı yapıyordu: imzalanacak belgeyi Tigrel'den istedim, gizli olduğu için veremeyeceğini söyledi. Belge Brüksel'de en az 200 kişinin elinde idi. Bana da faks ile geçmişlerdi. Bunun gizliliği falan yoktu. Sadece, herkesin eline geçerse kamuoyunda "işin ayrıntıları tartışılır" ve belgenin bir vesayet belgesi ortaya çıkar diye korkuluyordu. Sadece, "yetkililerin söyledikleri ile yetinilmeliydi", medyanın manşetleri yeterli olmalı idi.

6 Mart belgesi saklandı, imzadan önce tartışılmadı. TBMM tartışamadı, siyasal partiler, üniversiteler tartışamadı. Nasıl bir belge imzalandığını, işin gerçek yüzünü 550 milletvekilinden 10-15'i biliyordu. Bir kısmı sustu, bir kısmı da konuşturulmadı. Hükümetteki bakanlar bile, bir iki tanesi hariç, işin ayrıntılarını bilmiyorlardı.

Hükümet ve bazı büyük sermaye çevreleri tarafından bilinmesi istenen şey, "sadece medyada atılan slogandı". Yanlış bir rüzgar estirilmiş ve bu rüzgara karşı çıkılmasına izin verilmemişti.

Ben bir bildiri hazırladım; bildiride Gümrük Birliği belgesinin Türkiye'yi nasıl tek yanlı bağladığını, Türkiye'nin ulusal çıkarları ile taban taban zıt olduğunu özetledim. Belki üniversite öğretim üyelerinden herkese ulaşamamıştım ama, 49 imza da çok az sayılırdı!

6 Mart'ın hemen ertesinde I.K.V. başkanı Sedat Aloğlu ilginç bir açıklama yapıyordu: "Belge artık imzalanmıştır, bundan sonra tartışmanın anlamı yok, biz artık

yapmamız gerekenleri yapalım, belgeye uyum sağlamaya çalışalım" diyordu.

Nisan 1995'te Mesut Yılmaz, belge hakkındaki görüşlerimi dinlemek için beni Ankara'ya davet etti. Kendisi muhalefet partisinin lideriydi. Kendisine 1.5 saat anlattım. Edindiğim izlenim şu oldu;

a) Hükümet AB ile iyi pazarlık edemedi, büyük ödün verdi,

b) Bazı maddelerin değiştirilmesi gerekiyor.

Bülent Ecevit de 1997'de Kadıköy seçim konuşmasında, "belgenin tek yanlı bir belge olduğunu, iktidara geldiklerinde mutlaka değiştirileceğini" net bir biçimde basma açıklıyordu.

Hikmet Çetin'in TBMM başkanlığı döneminde TBMM'de, "Türkiye'nin AB ile ilişkilerini araştırma komisyonu" kuruldu. Çok sevinmiştim. Birçok uzman gibi ben de TBMM'de ilgili komisyona görüşlerimi sundum.

Belgedeki yanlışların Meclis'e sunulacağını umuyordum. Komisyon başkanı Sümer Oral komisyonun hazırladığı belgeyi sunarken, " bu rapor, Türkiye'nin Gümrük Birliği belgesine nasıl uyum sağlayacağını araştırmak için kuruldu" dedi. Dağ fare doğurmamıştı.

Bütün bu trajikomik olayların gerisinde, "buzdağının suyun altında bulunan kısmında" yatan gerçek şu idi;

- Türkiye'de birileri, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal olarak Avrupa Birliği'nin himayesi altına girmesini istiyorlardı. Ankara yerine Brüksel'i tercih etmişlerdi. Bunların, kendi çıkarları bakımından da çok sağlam ge-

rekçeleri vardı. Ama bu gerekçeler, Türkiye'nin ulusal çıkarları ile bağdaşmıyordu.

Bu uyuşmazlık, 1995-2000 yılları arasında Türkiye ile AB arasmda çıkan sorunlarda açık olarak görüldü.

eskikitaplarim.com

YEDİNCİ BÖLÜM

1995-2000 ARASINDA TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ

1. 1995-2000 Arasında Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri

Daha önceki bölümlerde açıklandığı gibi, 1.1.1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği anlaşması (belgesi) ile Türkiye önemli yükümlülükler altına girmişti. AB ise sadece para yardımı (kredi) konusunda, 3.2 milyar dolar tutarında bir yardım yapacaktı. Yardım 1996'dan itibaren adım adım işletilecekti.

Ancak AB bu yükümlülüğünü yerine getirmedi. Gerekçe, Yunanistan'ın bu yardımı, "veto etmesi" idi. Türkiye ile AB aralarında bir belge imzalıyorlar. Türkiye A'dan Z'ye, üstüne düşen çok ağır yükümlülükleri yerine getirmeye başlıyor. AB ise, "benim sistemim böyle, bir ülkeye (Türkiye'ye) yardım yapmak için tam üyelerin mutabakatı gerekiyor, ben bu mutabakatı sağlayamadım, kusura bakma" diyor.

Demek ki yapılan anlaşma, "iki eşit taraf arasında yapılmamış, birisi uluslarüstü yapıda kurumların oluştur-

duğu bir grup (AB)". Sistem tek yanlı çalışıyor, taahhüt edilen yardım verilmiyor, verilmesi, Yunanistan'a Ankara'nın ödün vermesi için bir baskı aracı olarak kullanılıyor.

Ancak sistemin böyle çalışacağı, AB'nin yapısını bilenler için ve 64 maddelik Gümrük Birliği belgesini gerçekçi gözle okuyabilenler için 6 Mart 1995'te biliniyordu. Beklenen yardım gelmedi.

6 Mart 1995'te Ankara Hükümeti şu beklentiler içinde idi ve bunu kamuoyuna açıkladı.

- Türkiye'nin AB'ye ihracatı patlayacak
- AB'den Türkiye'ye yatırım için sermaye akacak
- 'AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı imtiyazlı (otunum) ticaret anlaşmalarından Türkiye'de yararlanacak
- Ve büyük para yardımı gelecek.

Beklenenlerin Tersi Oluyor

Bütün bu ekonomik beklentilerin tersi ortaya çıkıyordu. Konuyu yakından bilenler için bu bir terslik değil, aksine doğal bir sonuçtu.

Teker, teker ele alıp inceleyelim.

1) İhracat değil, ithalat patlama gösterdi.

Türkiye pazarını, imalat sanayii dalında, AB'ye kayıtsız şartsız sıfır gümrükle açtığı için, 1996'dan başlayarak Türkiye'nin AB ile dış ticaret açığı hızla büyümeye

başladı. Son yılların ortalamasına bakıldığında, AB ile dış ticarette açık, yıllık (10) milyar dolara ulaştı.

Türk pazarı birden bire, AB'nin dünyadaki 6. büyük pazarı oluverdi. Gıdadan giyime, otomobilden kozmetiğe bütün AB malları Türk pazarını doldurdu. Bugün (2001) cari işlemler açığının 10 milyar doları bulmasında en büyük etken 1995 gümrük birliği belgesidir.

Türkiye'deki sanayiciler,

- ya AB firmalarına avantaj sağlayacak biçimde ortaklıklar kurmaya başladılar,

- ya da AB firmalarının Türkiye'deki temsilcileri olarak "ithalatçı" oldular.

Bu arada AB ticari firmaları da Türkiye'deki ticari sistemin içine yerleşmeye başladılar. Yarın, AB kökenli "Türkiyeli" firmalar olarak, ithalattı da onlar yapacaklar.

Birkaç yıl içinde bütün AB büyük satış mağazalarının Türkiye'ye yerleşmeye başladıklarını gördük. Bugün Türk imalat sanayii büyük bir kriz yaşıyorsa, bunda en büyük etken, 1996-2000 dönemi arasında Türk pazarının AB'ye tamamen açılmasıdır.

Buna karşılık Türkiye'nin AB'ye ihracatı artmamaktadır. Zaten AB'ye ihracatın (%65)ini tekstil sektörü oluşturuyor. 1995'te anlaşma yapılırken, Türk tekstil sektörünün AB'ye ihracatında patlama bekleyenler yanıldılar. Çünkü AB tekstilini yeni tam üye yapacağı, eski Doğu Avrupa ülkelerinden ve özel ilişki kurduğu, Çin, Hindistan gibi ülkelerden yapıyor.

Dünya Ticaret Örgütü anlaşmalarına göre 2005'te AB imalat sanayiinde, bütün ülkelere karşı kotalarını kal-

dırıyor. Bu da Türk tekstilinin AB'ye ihracatını olumsuz etkileyecek. Diğer bir deyişle, 1995 Gümrük Birliği belgesi, ihracatımız açısından, anlamını tamamen kaybedecek.

2) Yatırım için AB'den sermaye gelmedi. İşin ilginç yanı, yatırım için gelmekte olan sermaye azaldı. Bunun bilinmesi gerekirdi; Türkiye AB'ye bütün kapılarını açınca, AB firmaları, Türkiye'de fabrika kurmak yerine, mallarını gemiye, tırlara, uçaklara doldurup gönderirler. Daha karlı, onlar da bunu yapıyor. Hatta üçüncü ülkelerde fason olarak ucuz yaptırdıkları malları da Türkiye'ye sokuyorlar.

Bu nedenle gelmekte olan yatırımlar da, 1.1.1996'dan itibaren azaldı. Beklenen bu sonucu siyasilerin ve bürokrasinin göremeyeceği, bugün yaşamakta olduğumuz büyük krizin doğmasına yol açmıştır.

Yabancı sermaye daha çok, gümrük duvarı var iken, duvarı aşmak için o ülkeye yatırım yapar. Son 15 yıl içinde Çin'de yapılan yabancı yatırımı 125 milyar dolar gibi çok büyük bir sayıdır. Bu sermaye, gümrük duvarı olduğu için Çin'e gitmiştir.

Öte yandan AB firmaları, Türkiye'nin yarın da AB içine alınmayacağını biliyorlar. Türkiye'de yatırım yapmayı riskli görüyorlar. AB'ye alınacak olan Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan gibi ülkelere gidiyorlar. Çünkü o ülkeler yarın AB'nin içinde olacaklar. İşin ilginç yanı, bazı büyük Türk grupları da AB firmalarının yolunu izleyip, örneğin Polonya'da yatırım yapıyorlar.

3) 1995'teki ileri sürülen bir tez de şu idi; "AB ülkelerle serbest ticaret bölgesi anlaşması yaptıkça, Gümrük Birliği içinde olduğu için, Türkiye de bundan

Birliği içinde olduğu için, Türkiye de bundan yararlanacak, pazarını genişletecek. Bu görüşü öne sürenler büyük yanılgı içinde olduklarını, ancak bugün anlayabildiler.

Sıralayalım;

a) AB bazı Kuzey Afrika ülkeleri ile (Tunus gibi), 1998'de serbest ticaret anlaşması yaptı.

b) Ancak Türkiye bundan, "otomatik olarak yararlanamaz". Türkiye, AB'nin içinde olmadığı için, Türkiye'nin de o ülke ile AB sistemine uygun, ikili anlaşma yapması gerekir.

c) Türkiye derhal Tunus'a baş vuruyor. Benimle de anlaşma yap, ben AB'nin Gümrük Birliği içindeyim diyor. Ama, Türkiye'nin 1995'te AB ile yaptığı anlaşma, Tunus'u bağlamıyor. Tunus da, Ankara'nın ikili anlaşma talebini 1998'den beri bekletiliyor. İşin daha da kötüsü, "Tunus'a Ankara ile ikili anlaşma yapmaması için baskı yapılıyor". Baskıyı kim mi yapıyor? AB üyeleri! Fransa, Türk mallarının, gümrüksüz Tunus'a girmesini istemiyor, Türk firmaları Fransızların rakibi. Paris Tunus'a baskı yapıyor. Ve Tunus da tabii onun sözünü dinliyor.

Çok açık görüldüğü gibi, 1995 belgesinin tek yanlılığı, her alanda Türkiye'nin aleyhine çalışmaya başlıyor.

Bir başka örnek; 1998'de Türkiye Makedonya ile, ikili imtiyazlı ticaret anlaşması yapmak istiyor. Brüksel yapamazsın diyor. Benim henüz o ülke ile böyle bir anlaşmam yok deyiveriyor.

d) Türkiye'nin 1995 belgesi ile, yalnız AB çıkışlı imalat sanayi ürünlerini gümrüksüz ithali, buna karşılık

AB dışı ülkelere, AB'nin kendi tercihlerine göre koyduğu gümrüğü uygulamak zorunda kalması;

-Türkiye'nin dış ticaretinde "yapay bir sapmaya" yol açtı.

-Ayın mal Japonya'da %10 daha ucuz, ancak %20 vergi koymak zorunda kaldığımız için, gerçekte daha pahalı olan AB malı, vergi alınmadığı için "ucuz görünüyor" ve ithal ediliyor. Ve Türkiye döviz kaybediyor.

Bu yapay sapma, Türkiye'nin aynı ithal ürüne, daha fazla döviz ödemesine yol açıyor.

Yukarıda buraya kadar sayılan hususlar, 1995 belgesinin, 1996-2000 döneminde, Türkiye ekonomisi aleyhine çalıştığını somut sonuçları ile ortaya çıkarmıştır. Bunlar "doğrudan olumsuz etkilerdir".

Bunun yanında, dolaylı etkileri bulunmadan Türkiye aleyhine çalışan sonuçlar da doğmuştur. Türkiye, AB ülkeleri dışındaki tüm dünya ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerinde, "kendi kararlarını veremediği için" kayıplara uğramıştır. Bunun yanında, AB'nin kabul ettiği bazı sistemleri uygulamak yükümlülüğünden dolayı zarara uğradı.

Örneğin Dahilde İşleme Rejimi tekstilde, ihracat koşulu ile üçüncü ülkeden gümrüksüz girdi geliyor. Ancak Türkiye'de, dahili piyasa için de kullanıldığı için, yerli üretici açısından haksız rekabet doğuyor.

Bu yüzden Türkiye'de kullanılan kumaşın (%77)si, ithal kumaşlardan oluşur duruma geldi (1999). Aynı şekilde, ilaç sanayiinde Patent Yasası, 1995 Gümrük Birli-

ği'nin yükümlülüğü olarak uygulamaya kondu. Bunun iki somut sonucu oldu;

- ilaç fiyatları yükseldi,

- yabancı büyük ilaç firmalarının Türk piyasasındaki egemenliği arttı.

AB'den ithal edilen gıda sanayii ürünleri Türk tarımını çok olumsuz etkiledi, AB kendi içinde, Ortak Tarım Politikası ile tarımına, yılda 50 milyar dolar sübvansiyon yapıyor. Gıda sanayii etkinlik kazanıyor, rekabet gücü artıyor. Türkiye'ye rahatlıkla giriyor ve Türk tarımını olumsuz etkiliyor.

Bütün bu sayılan doğrudan ve dolaylı etkiler ve sonuçları göz önüne alındığında; 1996-2000 döneminde Gümrük Birliği döneminin, Türkiye ekonomisi aleyhine çalıştığı, açık olarak ortaya çıkar.

İş Çevreleri Üzerinde Olumsuz Etkiler

Türkiye'de birçok sektör, Gümrük Birliği'nden olumlu etki beklentisi içinde iken, tamamen tersi oldu ve olumsuz etkiler sektörleri doğrudan doğruya etkilemeye başladı.

Birkaç örnek sıralayalım;

1) Tarım sektörü AB'den en fazla olumsuz etkilenenlerin başında geliyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, AB'deki yüksek tarım desteği (sübvansiyon), Türkiye kapılarının açık olması sonucu Türk pazarını doldurdu. Gıda sanayii yanında, tarım ürünleri de olumsuz etkilendi. Gı-

dada "ithalatçı lobisi" gelişti. O kadar gelişti ki, çikita muz ithalatçısı, Ankara hükümeti, dampingli ucuz ithal muza, yerli üreticiyi korumak için, vergi koymaya kalkınca, Ankara'yı Brüksel'e şikayet etmeye kalktı.

Bu örnek bile AB'nin Türkiye'de iş hayatını, nasıl içerden denetim altına aldığı gösteriyor. Buna karşılık AB ve ABD arasında yaşanan "muz savaşında", iki taraf hükümetleri, üreticileri ve iş adamları ile bir bütün olarak, birlikte hareket ediyorlardı. Bu örnek, ulusal politikanın nasıl zaafa uğratıldığını göstermesi bakımından ilginçtir. Benzer bir olay et işinde yaşandı. Hükümet, haksız rekabet karşısında AB'ye karşı ezilen yerli et üreticisini korumak istedi, ancak Brüksel buna izin vermedi. Oysa AB, dışarıya karşı kendi iç pazarını her önlemi kullanarak koruyor. Hatta AB üyeleri arasında, et ve diğer konularda, tarife dışı engeller yolu ile koruma uygulanıyor.

2) Tekstil sektörü: 1996-2000 döneminde, Gümrük Birliği belgesinin Türkiye'nin elini kolunu bağlaması ve AB'nin üçüncü ülkelerle özel ticari ilişkileri yüzünden bu sektör de büyük zarar görüyor. Şöyle ki;

-AB üçüncü ülkelerle kendi stratejik tercihleri doğrultusunda anlaşmalar yapıyor. Bunlar genellikle, tekstilde Türkiye'ye, AB pazarında rakip ülkeler.

-AB Doğu Avrupa'ya genişlerken, birkaç yıl sonra AB üyesi olacak bu ülkeler tekstilde Türkiye'ye rakip durumdalar. Bunlar tam üye olunca, "dışarıdaki ülke Türkiye'ye (ve tekstiline) karşı yoğun tarife dışı engeller getirecekler.

-AB üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmalarda, "Türkiye'yi özellikle dışarıda tutuyor". Burada tekstilin de zararı büyük.

-Dahilde işleme rejimi, gümrük birliğinin empoze ettiği bir uygulama. Bu uygulama, sonuçları bakımından, Türk tekstil sanayiinin aleyhine çalışıyor.

Çok ilginçtir 1995'te gümrük birliğinden en fazla umudu olun tekstil sektörü bugün, "gümrük birliğinin Türk tekstiline getirdiği zarardan nasıl kurtulabilir" diye çare arayışı içinde.

3) Türk Otomotiv Sanayiinin durumu; İç tüketimin 1995'e (%70)ini sağlayan Türk otomotiv sanayii, 2000 yılının başında, (%30)unu kaşılar duruma geldi. Diğer bir deyişle, ithalatın payı, (%30)dan (%70)e çıktı. İçerdeki fabrikalar ya kapanıyor, ya da çok düşük üretim kapasitesi ile çalışıyor. İşçileri ise açıkta kalıyor.

Bütün bunlar, 1995 belgesinin sonuçları. Küçük ve orta ölçekli işletmeler de, AB'nin Türkiye'ye her türlü malı gümrüksüz sokmaları sonucu yavaş yavaş ortadan kalkıyorlar.

Türkiye'de imalat sanayiinde dış girdinin maliyet payı 1995'te (%32) idi. 2000 yılı sonu itibariyle bu oran (%50)ye çıktı. Yerli üretimde katma değer azaldı.

Ya İşçi Sendikaları?

1995 yılında gümrük birliği imzalanırken, Türkiye'de işçi sendikaları, nedense, "destek vermişlerdi". Oysa

gümrük birliği, işçi sendikalarının en önemli silahı olan "grev haklarının etkisini" sıfırlıyordu.

İçerde (A) malında grev varsa, (A) malı ithal edilir. Varsın sendika grev yapsın. Bu işin bir boyutu.

Yukarıda, gümrük birliğinin Türk sanayii üzerinde yarattığı çok olumsuz etkiler açıklandı. Bu olumsuzluklar, en fazla Türk işçisini vurmuştur.

-ithalatın hızla artması, ihracatın sabit kalması

-yerli fabrikaların kapanması ve düşük kapasite ile üretim yapmaları,

-imalat sanayiinde, üretimde dış girdi oranının 5 yılda (%32)den (%50)ye çıkması

Türkiye'de işsizliği arttırdığı gibi, reel ücretlerin de düşmesine veya artmamasına neden olmuştur.

Ekonomide Kazançlı Olan AB'dir.

1.1.1996'dan 1.1.2001'e kadar ortaya çıkan gelişmeler, gümrük birliğinden ekonomik olarak, AB'nin kazandığını, Türkiye'nin kaybettiğini somut sonuçları itibariyle ortaya çıkardı.

-AB ile dış ticaret açığımız olağanüstü boyutlara yükseldi.

-AB'den, yatırım için sermaye girişi azaldı

-Mali yardım gelmedi

-Türkiye'nin üçüncü ülkelerle olan ekonomik ve ticari ilişkileri, AB ipoteği altına girdi.

-Türkiye'deki iç çevreleri, "ithalata yönelik hesaplar ve projeksiyonlar" içine girdiler.

-Sanayide yerli imalat oranı azaldı

-Türk tarım sektörü ile küçük ve orta ölçekli işletmeler, AB baskısı yüzünden çökme noktasına geldiler.

Bütün bu olumsuz gelişmeler, yadsınamayacak, sayısal ve somut sonuçlardır.

Türkiye 1995 belgesi sonucu, "zaten zayıf olan , ulusal politika izleme perspektifini" tamamen kaybetti. Türkiye ekonomisi, AB'nin vesayeti altında ve AB'nin çıkarları doğrultusunda işleyen bir konuma geldi.

Türkiye bugün, AB'ye, "çok büyük net gelir transferi yapan" bir duruma getirilmiştir. Bu gelişmenin en önemli sorumlusu ise 1995'te imzalanan tek yanlı belgedir.

2. 1995-2000 Arasında AB'nin Türkiye Politikasındaki Değişmeler

1995'in 6 Mart'ında imzalanan Gümrük Birliği belgesi ekonomik ve ticari olduğu kadar siyasi içeriği de bulunan bir belgedir. Belge, şu konular itibariyle siyasi içeriğe de sahiptir;

a) Türkiye, AB'nin yürütme, yasama ve adliye organlarına Türkiye Cumhuriyetinin "siyasi yetkilerini de devrediyordu". Bunlar nelerdi:

-Türkiye, AB ticari ve ekonomik mevzuatını, aynen kabul edecekti. Sadece mevcutlar değil, ileride çıkarı-

lacak olanlarda buna dahildir. Bu egemenlik hakkının devri için iki temel koşulun var olması gerekirdi; birincisi, Türkiye'nin, AB'nin tam üyesi olması gerekirdi, ikincisi, TBMM kararı veya halkoylaması olumlu sonucu ile bu yapılabilirdi. Diğer ülkeler bunu yapmışlardı.

-Türkiye'nin dış ticaret politikası, Türkiye'nin içinde olmadığı AB kurumları tarafından belirleniyordu. Bir ülkenin dış ticaret politikası, o ülkenin dış siyasi ilişkilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Hal böyle olunca, Türkiye'nin dış ilişkileri, dolaylı yoldan Brüksel'in ipoteği altına sokulmuş oluyordu.

-Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkileri AB şemsiyesi altına alındığı için, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle, yani AB dışı bütün dünya ile ilişkiler AB vesayeti altında tutulmuş oldu. Bu da, politik bir içeriktir.

-ihtilaflarda AB Adalet Divanı yetkili kılınmıştı. AB Adalet Divanı, tarafsız bir kurum değildi, AB tam üyelerinin hakimlerinden oluşuyordu.

Bütün bu yetki devirlerinin olabilmesi için, Türkiye'nin AB tam üyesi olması ve yetki devrinin usulüne göre yapılması zorunludur. Oysa Ankara, 1963 Ankara Anlaşmasını esas almıştır. Diğer AB üyelerinin benzer yükümlülük üslenmelerinde uygulanan siyasi ve hukuki usul bulunmamaktadır.

Gümrük Birliği belgesi Türkiye'yi yalnızca, tek yanlı olarak AB'ye bağlı duruma getirmemiş, aynı zamanda, siyasal olarak da Türkiye'yi AB'ye bağlamıştır. Bu durum, Anayasamıza aykırıdır. Aynı şekilde, Lozan Ant-

laşmasını da delmektedir. Türkiye egemenlik haklarını, tek yanlı olarak AB'ye, 1995 belgesi ile devretmiştir.

AB'nin başka bir ülke ile, 1995 belgesi türünden bir anlaşma yapmamış, daha doğrusu yapamamış olması da, 1995 belgesinin tek yanlılığını açıklar bir durumdadır.

1995 Belgesinin Siyasi Sonuçlarından Mutlu Olanlar

Kimler bu belgeden çok memnun oldu, sıralayalım:

a) AB tarafı çok mutlu idi. Sıfır maliyetle Türkiye, hem ekonomik hem de politik olarak "AB güdümüne ve himayesine" alınmıştı. Ekonomik konularda olduğu kadar siyasal konularda da Türkiye üzerinde baskı yapma ve yönlendirme olanakları yaratılmıştı.

b) Atina da mutlu olanlar arasında bulunuyordu. Atina artık Türkiye'den istediklerini, daha kolay elde edebileceğine inanıyordu. Yunanistan AB'nin içinde bir ülke, Türkiye ise AB'nin "güdümüne ve himayesine" alınmış bir ülke olduğuna göre artık Türkiye'yi dize getirmek daha kolay olacaktı.

Üstelik Yunanistan, 1993-1995 arasında, Türkiye'ye karşı ilerleme sağlamıştı. Kıbrıs konusunda da, 1995 belgesine olan vetosunu kaldırmasına karşılık iyi bir ödün elde etti. (24 Şubat AB başkanlık bildirgesi).

c) Türkiye içinden de memnun olanların başında, hükümetteki "siyasiler" geliyordu. Medyada estirilen hava ile birlikte, "kamuoyunda, Türkiye'yi AB'ye yakınlaştıran

siyasiler olarak iyi seçim puanı topladıklarına inanıyorlardı". Şansları vardı, kamuoyu Türkiye'nin AB'ye yakınlaştırılması değil, AB'ye bağlanması operasyonunun farkında değildi.

d) "Bir kısım medya" da çok mutluydu. Trene bindik, 1-2 yıl sonra AB'ye giriyoruz manşetlerine, kendileri de inanmaya başlamışlardı.

Aslında medya demek yanlış olur. " Bir kısım medyayı ve bazı yazar-konuşurları yönlendiren birileri, arkadakiler de çok mutluydu. Bunlar, Türkiye'deki büyük sermayenin bir bölümü idi. Türkiye'nin boynuna AB halkasını 1995 belgesi ile geçirtmişlerdi. Artık esas patron Brüksel'dekilerdi.

Ve onlar da Brüksel'e Ankara'dan daha yakındılar. Bu nedenle Türkiye'nin AB himayesine ve güdümüne sokulması, onları fazları ile mutlu etmişti.

e) Türkiye'deki, "bölücü çevreler ve dışarıdaki uzantıları da artık Ankara'nın (ve Türkiye'nin) karşısına AB ile birlikte çıkacakları için çok rahatlamışlardı.

f) bazı dinci çevreler önce, Batı'ya karşı oldukları için gümrük birliğine karşı idiler. Ancak imzadan sonra akılları başlarına geldi ve desteklemeye başladılar. Haklıydılar; AB himayesi altına girmiş bir ülkede, hareket alanları genişlemiş olacaktı, Atatürkçü güçler yavaş yavaş etkilerini kaybedeceklerdi.

g) Bazı aydınlarımız ise "zihnen devşirilmiş oldukları için" ya da "aşırı Avrupa hayranlığı içinde bulundukları için" mutlu olmuşlardı. Bu grubun başında ise numaralı cumhuriyetçiler geliyordu.

Türkiye'de gümrük birliğine siyasi destek konusunda çok ilginç bir koalisyon kurulmuştu. Çok ayrı çizgiler içinde bulunan, çok farklı gerekçeleri olan bu çevreler bir noktada birleşiyorlardı; Türkiye'nin AB himayesi ve denetimi altına girmesi bize yarar sağlar diye düşünüyorlardı.

Atatürk Anadolu'da Yunanlılar ve Avrupa güçleri ile çarpışırken, bu koalisyona tıpatıp benzeyen bir koalisyonun İstanbul'da kurulduğunu görmüştük. İstanbul koalisyonu da "yabancı mandası, yabancı himayesi" istiyordu. 1995'teki koalisyonun içine baktığımızda aynı şeyleri gördük;

-dinciler

-bölücüler

büyük sermaye

-zihnen devşirilmiş aydınlar

1919-1920'deki koalisyonun kesişme noktası Atatürk ve Anadolu devrimi karşıtlığı idi.

1995'teki koalisyonun ortak kesişme noktası ise Atatürkçü düşünce karşıtlığı ve "beynelmilel kozmopolit yapı hayranlığı" oldu.

Tarih yeniden yaşanmıştı. Ama bu sefer modern iletişim çağını yaşıyorduk; medya kamuoyunu aldatmıştı; Atatürk düşmanlığına, Atatürkçülük diyecek kadar olayları saptırmıştı.

Üç Siyasal Dönem: 1995-1997 / 1997-1999 / ve Sonrası

1) 1995-1997 Dönemi; 1993-1994 Sir Leon Bretton'ın Türkiye raporlarında da öngörüldüğü gibi, bütün işler AB'nin istediği yönde gelişmeye başladı.

a) AB Türkiye'nin iç işlerine, doğrudan doğruya karışabiliyordu. Taleplerinin, Ankara'dan yerine getirilmesini istiyordu. PKK konusu önde idi. AB ülkeleri PKK'ya, kendi ülkelerinde açıktan açığa destek sağlamaya başladılar. Televizyon yayınından temsilcilik açılmasına kadar. Bu arada Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinden ard arda, PKK'ya destek veren kararlar çıktı.

Bu kararlarda, "Güney doğuya özerklik" taleplerine kadar varan kararlar görüldü.

b) Atina, Ankara üzerinde AB'yi kullanmaya başladı. Ege ve Kıbrıs konularında Türkiye'nin geri adım atması isteniyordu. Kıbrıs konusunda zaten, belgeye de geçen (Gümrük Birliği belgesi, madde 16), önemli adımlar atılmıştı. Ankara'dan, AB'nin GKRY ile tam üyelik görüşmelerinin başlatılması için söz alınmıştı. Bu da belgelenmişti (24 Şubat, AB Başkanlık Bildirgesi, 22 Haziran 1995, AB - GKRY Ortaklık Konseyi Kararları).

c) Bu arada ilginç bir gelişme oldu; Hükümetin Kıbrıs konusunda verdiği "gizli ödün" Ankara'da büyük rahatsızlık yarattı.

MGK Aralık 1995'te karar aldı ve 28 Aralık 1995'te Demirel-Denktaş Deklarasyonu yayınlandı. Hü-

kümet Atina'nın 6 Mart Belgesi için koyduğu vetoyu kaldırmak için, 24 Şubat AB Başkanlık Bildirgesi'ni "sineye çekmişti". TSK'nın durumu görmesi sonucu Ankara'da büyük rahatsızlık yaşandı.

MGK kararı doğrultusunda, 28 Aralık'taki Demirel-Denktaş Deklarasyonu yayınlandı.

Deklarasyon özetle, "Türkiye-AB ilişkileri ile Ankara'nın Kıbrıs Politikası arasında bir bağ yoktur; Gümrük Birliği başka, Kıbrıs başka" diyordu.

Brüksel'deki ilgililer de şu açıklamayı yapıyorlardı; "Ankara neden kızıyor, tepki gösteriyor; biz GKRY ile, 6 Mart 1995 öncesi, Türkiye hükümeti ile sağlanan mutabakat sonucu görüşmeler başladık.

Hükümetin evet dediğine 9 ay sonra MGK hayır demiş ve Demirel-Denktaş Deklarasyonu yayınlanmıştı. Deklarasyon yayınlanınca, Ankara'da başbakan, hiçbir açıklama ve değerlendirme yapma gereğini -nedense- duymamıştı.

Türkiye-AB ilişkilerinde bu olay, Ankara'daki "karmaşayı" ortaya koyması bakımından ilginçtir. İşin özünde, 6 Mart belgesinin imzalanması öncesinde yaşanan "bazı karanlık" gelişmeler yatmaktadır. O günlerde olayların üzerine kapatılan siyah örtü, 1995'in son aylarında Ankara'nın "çelişkili bir konumda kalmasına" yol açıyordu.

1995-1997 döneminde Brüksel-Ankara ilişkilerine, PKK ve Türk-Yunan ilişkileri damgasını vuruyordu. Örtülü bir biçimde "himaye altına alınmış Türkiye'de", bazı

çevreler bu himayeyi kabullenirken, bazı çevreler ise tepki gösteriyorlardı.

Açık tepki gösteren çevreler şunlardı;

-Atatürkçü ve ulusalcı çevreler

-TSK

-ve solun bir bölümü

Lüksemburg Doruğu ve Sonuçları

AB Lüksemburg doruğuna gelindiğinde ise dananın kuyruğu kopuyordu. AB açık bir biçimde gerçek yüzünü göstermişti.

-Bir taraftan, "geleceğin Avrupa Birliği'nde Türkiye'ye yer yok"diyordu,

-öte yandan da Türkiye'nin önüne "siyasi talepler" getiriyordu. Bunlar Türk-Yunan ilişkileri ve Güneydoğu ile ilgili taleplerdi.

Hükümet şaşırmıştı, kamuoyu, daha doğrusu medya da şaşırmıştı. Aslında şaşıracak bir şey yoktu. AB'nin Türkiye ile ilgili olarak 1992'den beri çıkarmış olduğu kararları okuyan herhangi biri, işin 1997 Lüksemburg doruğundaki sonuçlara geleceğini rahatlıkla görebilirdi.

Ancak ne hükümetler, ne bürokrasi, ne işçi ve iş veren kesimleri,kafalarını kuma gömmüş, bu beklenen sonucu görmek istemiyorlardı. Daha önce de belirtmeğe çalıştığın gibi, herkesin kafasını kuma gömmek için, "kendine göre nedenleri" vardı. Ve esas sorun burada idi.

Özal zamanında başlatılan süreç, 1995'te atılan yanlış adım ve sonuçta Lüksemburg doruğunda AB'nin Türkiye'yi dışarıda tutacağını açıklaması.

Türkiye 1989'dan beri, zaten hiçbir AB belgesinde, "içeriye alınacak bir ülke olarak gösterilmemişti ki". Gelişmeleri görmek ve anlamak istemeyen Türkiye tarafı idi. Türkiye tarafında da, "gelişmelerin anlaşılmaması için değişik çevrelerin kurduğu koalisyon", perdeleme yaptığı için, işi görmesi gereken çevrelerin de kafası karışmıştı.

1997 Lüksemburg doruğuna karşı Ankara hükümeti sert bir tepki verdi ve, "Türkiye artık AB ile hiçbir siyasi konuyu konuşmayacaktır" diye karar aldı. Bu karar doğru idi ama çok geç alınmış bir karardı. O kadar belgeyi imzalayıp, Türkiye'yi AB'ye tek yanlı bağladıktan sonra ve o belgeler hala geçerli iken bu çıkışı yapmak, "stratejik olarak hiçbir şey getirmiyordu", sadece olumlu taktik bir eylem olarak kalmaya mahkumdu.

AB'nin Büyük Hatası

Lüksemburg doruğu kararları, AB'nin büyük bir taktik hatası olarak tarihe geçti bile. AB açık açık, "Türkiye'yi hiçbir zaman içine almayacağını" ortaya koyunca, "elindeki, Türkiye üzerinde kullanmayı umduğu kartların büyük bir kısmını kaybediyordu"

Çünkü artık, Türkiye üzerinde baskı yapma olanağı, büyük ölçüde ortadan kalkmıştı. Ankara, Brüksel ile "siyasal konuları konuşmama kararı almıştı". Güneydoğu

sorununda olsun, Atina'nın talepleri konusunda olsun, artık Türkiye üzerinde baskı olanağı yoktu.

Öte yandan, AB konusunda kamuoyunda kuşkular doğdu. Türkiye'nin kandırıldığı, aldatıldığı yazılmaya başlandı.

Ayrıca, "AB perspektifi" de zarar gördü. Türkiye ileride de giremeyecekse, AB perspektifi de olamazdı.

Bir de Türkiye'de 1995 belgesi konusunda "eleştirel çıkışlar", cılız da olsa görülmeye başladı. Türkiye yarın da alınmayacaksa, gümrük birliği belgesi neden imzalanmıştı ki? Üstelik, tamamen tek yanlı belge idi.

AB'nin maskesinin düşmesi, daha doğrusu, dürüst davranarak gerçek niyetini açıklaması, AB'nin büyük zarar görmesine yol açmıştı.

Atina büyük rahatsızlık içindeydi; tam AB'yi Türkiye'ye karşı kullanacak iken, Brüksel Ankara üzerindeki siyasi etkisin kaybediyordu.

Türkiye içinde de rahatsı olanlar vardı. "AB lobisi koalisyonu" hükümetin tepkisini gereksiz sert bir karar olarak değerlendirmeye başladılar.

-bazı büyük sermaye ve güdümlerindeki medya,

-ikinci cumhuriyetçiler

-bölücüler

-hatta aşırı dinci çevreler

ittifak halinde, hükümetin AB'ye tepkisi eleştiriyorlardı. Bu, 1995'teki aynı koalisyondu.

Türkiye ile AB'nin arasının açılacağını, AB'yı fazla gücendirmemek gerektiğini savunuyorlardı. Korktukları

şey, "Türkiye'nin AB himayesi ve güdümünden kurtulması idi".

Şunu kabul etmek gerekir ki "dışişleri üst bürokrasisi AB ile ilişkilerde, uzun yıllardan beri ilk defa sağduyulu bir kararın alınmasında" ağırlığını koymuştu. Hükümetteki bazı bakanların da, bu kararda önemli rolleri oldu. "Bu azınlık" ilk defa kafasını dikip sesini yükseltebilmişti. "Evet efendimci", "Monşer takımı" olmadıklarını göstermişlerdi.

Bu konunun, çok yakın olarak içinde yaşayan biri olarak, bunu gönül rahatlığı ile söyleyebilirim.

Brüksel ve Türkiye'deki AB Lobisi Çare Arıyorlar

Dönem: 1997-1999

1997 Lüksemburg doruğunun, Türkiye-AB ilişkilerinde, AB aleyhine esen hava nasıl değiştirilecekti? Formülün bulunması 1999 ilkbaharına kadar uzadı. Formül şu idi; Türkiye "aday ülke" yapılacaktı. Bu formülün AB için hiçbir sakıncası olamazdı. 1997 Nisan ve Mayıs aylarında dramatik gelişmeler oldu. Türkiye'deki AB lobisinin "bazı üst düzey üyeleri", başka Almanya olarak üzere bir-iki AB ülkesini ziyaret ettiler. Yine üst-düzey siyasilerle görüştüler. Türkiye'nin AB'ye aday ülke durumuna getirilmesinin AB için hiçbir riski bulunmuyordu. Bu sadece "biçimsel"

bir adaylık olacaktı; Türkiye'nin yakasına "aday" etiketi konacaktı, hepsi bu.

Mayıs 1999'da Almanya başbakanından Ecevit'e çok sıcak bir mektup geldi. Ankara da şaşırmıştı, böyle bir gelişme beklenmiyordu. Oysa bu iş mutfakta, AB lobisinin üst-düzey kişileri ile AB merkezlerinde çözümlenmişti bile.

Ecevit'in mektubu da çok sıcaktı: kollarını açan AB'yi bizim hükümet de kucaklamıştı.

Bu arada Atina, PKK'ya ve Öcalan'a verdiği destekle, tam anlamı ile "suçüstü; yakalanmıştı. Atina'nın Türkiye'deki yıkıcı eylemlerinde

-PKK'ya nasıl silah ve para yardımı yaptığı

-Yunanistan'daki PKK kamplarında teröristlerin nasıl eğitildikleri

-Öcalan'a verilen destekler, bir bir ortaya dökülmeye başladı.

Atina tam bir batağın içine saplanmıştı. Maskesi düşen Yunanistan'a karşı Ankara hükümetinin saldırıya geçmesi bekleniyordu.

Ancak "nedeni bilinmeyen bir biçimde", dışişleri bakanı İsmail Cem Yunan dışişleri bakanı Papandreu'ya, bir mektup ile "dostluk elini" uzatıyordu. İsmail Cem'in bu "dostluk elinin" daha sonra, Atina'da kendisine verilen "ödüllerle", nasıl karşılık bulduğunu gördük.

Atina, hem Ankara-Brüksel ilişkilerini "eski rayına oturtmak", hem de, dünya ve Türk kamuoyunda, içine düştüğü bataktan kurtulmak istiyordu. Aksi halde, Türki-

ye'den istediklerini alamayacaktı. Ve Ağustos'ta Türkiye'de deprem felaketi yaşandı. Brüksel ve Atina, Türk medyasının da yardımı ile, yürüttükleri psikolojik savaşı başarı ile uyguladılar. "terörist devlet Yunanistan"ın yerini "dost devlet Yunanistan" iki ayda alıverdi. AB ülkeleri ve Brüksel, Türkiye'nin her derdine koşan unsurlar olarak kamuoyuna sunuldu. AB dışı devletlerin yardımları "ikinci plana" itilirken, Atina'nın ve AB ülkelerinin yardımları, abartılı bir biçimde yansıtıldı. Hatta, Türk Silahlı Kuvvetlerinin çabaları bile gözardı edildi. 1999'un Ağustos ve Ekim aylarında bütün hava değişmişti;

-Düşman Yunanistan, dost Yunanistan oluvermişti

-AB ise Türkiye'yi kucaklamak isteyen bir sunuşla kamuoyuna duyuruluyordu.

Ekim 1999 Komisyon Raporu

AB Komisyonu Ekim 1999'da genişleme ile ilgili raporunu yayınladı. Birkaç ay öncesinde, 1999'un ilkbaharında planlandığı gibi, "Türkiye'nin aday ülke olması" raporda öneriliyordu.

Türkiye'deki AB lobisi, Brüksel ile işbirliğinde istediğini elde etmişti.

Bu arada AB Komisyonu, "AB'nin Yeni Genişleme Politikasını" belirlemişti. Raporda, aday ülkeler için "eskisinden farklı bir AB politikası" izleneceği yazıyordu. Bu değişiklik ile AB, adaylar karşısında çok daha güçlü bir konuma getirilmişti. Kısaca AB, istediği yönde karar

verebilecekti, kendisi yükümlülük altına sokan bütün unsurlar ortadan kaldırılmıştı.

AB'nin yeni genişleme politikası "sanki Türkiye için yazılmış" bir rapor niteliği taşıyordu. Raporda yer alan kritik yenilikler şunlardı;

a) AB artık aday ülkeleri, tek tek ve o ülkenin özelliklerine göre değerlendirecektir.

b) Tam üyelik görüşmeleri başlayıncaya kadar, AB mali katkıda bulunmaz, mali bir yükümlülük altına girmez.

c) Aday ülke, kendisinden AB'nin istediği bütün hususları yerine getirmiş olsa bile, "adayın AB içine alınması, AB içinde sorun yaratıyorsa, aday AB'ye alınmaz"

-Mayıs 1999'da çare olarak, Türkiye'ye "adaylık" verilmesi, kapalı kapılar ardında, "dar bir çevre tarafından" belirleniyor.

-Ekim 1999'da AB Komisyonu, Türkiye de aday olsun diye, Helsinki zirvesine öneride bulunuyor.

-Ancak, "yeni genişleme politikası" adı altında belirlenen yeni politika ile "Brüksel'e adayı istediği kadar kapının önünde tutma" gücü sağlanıyor.

İşler istendiği gibi yürüyordu. AB, Atina ve Türkiye'deki AB lobisi çok memnundular. Türkiye'nin yakasına "adaylık rozeti" iliştirilirken, 1997 Lüksemburg doruğu öncesi duruma gelinecekti.

Helsinki Doruğu'nda Yaşananlar

10-11 Aralık 1999; devlet Başkanları ve Başbakanlar doruğu, Türkiye'nin adaylığı bakımından sadece bir formalite idi. Adaylık kararı 7 ay önce verilmişti. Atina da bilinen nedenler ile, avantaj elde etmek için bunu desteklemişti.

Ancak Türkiye'den "göstermelik adaylık" karşılında bazı somut ödünler koparmak istiyordu; Ege ve Kıbrıs konularında.

Helsinki öncesi Atina ve AB'nin diğer 14 üyesi görüşmelere (pazarlıklara) başladılar. Şimdi Ankara'ya karşı "iyi polis-kötü polis" oyunu oynanıyordu. Sözüm ona "14'ler, Yunanistan'ın veto etmemesi için çaba harcıyorlardı, Atina ise ödün isterim diye" dayatıyordu.

1994'ün Kasım ve Aralık aylarındaki senaryo, 6 yıl sonra tekrarlanıyordu.

Para oyunlarında "müşteri kızıştırma" numarası gibi Ankara ve Türk kamuoyu heyecanlandırılıyordu. Ellerinde de çok güzel bir araç vardı; medyamız. Medyamız, E"acaba Türkiye aday olacak mı, yoksa olmayacak mı" bahsi üzerine oyunlar oynatıyordu. Adaylık gerçekleşirse, sanki, "Türkiye AB'nin içine giriyormuşçasına" bir hava estirtiyordu.

Aynı hava, 6 Mart 1995 belgesi imzalarken de estirilmişti. Oyun, aynı oyundu. İşin en ilginç yanı, içeride ve dışarıda "dar bir çevrenin", bu oyunun senaryosunu yazmış olmalarıydı. 66 milyon insanla, resmen alay ediliyordu. Aynen 6 Mart 1995'te olduğu gibi.

Helsinki'ye birkaç hafta kala, "göstermelik adaylığın, Atina'nın talepleri doğrultusunda bazı koşulları içerdiği" anlaşıldı.

Başbakan Ecevit sürekli olarak, "adaylık koşullu gelirse geri çevireceğiz" dedi. Bu açıklamasını, en az 4-5 defa televizyon ekranlarında kendi sesinden dinledim. İçim rahatlamıştı. Ecevit, ciddi bir devlet adamı gibi tavrını ortaya koyuyordu. Üstelik, hemen her gün tekrarlıyordu, kararlı idi.

Helsinki'de toplanan doruktan "karar" geldi, "adaylık" koşullu idi. Ege ve Kıbrıs konusunda koşullar vardı.

-Ege konusunda 204'e kadar uyuşmazlık giderilemez ise, Lahey Adalet Divanı'na gidilecekti. Bu zaten Atina'nın isteği idi.

-Kıbrıs konusunda ise, çözüm sağlanamasa bile, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), AB'ye göre, "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak AB'ye alınacaktı.

Bu iki koşul, Atina'nın yıllardır Türkiye'ye kabul ettirmek istediği koşullardı.

Ege'de Atina'ya göre, sorun sadece "kıta sahanlığı" sorunu idi. Atina Lahey'e, başka bir sorun yok, kıta sahanlığı belirle diye gidecekti. Bunu Simitis açıklamıştı. Yok dedikleri sorunlar, Atina'nın kendi lehine yorumlayarak hallettiği 4 temel sorundu. En az kıta sahanlığı kadar önemli idi. Hava sahası, FIR hattı, küçük adalar sorunu, Yunanistan'ın tek yanlı aldığı 6 mil karasuları kararı, ve Yunanistan'ın, "ya fiilen kendi lehine çözdüğü ya da kendi lehine çözmek üzere olduğu sorunlardı.

Ege'de Yunanistan, Türkiye'yi "AB adaylık kıskacı içine almak" bütün sorunları tek yanlı halletmek istiyordu.

-Kıbrıs konusu daha da vahimdi. Rumların ve Atina'nın ödün istekleri Ankara tarafından kabul edilmeyeceğine göre, "uyuşmazlık çözülemeyecek, çözüm olmasa da, Kıbrıs Cumhuriyeti, AB'ye alınacaktı" KKTC buhar olup uçmuş sayılacak, ada dolaylı yoldan Yunanistan'a AB marifetiyle katılmış olacaktı. Yeşil Hat'tın karşı tarafına, AB gelmiş olacaktı.

Günlerdir, koşullu adaylığa hayır diyeceğini söyleyen Hükümet (ve Ecevit), son gece "evet" deyiverdi. Evet'ten önce, gece yarıları, AB yetkileri Ankara'ya geldiler, ısrarda bulundular.

Daha önemlisi, Mesut Yılmaz ve bazı DSP'li bakanlar da "evetçi lobide" yer aldılar. Ve Ecevit'i çökertiverdiler. Hayır diyeceğini söyleyen Ecevit, "evet" demişti. Kendi kendisi ile çelişmişti. Bu çelişkiyi kendisi de dile getirdi; "Evet dedim ama, içime sindiremedim" diye itirafta bulundu.

Bu "evet" Ecevit için olduğu kadar Türkiye için de büyük bir talihsizlikti. Doğru bir ifade ile, "talihsizlik" sözcüğü, Ecevit'in şahsı için söz konusu olabilir; ancak Türkiye için bu olay, tarihi bir hata idi.

Çok geçmeden Türkiye, bu tarihi hatanın sonuçlarını, Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ile ve Aralık 2000 Nice doruğu ile buram buram yaşamaya başlayacaktı.

Helsinki doruğu sırasında, o dramatik saatlerde, Ankara hükümetinin hem içerden, hem de dışarıdan çökertilmesinde, AB lobisi etkili olmuştu.

1995'te Türkiye'nin boynuna takılan halkaya 11 Aralık 1999'da ikinci bir halka daha perçinleniyordu.

Türkiye'ye koşullu adaylık verilmesine ve Ankara'nın buna "evet" demesine en fazla sevinenler kimlerdi;

-içerde, AB lobisini yürüten büyük sermaye çevreleri

-PKK ve bölücülere destek veren sivil toplum örgütleri

-Atatürk düşmanları ve Atatürkçü düşünceye karşı çıkan numaralı cumhuriyetçiler

-ve tabii, Atina ve Brüksel

1995'teki koalisyon, Helsinki doruğunda da gücünü göstermişti. Arkadaki büyük ortak ise Washington idi. Amerika da çok sevinmişti.

Yunanistan başbakanı Simitis, Helsinki'nin hemen ardından tarihi açıklamasını yapıyordu; "Türkiye aday olmuştur; bu adaylık ile somut yükümlülükler altına girmiştir; ve bu yükümlülüklerini yerine getirmekle mükelleftir.

Ve Simitis Helsinki'den Atina'ya dönüşünde, zafer kazanmış bir kumandan edası içinde, büyük bir coşku ile karşılanıyordu.

-Aday etiketli Türkiye

ve etikete eklenen koşullar.

Türkiye artık yeniden, "AB himayesi altına alınmıştı". İçerde ve dışarıda bunu isteyenler, artık mutluydular. Medyamız mı, zafer çığlıkları atıyordu: bu zafer çığlıkları, Atina'dakiler ile birleşiyordu.

Helsinki Sonrasında Durum

Mayıs 1999'da "dar bir çevrenin" kapalı kapılar ardında planladığı operasyon Helsinki'de, Ankara'nın çökertilmesi ile noktalanmıştı. Türkiye artık AB'nin kolları arasındaydı.

Helsinki'nin hemen ertesinde AB'den Günter Verheugen Brüksel'deki basın toplantısında, "merak edecek bir şey yok biz Türkiye'ye tam üyelik için hiçbir güvence vermedik" diyordu.

Bir basın toplantısında da ancak bu kadarı söylenebilirdi; Verheugen'in, "merak edecek bir şey yok, biz Türkiye'yi hiçbir zaman içeri almayacağız, sadece himayemiz altına aldık" demesini herhalde kimse bekleyemez!

2000 yılının ilk aylarında diğer (12) aday ile düzenli görüşmeler yapıldı. 6 tanesi için tam üyelik görüşmelerine başlandı, diğer altısına güvence verildi. Ancak Türkiye'nin adı bile geçmiyordu. İş Helsinki'de noktalanmıştı

-Ve bu arada Yunanistan, 1.1.1996'da işlemesi öngörülecek mali yardıma koyduğu (veto)yu hala sürdürüyordu, Türkiye'nin aday olmasından, Türk-Yunan dostluğunun yeri-göğü inletmesinden sonra bile.

Türkiye'nin uluslararası basındaki yeri, (12+1) olarak gösteriliyordu. AB yetkileri Brüksel'de, Türkiye "çok farklı bir aday, onun çok özel bir durumu var" diyebiliyorlardı.

Bulgaristan'ın, Romanya'nın, Slovakya'nın hiçbir özel durumları yoktu da, acaba neden Türkiye'nin vardı? Çok açık; AB'nin çizdiği, geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri haritasında Türkiye bulunmuyordu. Türkiye, AB'nin himayesi alma alınmak için aday yapılmıştı.

2000'nin ilk yarısında, Atina'dan ve Brüksel'den talepler ve müdahaleler gelmeye başladı.

-AB ilgilileri, Güneydoğu başta olmak üzere, doğrudan müdahalelere başladılar. Almanya, Ankara'yı atlayarak, Diyarbakır belediyesine doğrudan mali yardım yapmaya çalışıyordu.

-Brüksel'den, müfettiş edası ile gelenler, kendi evlerinde gibi, istediklerini yapıyorlardı. İsmail Cem bile, "bunlar kendilerini sömürge valileri sanıyorlar" deme gereğini duydu.

-Kıbrıs konusunda baskılar arttı. AB Parlamentosu, TSK Kıbrıs'ta işgalcidir, oradan çıkmadan Ankara-Brüksel ilişkileri gelişmez diye karar çıkarttı.

-Türkiye'de çikita muz ithalatçısından insan hakları derneklerine kadar birileri, Türkiye'yi Brüksel'e şikayet etmeye başlamışlardı. Haksız da sayılmazlardı, Türkiye artık "AB'nin himayesi altındaydı", şikayet yeri de Ankara değil Brüksel olacaktı.

Ankara hükümetleri, inanılması çok zor bir biçimde, Türkiye'nin elini-kolunu bağlıyorlar ve koca ülkeyi,

AB'ye girildiğini sanarak, Brüksel'in himayesi altına sokuyorlardı.

-Bu arada TSK'yı ilgilendiren bir konu Ankara ile Brüksel arasında yeni bir tartışma başlattı. AB, kendi silahlı gücünü, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) adı altında kuruyordu. 1999 NATO'nun ABD'deki doruğunda bunun kararı çıkmıştı.

Ancak AB, Avrupa'daki NATO güçlerini de, kendi eylemlerinde kullanmak istiyordu. Buna TSK'nın NATO emrindeki güçleri de dahildi. Türkiye ise AGSK'nın içine alınmıyordu, çünkü AB üyesi değildi.

AB, 1995'te ekonomik ve ticari olarak Türkiye ile kurduğu "tek yanlı düzeni", askeri alanda da kurmak istiyordu. Kararları AB verecek, TSK (NATO) güçleri de bu kararlar doğrultusunda kullanılacak; sivil hükümetlerin 1995'te evet dediklerine TSK hayır demişti. Bu çok doğaldı, böyle tek yanlı bir düzen kurulamazdı, Türkiye'nin ulusal çıkarları ile taban tabana zıttı.

2000 ilkbaharında Ankara ve Brüksel arasında başlayan bu gerginlik, 2001'in başına kadar henüz çözülememişti. Burada ilginç olan nokta şudur. Türkiye'yi aday yapan AB, AGSK'da, sanki Türkiye sürekli olarak AB dışında kalacakmış gibi hareket ediyor, Türkiye üzerinde, "adaylık kıskacını"da kullanarak, baskı ve şantaj yapıyordu.

Bu tutum da, AB'nin gerçekten, Türkiye'yi nasıl algıladığını ortaya kayan bir husustur.

Katılım Ortaklığı Belgeleri ve "Nice Doruğu"

2000 yılının son üç ayı Türkiye-AB siyasi ilişkileri bakımından, "normal uluslararası ilişkiler düzeninin" çok dışına taşan tek yanlı dayatmalara sahne oldu.

AB'nin, Helsinki sürecinin bir parçası olarak, Türkiye ile ilişkilerinde, adına katılım ortaklığı belgesi denen, belgeyi, Türkiye'nin de katılımı ile hazırlaması gerekiyordu. AB kendi taleplerini 8 Kasım 2000'de verdi. Bu belgede, baştan beri AB'nin (ve Atina'nın) planladığı Kıbrıs dayatması vardı. Kıbrıs'ın 2001 yılına kadar çözüm sağlanamaz ise AB'ye alınacağı bu KOB'de belirtildi. AB, Helsinki'deki "koşullu adaylığın" bir koşulu olan Kıbrıs'ı istiyordu.

Ankara büyük tepki gösterdi ve ünlü Çankaya doruğu yapıldı.

-Ankara Konfederasyon diyordu. Çözüm olmadan AB'ye giriş olmaz diyordu.

-Ayrıca, son Cenevre dolaylı görüşmelerinde, BM'in tamamen Rum yanlısı formülünü reddediyordu.

-Türkiye'nin AB adaylığı ile Kıbrıs uyuşmazlığı arasmda bağlantı kurulamayacağı açıklanıyordu. Sezer, Denktaş, Hükümet ve Genelkurmay'm tam desteği ile çıktı.

-Ayrıca, dolaylı görüşmelerin bir oyalama olduğu, Kıbrıs'ta iki ayrı devlet (ya da eşitlik) kabul edilmeden, artık görüşmelerin yapılamayacağı ortaya kondu.

Helsinki'de Kıbrıs koşuluna "evet" diyen hükümet, Çankaya doruğu bu koşulu kabul etmiyordu. Bu aynen, Tansu Çiller hükümetinin 6 Mart öncesi evet dediğine, 28 Aralık Demirel-Denktaş deklarasyonunun hayır demesi gibi bir durumdu.

AB Kıbrıs konusunda, 1993'ten beri yürüttüğü sistemli politika içinde adım adım ilerliyordu. AB Kıbrıs konusunda hem uluslararası hukuk dışına çıkmıştı, hem de ada üzerinde, 1960 yılında kurulan Türk-Yunan dengesini, siyasi olarak Yunanistan lehine bozmuştu. AB şimdi Enosis diyordu.

Ankara işin özünde haklı olmasına karşın, AB'nin aldatma ve taktik savaşlarına yenik düşmüştü. İlk ödün 1995'te, ikinci ödün de Helsinki'de verilmişti.

Ankara bir yandan ödün veriyor, öte yandan da "haklı olduğu hukuki ve fiili zemini" korumaya çalışıyordu.

Kıbrıs konusunda Türkiye'deki büyük sermaye çevreleri, Brüksel ve ABD baskıları, Ankara hükümetlerini bu kaypak zemin içinde çelişkili bir duruma sokmuştu. Tansu Çiller hükümeti döneminde çizilen zikzaklar, KOB'lerinde de sürüyordu. AB ve Atina, "Türkiye'nin içindeki zaafları" çok iyi değerlendiriyorlardı.

Durumun vahametini gören TSK, arada çıkışlar yapmak gereksinimini duyuyordu. Aynı çıkış, 28 Aralık 1995'te, Demirel-Denktaş deklarasyonu aracılığı ile yapılmıştı.

2000 yılının son aylarında, aynı trajedi yaşanıyordu.

Çankaya doruğunun kararlılığı karşısında AB lobisi ve Brüksel telaşa kapıldı. Brüksel KOB'ne son şeklini verirken, krizin sürmesinden en fazla korkan çevreler ve taraflar şunlardı;

-Atina çok korkmuştu; Türkiye Brüksel ile ipleri koparırsa, AB kanalı ile köşeye sıkıştırdığı Ankara'dan istediklerini alamayacaktı. Yine Türkiye ile tek başına kalacaktı.

-AB lobisini yürüten bazı büyük sermaye çevreleri telaş içindeydiler. KOB'ne son şekli verilirken Brüksel'de toplanmışlardı. Dışişleri Bakanı ve Ankara arasında devredeydiler.

Kelimeler ile oynanarak yine AB'nin ve Atina'nın istediği oldu.

-Kıbrıs, siyasi kriter yani "koşul" olarak Türkiye'nin sırtına yüklendi.

-Ege için de 2004 takvimi (Lahey) yazıldı.

Birinci KOB'a hayır diyen Ankara, ikinci KOB'a evet dedi. İşin özünde, ikisi arasında bir fark yoktur.

Aynen Helsinki'de olduğu gibi, Ankara'nın (Hayır)'ı, son anda (Evet)'e dönüştürülmüştü. AB yanında Atina da çok memnundu. Türkiye köşeye sıkıştırılmıştı.

Bu arada ilginç bir şey daha oldu; AB Parlamentosu Ermeni soykırım tasarısını kabul etti.

-Bu da yeni bir dayatma (ve koşul) olarak, bu sefer AB Parlamentosu kanadından Türkiye'nin AB kapısı önündeki duvara eklenen yeni bir taştı.

Türkiye bir taraftan göstermelik aday yapılırken, öte yandan da AB ile Türkiye arasına kalın duvarlar örülüyordu. Bu duvarların taşları.

-Kürt meselesi

-Ermeni meselesi

-Kıbrıs

-ve Ege'den oluşuyordu.

AB bir yandan ödün alırken, öte yandan da Türkiye'yi kapının önünde sürekli tutabilmenin araçları kullanmaya başlamıştı. Türkiye'nin verebileceği ödünler alınacak, veremeyecekleri de, Türkiye'yi dışarıda tutmayı sağlayacaktı.

Resim bu kadar netli. Bu net resmi bulanık hale getiren iki iç unsur vardı;

-Ankara hükümetlerinin zaafları

-İçerdeki AB koalisyonu (lobisi)

Ecevit birinci KOB'den sonra basına, "AB bizi aldatıyor" açıklamasını yaptı. Bu açıklama, bir başbakan için büyük bir talihsizliktir AB'nin aldatmak istemesi çok normaldir; kendi çıkarım koruyor; Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanı için "aldatılmış" konuma düşmek, herhalde kabul edilebilecek bir şey değildir.

Ve Son Tango; "Nice Doruğu"

Aralık 2000'de yapılan AB doruğu Türkiye için beklenen fiyasko ile sonuçlandı. Nice'te, Ecevit'in fotoğ-

rafı ile duvara asılan Türk bayrağı vardı ama ne yazık ki Türkiye yoktu. Koşullu Helsinki adaylığına, koşullu Katılım Ortaklığa Belgesine evet dedikten sonra ne bekleniyordu ki?

Nice'de Türkiye için çıkan sonuçlar şunlar oldu;

-Evet, Türkiye aday bir ülke, ancak Türkiye'ye bir takvim verilmedi, sadece 2010 yılında, "gel, bir daha görüşelim" dendi.

-Türkiye, AGSK'dan açıkça dışlandı.

TSK AB'ye tepki gösterdi. Türkiye'nin dışlanması rahatsızlık yaratmıştı. TSK haklı idi; 1995'den beri kademe kademe "AB himayesine" alman Türkiye açık açık oyalanıyordu. Ve şimdi de, askeri olarak, tek yanlı bağlamak istiyorlardı.

Diğer (12) aday ülke için takvim belirlendi. Onların AB ile ilişkilerinde üyelik için yürüyecekleri yol belli. Ancak Türkiye açıkça dışlandı. 1997 Lüksemburg Doruğunda bu dışlamayı açık açık söylemişlerdi: Türkiye'yi içeri almayacağız demişlerdi. Bu sefer AB aynı hatayı yapmadı. Sadece, oyalama ve erteleme takvimini belirledi; (2010)a kadar sakın kapımı çalma dedi.

Daha önce de ayrıntıları ile belirtmeye çalıştım; AB'nin Türkiye'yi içeri almasının siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hiçbir akılcı gerekçesi bulunmamaktadır.

AB Türkiye'yi içine almadan, 1995'te kurduğu ve Helsinki'de perçinlediği tek yanlı ilişki düzenini sürdürebildiği kadar sürdürmeye çalışacaktır. Ve bu arada,

-AB'nin (ve Atina'nın) istediği ödünler sağlanacak,

-Türkiye üzerinde bazı bölgesel hesaplar "icra edilecektir".

Bu yüzden önümüzdeki yıllar çok büyük soranlara gebedir. İşin en kötüsü, "mevcut tek yanlı ilişki düzeni, zaman için kemikleştikçe, ileride kimse bu tek yanlı düzeni değiştirebilme cesaretini gösteremeyecektir.

Nedeni ise çok açıktır; Mevcut tek yanlı düzen, geniş bir kesimin "uyum sağladığı" bir düzen olacaktır. Aynen sigara ya da alkol alışkanlığı gibi.

Türkiye'nin Atatürk'le kırmış olduğu, Lozan'la perçinlediği bir yapı, göstermekle olduğumuz iç zaaflar yüzünden yavaş yavaş altımızdan kayıp gitmektedir.

Hem de göz göre göre.

eskikitaplarim.com

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ AVRUPA BİRLİĞİ LOBİSİ

Türkiye'de bugün oldukça iyi örgütlenmiş bir AB Lobisi bulunmaktadır. Bu lobi homojen bir özellik göstermemektedir. Hatta, Türkiye içinde "birbirlerine karşı olabilen" bu çevrelerin, "Türkiye'nin AB'ye bağlanması" konusunda birleştikleri görülür.

Birbirlerinden çok ayrı özellikler gösteren bu çevrelerin, Türkiye'nin AB'ye tam üye olması değil. Ama tek yanlı bağlanması konusunda, her birinin kendine göre "bir gerekçesi" bulunuyor. Gerekçeleri de farklı olmakla birlikte, bu çevrelerin farklı çizgilerinin kesiştiği tek nokta, Türkiye'nin AB'ye tek yanlı bağlanması noktasıdır.

Bölücülerden şeriat düzeni isteyenlere, ikinci cumhuriyetçilerden aşırı liberal ve küreselci çevrelere, zihnen devşirilmiş aydınlardan bazı büyük sermaye çevrelerine kadar geniş bir yelpaze söz konusudur.

Bunlar içinde, örgütlenmiş ve en sistemli çalışma yapanlar ise bölücüler ve büyük sermayenin bir bölümüdür. Aşırı dinci çevreler de 1995-2000 yılları arasında, AB lobiciliği konusunda oldukça örgütlenmişlerdir.

Türkiye'deki AB lobisinin ortak özellikleri şu başlıklar altında toplanabilir.

- Bunlar, ulusalcı politikalara karşıdırlar.

- Atatürkçü düşünce konusunda ise "ya bu düşünceye mesafelidirler, ya da Atatürk düşmanı konumundadırlar.

- Bu çevreler, "küreselci" düşünceyi savunurlar

- Türkiye'nin "ulusal bütünlüğü" konusunda ise, ya aşırı tolerans çizgisindedirler veya bölücü politikayı savunurlar.

- Solun bir kısmı da AB lobisinin içindedir. Bu kesim, aşırı küreselci ve "Batı hayranı" bir çizgi içindedirler.

- Aşırı liberaller de bu safta yer ahlar. Bunlar hem küreselci, hem de uluslararası sermaye çevrelerine yakın bir konumda bulunurlar.

Bazı solcularla aşırı liberallerin, "küreselleşme" çizgisinde birleştiklerini görürüz.

Türkiye'nin hem bugünkü düzenini iyi anlamak, hem de yarınına yönelik politikalara ışık tutabilmek için, AB lobisini oluşturan kesimlerin çok iyi anlaşılması, incelenmesi ve mercek altına alınmaları gerekmektedir. AB lobisinin parçalarını oluşturan çevreleri incelerken, bu çevreler arasında "bazı ortak özelliklerin ve geçişlerin" de bulunduğunu görüyoruz.

Bunların bir kısmında ise, 1995-2000 dönemi içinde yaklaşım değişiklikleri ortaya çıkmıştır. 1994-1995'te AB'ye karşı olan bazı çevreler daha sonra, AB lobisi içinde yer almaya başlamışlardır.

Şimdi, AB lobisini oluşturan bu çevreleri ayrı ayrı ele alalım.

1. Bölücü çevreler

Türkiye'yi bölmek isteyen bu çevreler "Türkiye'nin AB denetimi altına girmesi"ni hararetle desteklemektedirler. İçerdeki bölücü çevrelere, AB'den de, hem Brüksel olarak, hem de AB üyesi ülkeler olarak, yıllardan beri süregelen bir destek vardır.

AB'nin Kürt meselesi başta olmak üzere, bölücülüğe verdiği desteğin arkasında iki ana neden bulunmaktadır.

a) İran, Türkiye, Irak, Suriye gibi, Orta-Doğu petrol bölgesi içinde ve çevresinde bulunan coğrafyada, Kürtleri hem bölge ülkelerine karşı zayıflatıcı bir araç olarak kullanmak, hem de kendilerini, bir sıçrama tahtası olarak yanlarına çekmek.

ABD'nin ve İngiltere'nin Körfez Krizi sonrası, askeri ve stratejik olarak Arap Orta Doğu'suna yerleşmeleri, Almanya, Fransa ve İtalya'yı fazlası ile rahatsız etti. Özellikle, Kuzey Irak'ta, ABD'ye ve İngiltere'ye bağlı "otonom" bir Kürt bölgesinin ve kimliğinin oluşturulması 1991 sonrasında Kıta Avrupa'sını, karşı önlemler geliştirmeye yöneltti.

PKK'nın AB ülkeleri tarafından sıcak bir biçimde desteklenmesi ile, bu oluşum arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır.

AB için Türkiye'deki Güneydoğu (veya Kürt) meselesi Kıta Avrupa'sının petrol bölgesindeki uzun vadeli hesapları ile doğrudan doğruya ilgilidir.

b) AB'nin "Kürt kartını" elinde tutmak istemesi, AB'nin Türkiye üzerindeki hesapları ile de ilgilidir. AB'nin "yaratmak istediği", Ermeni meselesi ile de doğrudan doğruya bağlantısı vardır. Bir taşla birkaç kuş vurmak söz konusu olmaktadır.

- Türkiye'yi AB kapısı önünde sürekli olarak tutabilmek için çok önemli bir dayanaktır.

- Türkiye'nin diğer bölge ülkeleri ile ilişkileri gelişirse, ya da Türkiye bölgesel bir güç olma yolunda önemli adımlar atmaya başlarsa, Türkiye'yi zaafa uğratacak sorunlar, kolaylıkla yaratılabilecektir. Hatta, iç savaş çıkarmaları için ellerinde bir koz olacaktır.

- ABD ve İngiltere'nin K.Irak'ta oluşturdukları "otonom Kürt bölgesine karşılık", Türkiye içindeki Kürt kozları ile denge sağlayabileceklerdir.

- Kürt kartı "Kıt'a Avrupası" için, Kafkasya'da da ileride kullanılacak bir araçtır.

- "Batı'nın bölgedeki bir doğal uzantısı" kabul edilen Ermenistan'ın, yarın önünü açmak için kullanılacak çok önemli bir kozdur. Bu konuda ABD'nin ve Fransa'nın, aralarındaki büyük sorunlara rağmen, "yakınlaştıklarını" görmekteyiz.

Otonomi ve bağımsızlık isteyen Kürt çevreleri ile AB arasındaki dayamşma, yukarıda sayılan hususların da

dışına çıkan özelliklere sahiptir. Ayrıca AB üyesi büyük ülkelerin bu konuda, kendilerine göre, "ulusal çıkar hesapları" bulunmaktadır. Örneğin Almanya, Almanya'daki Türk varlığının güçlenmesini engellemek için, Kürtleri ve aşırı dinci çevreleri kullanabilmektedir.

Türkiye'deki "ayrılıkçı Kürt çevreler", AB lobisinin başta gelen unsurlarını oluştururlar. Helsinki'de Türkiye'nin AB'ye, "koşullu aday" yapılması sonrasında, bu çevre en fazla sevinen çevrelerin başında gelmiştir.

AB ülkelerinin yıllardır. PKK'ya açık ve kapalı destek vermelerinin arkasında, bölge ve Türkiye üzerindeki hesaplar yatmaktadır. Eski Almanya başbakanı Helmudt Schmidt 5 Ekim 2000'de Die Zeit'ta yayınladığı yazıda açıkça "Lozan'da bir Kürt devletinin kurulmamış olması, büyük hatadır" ifadesini, bugün kullanabilmektedir. Bu itiraf ile bugün PKK'ya verilen desteğin arkasındaki gerekçelerden bir tanesini de ortaya koymuş oluyor.

Bölücü çevreler bugün, kurumsal olarak AB çevreleri ve AB üye ülkelerinin çeşitli kurumları ile çok yakın ilişki ve işbirliği içinde bulunuyorlar. Bölücü çevreler Avrupa'dan aldıkları siyasi ve mali destek ile Türkiye içinde ve AB ülkelerinde çok iyi örgütlenmiş durumdadırlar. AB'nin Türkiye ile ilişkilerinde, "AB'nin Türkiye'ye tek yanlı dayatmalarına", Türkiye içinden destek vermektedirler. AB'nin Türkiye'deki "önemli bir lobisi" konumuna gelmişlerdir. Türkiye'nin "AB himayesi ve denetimi altına girmiş bir duruma gelmesi halinde", uzun vadeli amaçları için, çok uygun bir ortamın yaratılacağı inancındadırlar.

2. Türkiye'deki bazı büyük sermaye çevreleri

Türkiye'de büyük sermaye, ülkenin yönetiminde zaten çok etkili bir konumdadır. Kurdukları meslek örgütleri ve sivil toplum örgütleri ile Türkiye'de şu alanlarda yönlendirici konuma gelmişlerdir:

- İç ve dış ekonomik kararların alınmasında siyasiler ve bürokrasi üzerinde çok etkilidirler.

- Uluslararası büyük sermaye ile yakın işbirliği içinde olduklarından, gerektiğinde Türkiye'ye yönelik yönlendirmelerde işbirliği yapabilmektedirler.

- Yabancı ülke hükümetleri ve Brüksel ile "yakın diyalog" içindedirler. Bu konuda "inisiyatif", esas itibariyle dış çevrelerin elinde bulunuyor.

- Brüksel bürokrasisi ile kurumsal ve kişisel ilişkileri çok yoğundur.

- Türkiye'deki medyanın çok büyük bir kısmı ellerinde olduğundan, Türk kamuoyunu yönlendirme olanağına sahiptirler. Bunun somut örnekleri, 1995 Gümrük Birliği belgesi imzalanırken, 1999'da Türkiye'nin koşullu adaylığı Ankara hükümeti tarafından kabul edilirken, Aralık 2000'de koşullar ve dayatmalarla dolu Katılım Ortaklığı Belgesi'ne evet denirken yaşandı.

Ayrıca Türk-Yunan ilişkilerinde, önceden planlanan ve deprem vesilesi ile "yaratılan yapay dostluk" gösterileri, bazı büyük sermaye çevreleri ile medya tarafından yönlendirildi. Yunanistan'ın Türkiye'ye ödün verdirtmek için "açmış olduğu psikolojik savaşa" katkıda bulunuldu.

Atina'nın Türkiye'ye karşı yürüttüğü "kampanya", otosansür uygulanarak medyada saklandı. Bunlar somut örnekleri ile ortadadır.

Büyük sermayenin bir bölümünün, AB lobisini Türkiye'de üslenmiş bulunmasının, kendilerine gore gerekçeleri şunlardır;

- Bu çevreler Türkiye'nin "AB'ye alınmasa bile, AB güdümünde ve korumasında bulunmasını" tercih etmektedirler. Bunu piyasa ekonomisi açısından ekonomik nedenleri olduğu gibi, Ankara'nın yerine Brüksel'i tercih eden siyasi ve idari nedenler de vardır.

- Büyük sermayenin bir bölümü, uluslararası sermaye ile kader birliği içindedir. Bu durumda Brüksel'in öne çıkarılması içerdeki kadar dışarıdaki büyük sermayenin de işine gelmektedir. Ortak çıkar noktaları bu çizgide birleşebilmektedir.

Büyük sermayenin bir kısmını oluşturan ve çok örgütlü biçimde AB lobiciliği yapan bu çevrelerin Türkiye'de siyaset, bürokrasi ve medya üzerinde etki ve yönlendirmeleri çok fazladır.

Türkiye burada, diğer AB ülkelerinden büyük farklılık gösteriyor. Örneğin Fransa'da ya da İsveç'te, "büyük

sermaye, siyasetçiler ve bürokrasi diğer AB ülkelerine karşı ortak hareket ederler". Ülkelerinin ulusal çakarları konusunda birleşirler. Bu üç gruba işçi sendikaları da dahil olur.

Bizde ise tamamen tersidir: Bazı büyük sermaye çevreleri Brüksel'e, Ankara'dan daha yakın konuma gelebilmişlerdir. Bu durumda, gerçek anlamda, etkili bir AB lobisi konumundadırlar.

3. Şeriatçı ve aşırı dinci çevreler

Bu çevrelerin AB lobiciliği yapmaları, bir çelişki gibi görülse de gerçek budur. Bu çevreler özünde Batı ve AB karşıtı cepheyi oluştururlar. Ancak, "AB himayesi altına girmiş bir Türkiye'de", Ankara'nın ve TSK'nın etkinliğinin azalacağını, nihai amaçları bakımından, "daha uygun ve hoşgörülü bir ortama kavuşacaklarım" düşünmektedirler.

Bunlar da en hararetli AB lobiciliği içindedirler. Özünde AB ve Batı karşıtı olmalarına rağmen, geçiş dönemi içinde, AB'deki kiliselerle bile işbirliği yapabilmektedirler.

Bu çevrelere göre AB himayesine girmiş bir Türkiye'de,

- Atatürkçü düşünce zamanla ortadan kalkacaktır
- TSK'nın etkinliği azalacak, MGK gibi kurular kaldırılacaktır.

- Ulusalcı görüşler zayıflayacak, uluslararacılık gelişecektir.

Bütün bu gelişmeler de şeriatçı ve aşırı dinci çevrelerin nihai amaçları bakımından en uygun ortamı yaratacaktır.

4. Küreselci solcu çevreler de AB lobisinin bir parçası durumundadırlar. AB'yi, Atatürkçülüğe ve ulusalcılığa karşı bir güvence olarak görmektedirler. Bu kesimdeki "ay-dınların" bir bölümü, Batı'nın zihnen devşirdiği, batı hayram aydınlardır.

AB'nin ve ABD'nin her alanda egemen olduğu tek boyutlu bir dünyanın özlemi içindedirler. Diğer boyutu ile de içerde, "büyük sermayenin bir parçası" olmuşlardır. Bugün sermayenin yayın organlarında, sanat faaliyetlerinde yer alarak, ekonomik olarak yarar sağlamaktadırlar.

Büyük sermaye özel üniversiteler yolu ile de AB'nin Türkiye üzerindeki düşüncelerinde ve faaliyetlerinde, etkili bir araç durumuna gelmeye başlamıştır.

Türkiye'deki AB lobisi, AB'nin Türkiye ile geliştirmekte olduğu "tek yanlı düzenlemelerde" AB'nin elindeki en etkili koz durumundadır.

eskikitaplarim.com

DOKUZUNCU BÖLÜM

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

Bundan önceki bölümlerde de açıklandığı gibi, AB'nin Türkiye'yi içine alarak geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri'nin Türkiye'yi etkili bir konumu getirmesi,

-AB'ye ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel olarak çok büyük bir bedel yüklemektedir.

-Bu nedenle AB, Türkiye'yi içine almayacak, ancak, mevcut tek yanlı düzeni sürdürecek, "Türkiye'yi kendi himayesi altında" tutmaya çaba gösterecektir.

Bu varsayım geçerli olursa, Türkiye çok büyük ulusal kayıplarla karşılaşır.

a) Ekonomik olarak AB'in güdümünde kalır. Aynen 1995-2000 döneminde, ekonomide her alanda uğradığı kayıplar, önümüzdeki yıllarda da büyüyerek devam eder.

b) Politik olarak Türkiye AB'nin güdümüne girer. Bunun sonuçları olarak da;

-AB Türkiye'nin iç işlerinde etkisini arttıracağı için, "etnik konularda ve özellikle de Kürt meselesinde" Türkiye için federal bir yapıya kadar uzanacak gelişmeler görülebilir.

-Yunanistan'm Ege ve Kıbrıs konularındaki bütün talepleri AB (ve Atina) tarafında sağlanmış olur.

-Ermeni meselesinde de, ABD'nin de AB'ye desteği ile, toprak taleplerine kadar varacak gelişmeler ortaya çıkabilir.

Bu konuda ABD ve AB içinde, bir eşgüdüm çerçevesinde yürüyen gelişmeler olmaktadır. ABD eyaletlerinin bir çoğunda sağladıkları "ilerleme" yarın ABD'nin Temsilciler Meclisi'nden ve Kongre'den de geçerse, Washington'daki yönetimin, "Türkiye politikasının ayrılmaz bir parçası haline gelir.

AB'de ise Parlamento'dan geçmiştir. 2001'in başına kadar da Yunan, Fransız ve İtalyan meclislerinden geçmiş bulunuyor. Diğer AB ülkelerinin meclislerinden de geçerse, AB'nin dış politikasının ayrılmaz bir parçası haline gelir. Aynen, AB'nin Kıbrıs politikasının 1993-2000 dönemi arasında, basamak basamak geçirdiği süreç gibi.

ABD ve AB ileride, ortak bir tasarıyı BM'den çıkarabilirler. Bunun sonucu olarak da Türkiye'den toprak talepleri için ard arda davalar açılır. Buna dayanarak olarak da, Lozan Antlaşması'nın ilgili maddesi işletilebilir. "Eski evlerine ve topraklarına dönen Ermenilere malları iade edilir" maddesi işlerlik kazanabilir.

Bu durum, göz ardı edilmeyecek bir olasılıktır. 1995-2000 döneminde AB'nin Kürt meselesi, Kıbrıs ve

Ege meseleleri konusunda, Türkiye'nin üzerine tek yanlı dayatmaları da içeren bir biçimde nasıl geldiği hatırlanırsa, Ermeni meselesinde aynı durumun olmayacağını kimse garanti edemez.

Bütün bu olumsuzların ortaya çıkıp çıkmaması, Türkiye'nin AB (ve ABD) ile ilişkilerinde izleyeceği politikalara bağlıdır.

Türkiye 1995'te başlatılan ve 1999'da Helsinki, 2000'de Katılım Ortaklığı Belgesi ile sürmekte olan "tek yanlı ve AB karşısında Türkiye'nin manevra alanlarını sınırlayan uygulamalarını" değiştirmez ise, yukarıda belirtilen olumsuz gelişmelerin oluşmasına kapıları aralamış olur.

1. Sorun Türkiye'nin Ulasal Çıkarlarını Koruyamamak mı?

Sorunun temelinde, Turgut Özal döneminde başlatılan ve 1990 sonrasının değişen dünya dengelerinde, Türkiye'nin ulusal politikalarında gösterdiği zaaf yatmaktadır. 1990 sonrasmda uluslararası dengelerde büyük değişiklik oldu. Türkiye artık ABD ve AB için, zorunlu olarak Batı Şemsiyesi altında tutulması gereken bir ülke değil. Aksine Türkiye,

-bir taraftan içinde bulunduğu coğrafya yüzünden,

-diğer taraftan Batı'nın Yunanlılara ve Ermenilere verecekleri destek sonucu, "kendisinden taleplerde bulunulan bir ülke" konumuna geldi.

Yunanlılar ve Ermeniler Batı'nın içinde bulunuyorlar, Batı'nın bir parçası durumundalar. Kürt meselesi ise ABD'yi ve AB'yi şu bakımlardan ilgilendiriyor;

a) Kürt meselesi, Ermeni meselesinin "önünü açmak için" kullanılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu'da statünün değişmesi konusunda olduğu gibi.

b) Kürt meselesi aynı zamanda Orta Doğu ve Kafkasya enerji kaynaklarının "bir aracı" olarak ele almaktadır. Bugün Kuzey Irak'ta ABD ve İngiltere, 1991-2000 arasmda birinci adımı atmış bulunuyorlar.

c) Kürt meselesi aynı zamanda, "Türkiye'yi denetim altında tutabilmenin" bir aracı olarak da değerlendirilmektedir.

Türkiye-AB ilişkilerinde mevcut tek yanlı statünün sürmesi ve Türkiye'nin, AB'nin himayesi altındaki bir ülke durumuna gelmesi, yukarıda belirtilen "araçların kullanılmasını" kolaylaştırmaktadır.

Bunun somut örnekleri 1995-2000 döneminde yaşandı. "AB'ye yakınlaşma" karşılığında 1995'te Türkiye Kıbrıs konusunda", ödün vermek zorunda bırakıldı; 1999'da Helsinki'de, biçimsel adaylık karşılığında, "Türkiye'ye Ege ve Kıbrıs konularında koşullar kabul ettirildi", Kasım-Aralık 2000'de KOB aracılığı ile, bu koşullar, daha da kuvvetlendirildi.

O zaman şu soruları sormak gerekir;

-Türkiye-AB ilişkilerinde hükümetler, somut sonuçlar elde edemedikleri halde, neden ödün vermek durumunda kalıyorlar?

-Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumasında "zaaf göstermesi" iç dengelerdeki bozukluklardan mı kaynaklanıyor?

-İçerdeki bazı çevreler ile Brüksel arasında "örtülü bir ortaklık" düzeni mi işlemektedir?

-Bazıları, "batılılaşma adı altında, Türkiye'yi AB'nin himayesi altına mı sokmak istiyorlar?

Bu sorular aslında, birbirlerine bağlı ve biri diğerinin yanıtını veren sorular durumundadır ve hepsinin arkasında, "Türkiye'nin Avrupa (ve Batı) ile ilişkilerini, ulusal çıkarlarını, karşılıklılık esasına göre koruyamaması" gerçeği bulunmaktadır.

Bu durumun doğmasına neden olan öğeler ise şunlardır;

a) Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrası, Batı ile ilişkilerinde, yavaş yavaş "bağımlı" hale gelmiştir. Batı, "Türkiye'nin iç yönetimine nüfuz etmiştir". Bürokrasi, ekonomik çevreler, siyasiler, "Atatürk döneminden çok farklı bir konuma gelmişlerdir."

b) Demokrasi adı altında, toplumsal demokrasi değil, "biçimsel demokrasi" öne çıkmıştır. Önce toprak ağalarının, daha sonra da büyük sermayenin egemen olduğu bir yapı olmuştur.

c) Aydınların kendi toplumlarına yabancılaşması sonucu Atatürk ilkelerinin ve Cumhuriyet felsefesinin yerine, "dar bir çevrenin demokrasisi" öne çıkmıştır.

d) Toplumuna yabancılaşan "elit", biçimsel Batı hayranlığını, bir hayat felsefesi olarak benimsemiştir.

Türkiye-AB ilişkileri, işte bu oluşumun sonucu olarak, "adeta gönüllü bir biçimde, tek yanlı bir bağımlılığa doğru ilerlemeye başlamıştır". Ecevit'in Aralık 1999'da söylediği, "evet dedim ama içime sindiremiyorum" tarihi açıklaması, Türkiye'nin içinde yaşadığı çelişkiyi ortaya koyan en güzel itiraftır.

Ecevit yaptığı yanlışı görmekte, ancak Türkiye'nin yıllardır yaşamakta olduğu iç denge bozuklukları sonucu, bile bile de olsa; yanlış bir karara "evet" diyebilmektedir.

Karşısındaki "AB'ci lobi", bu tarihsel yapılanma sonucu o kadar güçlüdür ki, yanlış karara zorlayan bu güçlere karşı direnememektedir. Başbakanlar da bu güçlerin "bir parçası" duruma getirilmektedir.

Bu güçlerin "nüfuz edemedikleri tek yer TSK'dır". İşte bu nedenle, AB ile ilişkilerde bazı "sert karşı çıkışlar, TSK'dan gelmektedir".

Dikkat edilirse TSK'nın bu tür çıkışları karşısında bir süre sonra, "karşı güçler sistemi çalıştırarak", bu çıkışların sonuç vermesini engellemektedirler.

AB'nin MGK'ya karşı çıkmasının arkasındaki esas neden budur. AB diğer "hakim güçlerle", Türkiye'nin AB himayesi altına girmesi konusunda çok iyi anlaşmakta, hatta işbirliği yapmaktadır. Bu işbirliğinin somut örnekleri tarihler ve yerler de belirtilerek önceki bölümlerde açıklandı.

TSK, AGSK ve AB

TSK, kendisini doğrudan doğruya ilgilendiren bir konuda net ve somut direnç gösterdi. 2001'in başına kadar, ne içerdeki, ne de dışarıdaki güçler, bu direnci henüz kuramamışlardı.

TSK, "askeri alanda tek yanlı yapılanmaya karşı çıktı ve direndi". TSK, AGSK'nin içinde değilse, kendi gücünü AGSK'in emir ve komutasına veremem dedi.

"İçerdeki güçler", bu dirence karşı etkili olamadılar, karşılarındaki TSK idi ve konu da öyle, 6 Mart belgesinde olduğu gibi, sulandırılıp saklanabilecek türden değildi.

TSK'nin bu tek yanlı yapılanma konusunda göstermiş olduğu bu haklı direnci, Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri,

-ne 6 Mart 1995'te,

-ne 11 Aralık 1999 Helsinki doruğunda,

-ne de Aralık 2000'de, Katılım Ortaklığı Belgesinde gösteremediler.

Sorun burada yatmaktadır. Bazen içlerine sindirerek, bazen de içlerine sindiremeden, "evet" demek zorunda bırakıldılar.

2. Geleceğin Tahmini

Şimdi bu geçişme çizgisi içinde Türkiye-AB ilişkileri yarın hangi yönde ilerleyecek? Eğer daha birçok şeyi, "içimize sindirmesek bile" evet demek zorunda kalmayı sürdürecek isek, çok rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Türkiye göz göre göre AB'nin himayesi altına girecektir.

Bu arada, "sindirilmeyen şeylere evet demenin acı faturası" evet demeye zorlayan kişileri bile "zor duruma sokmaya başladı"! 1995-2000 uygulamaları sonucu bir çok sektör (yani iş çevresi) önceden savundukları tek yanlı bağlanmanın faturasını ödemeye başladılar.

Özel sektörün büyüklerinin bir kısmı, bir çıkmazın içinde oldukları gerçeğini, geç de olsa anlamaya başladılar.

Şimdi yanıtlanması gereken soru: Sanayiciler karşılaştıkları bu zorlukları "siyasi iradelerine yansıtabilecekler mi?" Daha başka bir soru ile, "ulusal ekonomik çıkarlar etrafında toplanıp, bunun siyasal gereklerini yapabilecekler mi?"

Sanayicileri tarımcılar, küçük ve orta ölçekte işletmeler, işçi sendikaları izleyecek mi?

Diğer bir deyişle, tek yanlı bağlanmaktan büyük zararlar görmeye başlayan geniş bir kesim, "Türkiye'nin dış ilişkilerini ulusal politikalar doğrultusunda etkileyebilecek mi?"

Türkiye 2000'li yılların başlarında bu sıkıntıya yaşamaktadır;

a) Ya olumsuz etkilenen geniş kesimler, seslerini fazla yükseltmeden, mevcut tek yanlı yapılanmayı zamanla kabullenip, "himaye politikasının bir parçası olacaklar"

b) Ya da, kendi çıkarlarını korumak için direnç gösterip ulusal çıkarların korunması için, siyasal irade ortaya koyacaklardır.

Tercih, çikita muz ithalatçısı ile Alanyalı muz üreticisi arasında yapılan tercihtir. Rafları ithal muz mu doldursun, yoksa yerli üretici direnç göstererek kendi çıkarlarını mı korusun? Veya şöyle diyelim: Türkiye himaye altına mı girsin, yoksa ulusal çıkarlarını dış dünya ile dengeli bir biçimde mi kursun?

3. Son Sözler...

Avrupa Birliği Türkiye için vazgeçilemeyecek bir pazardır. Türkiye AB'nin içine alınmasa da, Türkiye ile AB arasındaki ekonomik ilişkiler gelişmesini sürdürecektir, aynen Norveç ve İsviçre örneklerinde olduğu gibi.

Norveç ve İsviçre AB'nin üyesi değildirler, aday ülke de değiller. Ancak AB ile ekonomik ilişkileri çok yoğundur. Herhangi bir AB üyesi ülke kadar yoğun ekonomik ilişki içindedirler. AB ile aralarında, "karşılıklı çıkarlara dayalı bir ilişki düzeni kurulmuştur", tek yanlı bir durum yoktur.

Türkiye, yarın da AB'nin içine alınmayacağını bile bile,

1-1995'te kurulan tek yanlı ilişki düzenini sürdüremez

2- AB üyeliği ile oyalanarak, ödün vermeyi kabul edemez.

Aralık 2000 Nice doruğunda AB Türkiye'ye, "gel 2010'da tekrar görüşelim" demiş ise, bu yıllardır süregelen oyalanmamn yeni bir safhası olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye, kendisinden, hem de her alanda çok geri olan bazı ülkelerin bile gerisine itilmiştir. Slovekya, Bulgaristan ve Romanya'yı sayabiliriz.

Türkiye AB ile, ekonomik alanda, Norveç ve İsviçre'nin yaptığı gibi, çok iyi ilişkiler içinde olabilir. Yalnız Türkiye'nin bu ülkelerden farklı bir konumu vardır;

-Bu ülkeler, kendileri istemedikleri için AB'ye girmiyorlar;

-Bu ülkeler, AB tarafından "dışlanmıyorlar"

-Ve ayrıca, bu ülkelerde, Türkiye üzerine yapılan hesaplar gibi, "Batı'nın hesapları" yapılmıyor.

O zaman Türkiye'nin AB (ve ABD) ile ulusal çıkarlarını koruyacak bir konumda olması ile, kendi bölgesi içinde, Batı'dan bağımsız güç dengeleri oluşturması gerekir.

Avrupa Birliği (ve Batı'ya) bağımlı iken, Batı karşısında ekonomik ve politik çıkarlarını koruyamaz. Kendi bölgesindeki büyük ülkelerle ekonomik, politik ve hatta askeri örgütlenmeleri de hesaba katması gerekir.

Bütün yumurtaları aynı sepete koymuş bir Türkiye, bu yumurtaları koruyamaz. Türkiye'nin hem tarihi, hem de coğrafyası, bu sonucu zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'nin gelecekte ulusal çıkarlarını ve ulusal bütünlüğünü koruyabilmesi, içerde, bu gerçeği kabul edecek siyasal bir iradenin oluşmasına bağlıdır.

Bu gerçekleştiği zaman Türkiye, AB ile ilişkilerini, karşılıklı çıkarların korunabildiği bir düzen içinde yürütebilir.

Bunun bir tek alternatifi vardır: yavaş yavaş "AB himayesi altına girmek".

O zaman da Atatürk'e, Cumhuriyet'e ve kendimize ihanet etmiş olmaz mıyız?